

తొలి సుడి

మహాపురుషుల జీవితచరిత్రలు మరణముతో సమాప్తము కావు. వారిచరిత్ర ప్రభావము యుగయుగాంతరములు ప్రసరించుచునే యుండును.

ఈ భూలోకమును మానవునకు వాసయోగ్య మొనరించుటకు సర్వస్వమును సర్పించిన త్యాగపీరులు బుద్ధభగవానుడు, ఏను శ్రీస్తు ప్రభువు, గాంధీ మహాత్ముడు. ఈ అమరజీవులుద్భవింపక పోయినచో మానవుని హృదయము చీకటి నీడ గుంపులు వసించెడి కుగ్గిలైన వల్లకాడుగనే యుండెడిది. ప్రపంచ చరిత్రయే చేరుగ సుండెడిది.

విశ్వప్రేయస్సునకై వినియోగించిన వారి జీవితము లే మహాకావ్యములు. మహాహాసములు. మహా నీతి శాస్త్రములు. ఉన్నత పాఠశాలలో నున్న విద్యార్థుల కోమల మనస్సులలో నీ త్రిమూర్తుల చరితలు లేశమాత్రముగనైన హత్తుకున్న వారుత్తమ ప్రపంచ పౌరులుగా, ధర్మదీరులుగా దమజీవితమును దిద్దుకొన గలరు. అట్టిసత్సంపల్పమున వీరచన దోహదము కల్పించిన రచయిత ధన్యుడు.

సంస్కృతమునగల అశ్వమేధుని బుద్ధచరిత్ర, ఆంగ్లమునగల యెడ్విను ఆర్నాల్డు అసియాజ్యోతి బుద్ధజీవిత చిత్రణమునకు వకరచించినవి. ఏనుశ్రీస్తు జీవిత వృత్తాంతమునకు స్టూటెస్ట్ పెంటు, ఏనుశ్రీస్తు జీవితము గ్రంథము నాధారములు. ప్లలదేశ వ్యక్తినామముల యుచ్ఛారణమున మూలగ్రీకు బైబిలు సనుసరించిన తెలుగు బైబిలే మాతృకగా గైకొన బడినది. ఏను శ్రీస్తు ప్రభువు జీవిత రచనమున దోహదము దొరిలకుండ రచయిత సత్పితృ పర్యయత్నము సనుశీలించురుగాక: అయినను మతాంతరురేకెంత

గౌరవభావములతో వ్రాసి న ను క్రైస్తవులకు నొప్పి గలిగించు
వాక్యము లేమైన నప్రతర్కితముగఁ దొరలిన వేమో! అట్లైన వానిని
రచయిత యజ్ఞానమున కారోపింతురు గాత : అంతియే గాని జగదా
రాధ్యుఁడైన యేసు క్రీస్తు ప్రభువుపై రచయితకుఁగల పూజ్యభావ
మును మాత్రము శంకింపకుండురు గాత. గాంధీ జీవిత రచనలు
మహాత్ముని యాత్మకథ, యీ చారిత్రాత్మిక యుగమున రచయిత
సమకాలీనత తోడ్పడినవి. ఈ యూర్తిత్రయమే గాత ఆమరజీవు
లైన మహాపురుషు లెందరో యున్నారు. వారి సందర్భ సీ చిఱుత
గ్రంథములోఁ జేర్చక పోవుటకు సమర్థనీయమైన కారణములు
లేకపోవచ్చు. కాని-యీ మువ్వరను జేర్చుటకు మాత్రము ప్రస్తుట
కారణము వారి సందేశములలోఁగల యహింసాధర్మసామ్యమే.
ఈ మువ్వరు త్యాగపీరులు సహింసావాదులే.

బుద్ధభగవానుని ధర్మచక్రమునే యశోఽచక్రపర్తి ఛిరసా
వహించెను. ఆ ధర్మచక్రమే నేటి స్వతంత్ర భారత పతాకమున
తాండవించుచున్నది. బుద్ధుఁడు, ఏను క్రీస్తు, అహింసాచూరి
జాతీయపిత బా పూ జీ పై నెరపిన ప్రభావము జగద్విదితము.
ఈ మువ్వరి జీవిత వృత్తములు యువభారతమున సవ్యవహర
నీయములు.

సులభశయ్యతో సరళభాషలో సున్నత పాఠశాలలోని విద్యార్థుల
కుత్తేజము కలిగించి భావిభారత పౌరులను లోక్సర్ధ భర్త
పీరులుగఁ జొర్రొత్సహించుటయే యీ రచనకు లక్ష్యము.

కవితా ప్రభాస

భీ మ వ ర ము.

నందూరి రామకృష్ణమాచార్య.

అంకితము

ఈ భూగోళమును మానవునకు నివాసయోగ్య
మొనరించుటకై యధర్మము నెదిరించి యాత్మ
బలిదాస మొసర్చుకొని, చరిత్ర కందర మడుగు
పడియున్న యజ్ఞాత త్యాగపీరుల వవిత్రస్మృతికి.

అనుక్రమణిక

బుద్ధుడు	పుట	1
ఏను క్రీస్తు	,,	48
గాంధీ	,,	80

అమరజీవులు

బుద్ధుఁడు

హిమాలయవర్షతపరంపరలమధ్య రోహిణీనదీ తీరమున నున్న కపిలవస్తుపురము రాజధానిగ శాక్యరాజ్యమును శుద్ధోదనమహారాజు పరిపాలించెను. అతని యగ్రమహిషి మాయాదేవి. ద్వితీయభార్య ప్రజానతికొక పుత్రిక కలిగెను. చాలకాలము వరకు శుద్ధోదన ప్రభువునకుఁ బుత్రస్సంతానము కలుగలేదు. మాయాదేవి యొకనాడు శ్రేష్ఠమత్తేభము తన గర్భములోఁ బ్రవేశించి నట్లు కలగాంచెను. శుద్ధోదనుఁడు సిద్ధాంతుల రావించి, పట్టమహిషి స్వప్నమును వివరించెను. జ్యోతిష్కుల సప్నము పుత్రలాభమును సూచించుచున్న దని నుడివిరి. శాక్యరాజ్య మంతయు సంతోషించెను.

మాయాదేవి గర్భవతి యయ్యెను. శుద్ధోదనుఁ డానన్న ప్రసవ యైన పట్టమహిషిని యథోచిత పరివారము దోడు నిచ్చి పుట్టినంతటికి సాగనంపెను. మార్గమధ్యమున మాయాదేవి లుంబినీవనమున నొక సరోవరతీరమున విడిసెను. సహజ

సౌందర్యనిలసిపోయిన యా లుంబినీవనములో ననోవర క్షీ-
మున ఫలాశనృత్తచ్ఛాయలో మాయాదేవి విశ్వకల్యాణ
మూర్తి యైన శిశువును బ్రసవించెను.

కపిలవస్తుపురమునఁ బుష్కరీశ్వరము నెల్లినానము.
మంత్రులు రాజపరివారసమేతులై మత్తేభయాభములతో
జపనాశ్వబృందములతో లుంబినీవనమున కేగి రాజశిశువు
నతఃపురమునకుఁ గొనివచ్చిరి.

బారసాలకు శాక్యరాజ్య మందలి పండితులు సామం-
తులు మండలాధిపు లెందఱో కపిలవస్తుపురికగుగదెంచిరి. శుద్ధో-
దన మహారాజునకుఁ గానుకలుగా మాణిక్యరాసులు మత్తేభ-
యాభ రథ తురగ కాంచనాంబరములు లభించెను. కావున-
రాజ పుత్రునకు విప్రులు సర్వార్థసిద్ధుడని నామకరణము
చేసిరి. ఆ నామధేయమే కాలక్రమమున సిద్ధాధ్యుడని పాపాం-
తరము నందెను.

శాక్యరాజ్యమును రక్షించుటకు యువరాజు పఠనంబెససి
ప్రజలు సంతోషించిరి. శుద్ధోదన మహారాజునకుఁ బుష్కరీశ్వ-
రము శాక్యరాజ్యమునకు మహోదయము. ఆ మహోదయము
మున కరుదెంచిన యస్తితమహర్షి, యతిలోకకోమలనయాన-
ద్యుతులచేఁ బ్రపంచచరిత్రలో నిత్యమహోదయము నెలయిం-
చిన యా రాజశిశువు నవలోకించి, యాశంసు జగదుద్ధారకుఁడు
కాగలడని శుద్ధోదను నభినందించి పీష్కొని వెనలిబోయెను.

సిద్ధార్థుడు జన్మించిన సప్తను దిననముననే శిల్పిచూయా
దేవి కాలధర్మము నొందెను. పినతల్లి ప్రాజాపతీదేవి మిక్కిలి
యనురాగముతో సిద్ధార్థుని పెంచసాగెను. శుద్ధోదనుడు సిద్ధా
ర్థున కేమి దేండ్ల పోయమున నుపనయనము కావించి విశ్వా
మిత్రుడను గురువున కప్పించెను. అర్థశాస్త్రము, రాజ్యాంగ
తంత్రము నానావిధకళలు నేర్పుటకు సుప్రసిద్ధపండితుల నేర్ప
రచెను. సిద్ధార్థుడు ఖడ్గచాలనము, ధనుశ్శృంగము, రథగజతురగా
రోహణము, స్వప్నహంత్రము మున్నగు క్షత్రియరాజకుమార
రోచితవిద్యల నభ్యసించు చుండెను.

కోమలమనస్కుడైన సిద్ధార్థుని దయాస్వభావము
చిన్నతనమునందే యభివ్యక్తమయ్యెను. అశ్వారోహణమున,
రథచోదనమున, ఖడ్గ చాలనమున జరుగు పోటీలలో విద్యార్థు
లందఱు తమ యభినివేశమును జూపనలయును. ద్వందయుద్ధ
మున డస్సిపోయిన ప్రత్యర్థినిగాంచి కనుజూర్చి హృదయుడైన
సిద్ధార్థుడు తానే యోటమిని వరించెడివాడు. ఒకసారి ఖోటి
రాకుమారులతో గుఱ్ఱపు పందెమున సిద్ధార్థుడు పాల్గొనెను.
గురువులు, సామంతులు, రాజపరివారము, ప్రజలు పందెమును
జూచుచుండిరి. రాజకుమారులందఱు తమకమున దనుశను
గుఱ్ఱములం బయ్యెత్తి యిడిరి. సిద్ధార్థుని గుఱ్ఱమే యన్ని గుఱ్ఱము
లను మించి పయ్యెత్తుచుండెను. కాని యతని జూలిగుండె చూచు
గుఱ్ఱమున నెంత వేగతరముగ ముందుకు పయ్యెత్తియెగి.
నోట నుర్రగులు గ్రమ్ముచు మన్ను మన్ను గానక యున్న పంపగెత్తు

చున్న గుఱ్ఱమును జూడగనే సిద్ధార్థుని గుండె కరిగి పోయినది. వెంటనే యతడు కల్లేమును నడలించి గుఱ్ఱమును దిగి, జూలు నివిరి, దాని యాయాసమును దీగ్గపాగెను. అనాటి యువరాజు తన గెలుపును, యశస్సును రాజనీవిసి భూతదయకుఁ గట్టువర వారతిగ సమర్పించి ధన్యుఁ డయ్యెను.

ఉద్యానవనమున నొకనాడు సిద్ధార్థుఁడు విహరించు చుండెను. పూల తావులఁ జిమ్ము కమ్మఁజెమ్మెరల నానుచు యువరాజు చంద్రకాంత శిలావేదికపై నాసీనుఁడై యుండెను. సిద్ధార్థుని దయానురాగరసపరిపుష్టమైన హృదయమే యానాటి నూత్న నసంతసాయంసంధ్యారాగరంగిలలో విశ్వనమ్మా హంస సూపమునఁ బ్రతిఫలించెను. అమని మలినంజనెలుఁగులో నాకాశమున హంసలు గుంపులుగా నెగుర సాగినవి. అనంద పారవిశ్వమున సిద్ధార్థుని ధ్యానహృదయము నిదిధ్యానలోఁ బుట్టినది. అంశలో వేదనాక్రంకారముతో, రక్తసిక్తమైన క్రోధలతో నేలపై బడి యొకరాజహంస కొట్టుకొనుచుండెను. సమీపమునఁబడియున్న హంస మూలుగు తెలుగువిన్న సిద్ధార్థుఁడు మరుక్షణమున నారాజహంసను, దన చిరుకొగిటఁ జేర్చుకొనెను. పక్షి రెక్కలో గుచ్చుకొనిన నాడి బాణమును దీసి యీకల నిమిరి గాయమునకుఁ గట్టు కట్టెను. ఆకాశమున స్వేచ్ఛగా సంచరించు నా హంసపై బాణమును బ్రయోగించు దుర్బుద్ధి యెవరి కై న చేల కలుగవలెను? అది మృగయాలాలనత కాబోలు!

అతర పాగ్గిలకోటికి మృత్యువేదన కలిగించుటయే మానవులకు
నుభుర క్రిడా 2 నోనమా? భావనా వేగమున సిద్ధాద్ధుని గుండెలో
నగ్గి సర్వశములు పెట్టిల్లొల బ్రేల సాగినవి. కొంతబాధ యువశ
మీస రాజహంస యునరాజు నొడిలో నొదిగి ముడుచుకొని
విశ్రాంతించినది. హంస గాయ మచిర కాలముననే మానగలదు.
కాని రాజహంసుని మృతయమున మానని గాయ మేర్పడినది.
అప్పటినుండి సిద్ధాద్ధుని చుక్కమారహృదయము విశ్వవేదనకు
శ్రోతి కల్పకొని నానుభూతితో గొట్టుకొన సాగినది.

జనమయమున నా యుద్ధాసనమునకొక పరిచారకుడు
నచ్చి యా రాజహంస సర్వసలెనని కోలెను. ఆ హంసను గొట్టి
నది దేవదత్తుడు. అతడే తనపరిచారకుని హంసకొరకుండునెను.
హంస సచ్చుటకు సిద్ధాద్ధుని రాకరించెను. దేవదత్తుడు శాశ్వ
వంశ రాజునైతి. అతర రాజకుమారుని కోరికను దోసి
పుచ్చుట హంసకు యునరాజు వెనుకాడలేదు. వేటాడిన
పక్షిని మృగయుడు కోరుకొనుట సర్వజనవేద్యమైన ధర్మము.
దేవదత్తునకు సిద్ధాద్ధుని సరాకృతి యర్థము కాలేదు. అతడు
రాజసభలో యువరాజుపై సభియోగమును వేచ్చెను. భుగ్ధోదన
నుహారాజు నిండు పేదోలగమున నుండెను. గ్రుతిస్థితి ధర్మ
నిశేష యైన పండితులు, సామంతులు దండనాథులు ప్రకృతి జన
ముచే రాజసభ కిక్కిరిసి యుండెను. దేవదత్తుని వాద మంద
మిగిసదే హంస కెక్కలో గ్రుచ్చుకొన్న బొణము చివర
గల దేవదత్తునామాక్షరములు ప్రత్యక్షసాక్ష్యము. ఇత
లక్ష్యము మృగయుని జేదవలెను.

సిద్ధార్థుడు మండగంభీరస్వరమునఁ గన వాడమను రాజ సభలో నివేదింప సాగెను. “రాజహంసను సంహరింపఁ గలచి న వాడు దేవదత్తుడు. గాయమునుమాన్పి సంత్రీంచినవాడను నేను. హంస కతడు విరోధి. నేను హితుడను. ఏచాఁంపుడు. ఏ ప్రాణి నైనను జంపువాని కప్పగించుట ధర్మము కాదు. ప్రాణి రక్షకునకుఁ జెందవలెను గాని ఘాతుకునకుఁ జెందరాదు. ఇది మృగయాధర్మమున కతీతమైన పరమ ధర్మము. హింసాచరణమునకే సర్వస్వములను గట్టి పెట్టినచో నీ భూశ ధాత్రి కది నిశ్యమహాప్రళయము.” యనరాజు మాటలకు రాజ సభ నిస్తబ్ధ మైనది. సిద్ధార్థుడు, తిరిగి, “మృగయా ధర్మమునే పాటింప వలె నన్నను రాజహంస దేవదత్తునకుఁ జెందదు. బ్రతికిన ప్రాణు లెల్ల వేటకానివి గావు. చచ్చిన కలేబరములు మాత్రమేమృగయుడు సంపాదించు కొనవచ్చును. రాజహంసను దేవదత్తుడు చంపలేదు. గమనశక్తిని మాత్రమే హరించినాడు. పెద్దలు ధర్మ నిష్ఠయము సలుప గోరుచున్నాను” అని పలికెను. రాజసభ యంతయు లోకోత్తరకృపామూర్తి యైన సిద్ధార్థుని వాదమను శ్రవించుచు జయ జయ ధ్వానములు నభిపెను. రాజహంస రక్షకుడైన సిద్ధార్థునిదే యని మహారాజు తీర్పు చెప్పెను. సిద్ధార్థుని విజయము సమస్తభూతకోటికి దిగ్విజయ మయ్యెను. ఆ యమృతహృదయుని యనురాగహస్తముల యూతెగొని యా రాజహంస యనంతవిహాయసపథముబట్టి యెదో క్రొత్త క్షితిజము వైపున కెగిరి పోయెను.

సిద్ధాధుని నిర్వాజనిసర్గదయాస్వభావము తుష్టోవస
మహారాజును గలవర పెట్టినది. దుష్టనిక్షణము, శిష్టనిక్షణమును
జేయవలసిన రాజులకు సుతని గుండె పనికి రాదు. ప్రపంచ
ములో నెచ్చట బాధ కనిపించినను, సిద్ధాధుని హృదయము
కరిగి పోవును. కావున యువరాజును రాజహర్మ్యమును దాటి
పోకంజ, మహారాజు రహస్యముగ సంరక్షించుకొనుచుండెను.
వయోవృద్ధులు, వికలాంగులు, వ్యాధిగ్రస్తులు యువరాజున కగ
పడకుండఁ జూడవలె నని భటులకు రాజశాసనము. సాయం
సంధ్యాసమయములందు మహారాజు స్వయముగ యువరాజును
వెంట నిడుకొని యశ్వహంభుడై సహవారముగ వాహ్మిచి
త్రేగుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాడు రోహిణీనదీతీరమున నొక యమ్మత నన్ని
వేళము సిద్ధాధుని హృదయమును దీనముగఁ గంఠరపెట్టినది.
ఒక కీతావు నీటిలోఁబడి వెండికముగ నొక చేపను బట్టుకొని
సద్యోవేగమున మింటకెగ సెను. ఎగురుచున్న మాతీగుప్తును పోగ
తున్నకొని పోయెను. సిద్ధాధుని ముంపు నిసిధ్యానలోఁ జిక్కినను.
అతని మనోనీశ్రము, ముందు విశ్వసృష్టి విచిత్ర విభ్రమము
సాక్షాత్కరించెను. చిరుచేపల మ్రొగుచున్న కప్పను బాము
కబళించెను. ఆ పామును గ్రద్ద తన్నుకొని పోయెను. ఒక మహా
రణ్యము—సింహగర్జన : లేడిసిల్లులు బెదురి చూపులుగోరి బిచ్చి
గంఠులు పెట్టుచున్నవి. సింహము లేడిసిల్లులఁ బట్టి గొట్టఁజెట్టు
కొనుచున్నది. సృష్టిలోఁగల పుష్పరవైచిత్ర్యము ప్రాణ

సిద్ధార్థుడు మందగంభీరస్వరమునఁ గన వాడనూను రాజ
 నభలో నివేదింప సాగెను. “రాజహంసను సంహరింపఁ గలచిను
 వాడు దేవదత్తుడు. గాయమునుమాన్పి సంరక్షించినవాడను
 నేను. హంస కతఁడు విరోధి. నేను హితుఁడను. ఏచారంఘనం.
 ఏ ప్రాణి నైనను జంపువాని కప్పగించుట ధర్మము కాదు.
 ప్రాణి రక్షకునకుఁ జెందవలెను గాని ఘాతుకునకుఁ జెంద
 రాదు. ఇది మృగయాధర్మమున కతీతమైన పరమ ధర్మము.
 హింసాచరణమునకే సర్వస్వత్వములను గట్టి పెట్టినచో నీ భూశ
 థాత్రి కది నిత్యమహాప్రళయము.” యనరాజు మాటలకుఁ రాజ
 నభ నిస్తబ్ధ మైనది. సిద్ధార్థుడు, తిరిగి, “మృగయా ధర్మమునే
 పాటించ వలె నన్నను రాజహంస దేవదత్తునకుఁ జెందదు.
 బ్రతికిన ప్రాణు లెల్ల వేటకానివి గావు. చచ్చిన కలేబరములు
 మాత్రమేమృగయుడు సంపాదించు కొనవచ్చును. రాజహంసను
 దేవదత్తుడు చంపలేదు. గమనశక్తిని మాత్రమే హరించినాడు.
 పెద్దలు ధర్మ నిర్ణయము నలుప గోరుచున్నాను” అని పలికెను.
 రాజనభ యంతయు లోకోత్తరకృపామూర్తి యైన సిద్ధార్థుని
 వాదమును శ్రవించుచు జయ జయ ధ్వానములు నలిపెను.
 రాజహంస రక్షకుడైన సిద్ధార్థునిదే యని మహారాజు తీర్పు
 చెప్పెను. సిద్ధార్థుని విజయము నమస్తభూతకోటికి దిగ్విజయ
 మయ్యెను. ఆ యమృతహృదయుని యనురాగహస్తముల
 యూతిగొని యా రాజహంస యనంతవిహాయసఫలముబట్టి
 యెదో క్రొత్త క్షితిజము వైపున కెగిరి పోయెను.

సిద్ధాధుని నిర్వాణనిస్సర్గదయాస్వభావము శుద్ధోపప
 మహారాజును గలవర పెట్టినది. దుష్టగుణము శుష్టగుణమును
 జేయవలసిన రాజులకు ముక్తని గుండె పనికి రాదు. ప్రపంచ
 ములో నెచ్చట బాధ కనిపించినను, సిద్ధాధుని హృదయము
 కరిగి పోవును. కావున యువరాజును రాజహర్మ్యమును దాటి
 పోకుండ, మహారాజు రహస్యముగ సంరక్షించుకొనుచుండెను.
 వయోవృద్ధులు, వికలాంగులు, వ్యాధిగ్రస్తలు యువరాజున కగ
 పడకుండఁ జూడవలె నని భటులకు రాజశాసనము. సాయం
 సంగ్ధాసమయములందు మహారాజు స్వయముగ యువరాజును
 వెంట నిడుకొని యశ్వాహారాధుడై సహవాచముగ వాహ్యాభి
 శేకుచుండఁజేవాడు.

ఒకనాడు రోహిణీనదీతీరమున నొక యమ్మత నన్న
 వేళము సిద్ధాధుని హృదయమును దీవ్రముగఁ గలవరపెట్టినది.
 ఒక తీరపు నీటిలోఁగి నీ నీటికముగ నొక చేపను తీసికొని
 సన్మోవేగమున మింటకెగ నెరు. ఎగురుచున్నయాతీరువును చిగ
 తన్నుకొని పోయెను. సిద్ధాధుని మనస్సు నిచధ్యాసలోఁ జొక్కిెను.
 అతని మనోనీశము ముందు విశ్వసృష్టి పితృ విభోగము
 సాక్షాత్కరించెను. చిరుచేపల మ్రొంగుచున్న నప్పను బొమ్మ
 కనిపించెను. ఆ పామును గ్రద్ద తన్నుకొని పోయెను. ఒక మహా
 రణ్యము-సింహగర్జన : లేడిసిల్లులు బెముల చూపుటలోఁ గిచ్చి
 గంతులు పెట్టుచున్నవి. సింహము లేడిసిల్లుల బిడ్డల పెట్టెలలో
 కొనుచున్నది. సృష్టిలోఁగల పుష్పరైతుధ్యము ప్రాచీ

కోటుల స్వార్థపరమైన వెట్టిపడుగులు—మఱివో యాలోచనలు సిద్ధాద్ధుని మనస్సును వేధించి జీవిత రహస్య గవేషణకై ప్రేరేపించినవి. రోహిణీనిరర్హితరంగమధుర నినాద మతని కింక పిశ్వు వేదనారావమై వికసింప సాగినది. పరిధ్యాన చెరుకొండైన యువ రాజును నోక్కొని మహారాజు జంశాపురమును జేరెను. మనస శీలుండైన పుత్రుని, హృదయమును గలవరపెట్టు నృశ్యముల నుండి దూరముగ నుంచుటకు మహారాజు సమస్త యశ్శముల నొనరింప నాగెను.

సిద్ధాద్ధునకు యాననోదయ మైనది. ఉపాధ్యాయులనుండి యనేక విద్యల నభ్యసించియున్నాడు. గురుదక్షిణల స్వీకరించి యుపాధ్యాయులు మహారాజు సమక్షమున సిద్ధాద్ధుని దీవించి, యుక్తవయస్కుడైన యతని కింక వినాహయశ్శము కావించు నచ్చునని ప్రవచించిరి. మహారాజు సంకోచమునకు మేర లేదు. యుక్తవయస్కుడు, విద్యావంతుడైన సిద్ధాద్ధుని మనస్సులో భోగలాలసక, యధికారశృంగార, పరరాజ్య విజిగీష ప్రబలలేదు. సుప్తరాగాతిశేకమునుగూడ విజృంభింపజేయు సౌందర్యరాశియైన రాజకన్యను వెదకి సిద్ధాద్ధునకు వినాహము చేయుట సర్వదా శ్రేయస్కరమని మహారాజు తలపోసెను.

కన్యావరణమున శాక్యరాజ్యమున సనాతనసంప్రదాయ మొకటికలదు. నైత్యశుద్ధదశమినాడు రాజ్యము నందలి సకల క్షత్రియ కన్యక లంతఃపురమున కగుదెంచి యువరాజులను పారితోషికముల నందుకొని పోవలెను. అనాడు, క్షత్రియ కన్య

కలు స్వీయ సౌందర్య ప్రదర్శన మొనర్చుచు యువరాజునించు చున్న కానుకల గ్రహణి నొనరుచుండెడిది. సిద్ధార్థుడు సేత్తుల మన స్కంద్యై యుండెను. చిట్టచివరకు, సుప్రబుద్ధుడను మహానుండ లాధిపతి పుత్రిక యశోధరాను మూల తత్సాక్షర జేరు రస భుజి వలె నొగ్గూర మోలికించుచు సిద్ధార్థుని సమీపమున నిలిపించి, చిన్నది చురునవ్వు బాలుకుచుండెను రాక నూచించు లకు “సృభూ!” యని సంబోధించెను. అప్పటికే యువరాజు శనశనాద్దగల చరిత్రోపేతముల నెల్ల నిచ్చినేసెను. కాని, యశోధర సంబోధన వినుటతోడనే పులకించి నోయిన సిద్ధార్థుడు క్రాంత గనుల నెలుగు నెల్లనగ నిష్క్రమించు దన కడప ముందలి మరనక మణిహారమును దీసి యామె కడతమున వేసెను. పభలో హర్షభవులు చెల్లలేదు. వసిడి సిగ్గు దొంశరలు గ్రమ్ముకొన యశోధర తరతీక్షణమై మందగమనమున నరలిపోయెను. తద్దోడన మహారాజు సంకోపపరమైన డయ్యెను.

సుప్రబుద్ధు నొద్దకు తద్దోడన మహారాజు యువరాజు కొలికు యశోధరాని స్వ సర్థించుచు దూశల సంపెను. కన్యక సర్థించు రాజకుమారుడు కన్యాస్వయంవరోశ్చనమునకుఁ బోయి, తాతాని నొద్దాప్రసన్నమున కన్యోన్యప్రస్థానై మించ వలెను. ఆ యాచారము ననుసరించి యశోధరాస్వయంవరమును ప్రకటించి సుప్రబుద్ధుడు సిద్ధార్థ నాహ్వానించెను. ఆ సమయో శ్చనమునకు శాశ్వతమౌళిరాజకుమారుల తండ్రుల వచ్చుట. అందు దేవదత్తుడు, అర్జునుడు, అనందుడు గూడ గలుగు. పిలు

విద్యలో దేవదత్తుడు. ఖడ్గ చాలసమున నున్నానంటులు
నుప్రసిద్ధులు. పటాటోపపరాజుఖుడై న సిద్ధార్థుని యభిసేవేము
నన్నిహితలకుఁ దిప్ప లోకిమున కింతగాఁ దెలియదు.

స్వయంవరరంగమున మశ్యయంత్రములు పెక్కు
గలవు. అర్జునుడు రంగమునఁ బ్రవేశించి, యంత్రము నాగు
గవ్యూతుల యెత్తున నుంచ మనెను. అనందుడు నన్నో గోని
కొనెను. దేవదత్తుడు తన యంత్రము నష్ట గవ్యూతులను సము
గావింప మనెను. సిద్ధార్థుడు తన యంత్రమును బది గవ్యూతుల
యెత్తున సమర్థ మనెను. దేవదత్తుడు తమ యంత్రములు పోడి
సభాసదుల కుల్లాసము గలిగించిరి. సిద్ధార్థుడు, యంత్రములు
మున నున్న విల్లునెత్తి యలైత్రాడు బిగించి, యెక్కుపెట్టి
సాగెను. కాని, యాతని గాఢాకర్షణమున కా కాన్మసిము
తుత్తునియలై నేలగూలెను. సభాసదులందఱాశ్చర్య చకిత్యులైరి.
అంత, యువరాజు, “ఈ దుర్బలకాన్మకము లేని ? ఆయుధా
గారమున నున్న ‘సింహహను’ ధనుస్సను దెమ్మ”ని పరిజనున
కాజ్ఞాపించెను. సేవకులు సింహహను చాపమును దెచ్చియిచ్చిరి.
సిద్ధార్థుడు, ధనుష్టంకార మొసర్చి జనలాఘనసమన్వితమైన
లక్ష్మ్యశుద్ధితో మశ్యయంత్రము నేలగూలెను అనన్యసామా
న్యమైన సిద్ధార్థుని కాన్మకకాశలమును సభ్యులందఱు ప్రశంస
సించిరి. యశోధరాకుమారి ఘలకాంక్షరప్రకరములతో నా
నంద తన్మయత్వమున లీనమైనది.

తరువాత ఖడ్గవిద్యా ప్రదర్శనము. రంగమున నమాన
పరిమాణములు గల వృక్షములు వరుసలుగా నుండెను. రాజు

కుమారులు వృక్షముల ఖడ్గములతో ఛేదించవలెను. దేవదత్తుఁ డొక నృక్షమును మడంగుత దమ్ముముగ నరకెను. అర్జునుఁడు సప్తాంగుత దమ్ముముగ నరకెను. సంధుఁడు నవాంగుతదమ్ముముగ ఛేదించఁగల్గెను. సిద్ధార్థుఁడు లేచి, గుండ్ల వేటున నృక్షస్వయముపై ఖడ్గమును బ్రయోగించెను. ఖడ్గము మిరుమిట్లను గొల్పుచు నెరసెను. అంతియే. నృక్షము లెప్పటియట్లు నిలిచియున్నవి. సంధుఁడు యువరాజు లక్ష్మణును చెదరిన దని కేక వేసెను. యశోధర గుండె ఝల్లు మన్నది. సిద్ధార్థుఁడు నివృత్తు నేనకుల నియోగించి చెట్లను ఒడ దోయించెను. కాండములయందు ఖడ్గకృత్ శాఖలు సున్నుముగ సభ్యులకు గోచరింప నుభ్రమాత్పర్య సభృతులై యొక్క చెట్టున జయ జయ ధ్వానములు సల్పిరి. యశోధర మందగంభీరగమనమునఁ జెలికెత్తె లతో నేతెంచి, సిద్ధార్థుని కంఠమున సిహస్రస్వమాల నలంకరించెను.

యశోధరాసిద్ధార్థులవివాహము మహానైభవముగా జరిగినది. యశోధర మహారాజు సూక్ష్మసభాసకులకై చంద్రశిలామయ హస్త్యమును విసిద్ధించెను. హంసతూలికా తల్పములు, కాంచన మహా మయాంబరములు, తామరములు, సస్త్రాకాచందన పరిమళ ద్రవ్యములు, సరోవరోద్భావవిహార వాటికలు, సంగీత నాట్య వినోదములు, శృంగారవేశ్యా సుగంధికా బృందము- సహస్ర భోగములు సిద్ధార్థునకు సేద్యోదన మహారాజు ప్రత్యేక శ్రద్ధతోఁ గల్పించెను. లావణ్య లహరి యైన యశోధర సిద్ధార్థునకు సహధర్మిణియై కొలుచుచుండెను. అతిలోక

సాంఘర్యరాశియైన యశోధరా సాహచర్యమున సిద్ధార్థుడు ప్రవృత్తి సథమునఁ బడగలఁడని మహారా జాశించు చుండెను. సిద్ధార్థుడు యశోధరను మిక్కిలి ప్రేమతో ముప్పించు చుండెడివాఁడు. కొడుకును గోడలినిఁ జూచి గుడ్డోదన మహారాజు ముగిసి పోవు చుండెడివాఁడు. రాజభోగవిలాసములలో యశోధరా జేవి నవయావనసాంఘర్యవిభ్రమములలో, సిద్ధార్థుని స్త్రీమూర్తి కలుగ లేదు. భోగపరామృతమునైన యశని నేత్రాంచలములతో నిదిధ్యాన నీడలు గట్టుచునే యున్నది.

యశోధర గర్భము దాల్చెను. అంతఃపురమున మహారాజు త్వపము జరిగినది. సిద్ధార్థునిలో ధ్యాననిమగ్నతయే గాని యుత్సాహాతిరేకము కనుపించలేదు. గుడ్డోదన మహారాజు హృదయము చివుక్కు మనెను. మహారాజేమి చేయఁగలఁడు ? జరా దుజా మరణములు యువరాజు కంటఁ బడఁగలఁడె గట్టడి చేసి యుంచెను.

ఒక నా డంతఃపురమున నెరసిన నెండ్రుకలు, ముడతలు పడిన శరీరము, వ్రాలిన కనుబొమలు గల యొక ముదిపగ్గు దగ్గఁచు నూత కోలతో నడువలేక నడువలేక నడుచుచుండెను. సిద్ధార్థుఁ డతని జూచి ఖిన్నుఁ డయ్యెను. అతఁడు రాజసార్వభౌమ పరిసరములఁ గాన్పింపని వేఱొక వాస్తవలోక మున్నదని గ్రహించెను. గ్రంథములయందు సిద్ధార్థుఁడట్టి లోకమును గూర్చి యాదివరకే తెలిసికొనియుండెను. అతనికి రాజభోగము లన్నియు నదృశ్య సుకర్మ శృంఖలములుగ గోచరించినవి. అశని

మహాప్రాసాదమే యొకవిచిత్రకారాగారముగఁగన్పట్టెను. వెంటనే
యతఁ డశ్వశాలకుఁ బోయి తన గుఱ్ఱము నెక్కి విశాలప్రపంచ
మును దిలకింప నుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. కాని యశ్వాశాఖ్యుడైన
సిద్ధార్థుని గాంచి ద్వారపాలకులు ప్రత్యుత్థానము సల్పి యవనత
మస్తకులై నిల్చి శోకాని తలుపులు తెరువరేమి? అది రాజాజ్ఞ!
యువరాజు సపరివారముగ ఒయలుదేరవలెనే గాని, యెంట
రిగాఁ బోరాడు. పారతంత్ర్యము యువరాజు ముఖమును దేసి
పారఁ జూచినది. అతఁడు గుఱ్ఱమును మరలించుకొని మహారాజు
సమక్షమునకుఁ బోయెను.

సిద్ధార్థుఁడు యధేచ్ఛగ విహరింప గోరి మహారాజు ననుజ్ఞ
వేడెను. కుష్ఠోడనుఁడు వేడి నిట్టూర్పు విడిచెను. యువరాజు
కోరికను మహారాజు జెప్పుడును నిరాకరించి యుండలేదు. ఈ వివ
రీతవాంఛ యతని కేల పుట్ట వలెను? పురమున నేమి చూడవ
లెను? ఒకవేళ చూడవలె ననిన నైభవముతో సపరివారముగఁ
బోవచ్చునే? వేదాంతులనే కలవగ చెట్టు లోకమును సుకుమార
మనస్వి యైన సిద్ధార్థుఁడు సగ్నముగ దర్శింపఁ గలడా? అనేక
భావములు మహారాజు మనస్సును వేధించినవి. కాని, పుత్రుని
కోరికను నిరాకరింపలేక సిద్ధార్థుఁడతో, “తండ్రీ! నీయిష్టమే నా
యభీష్టము. అట్లే విహరింపుము. నీ స్వాతంత్ర్యమున కంతరా
యము లున్న వని తలపకుము. అవి రాజమర్యాదలు. ఐనను,
నీయిష్టము చొప్పున వర్తింపుమ”ని భగవంతునిపై భారము
పైచి, మందస్వరమున మహారాజు పలికెను. కాని యతని
హృదయమున నగ్నివర్షతములు పొగలు గ్రమ్ముకొన సాగినవి.

సాంజర్యరాశియైన యశోధరా సాహచర్యమున సిద్ధాద్ధుడు ప్రస్తావించిన కథమునఁ బడగలడని మహారాజాశించు చుండెను. సిద్ధాద్ధుడు యశోధరను మిక్కిలి ప్రేమతో మన్నించు చుండెడి వాడనఁ, కొనుక్కును గోడలినిఁ జూచి శుద్ధోదన మహారాజు మరిసి పోవు చుండెడివాడు. రాజభోగవిలాసములలో యశోధరా దేవి సవనూననసాంజర్యవిభ్రమములలో, సిద్ధాద్ధుఁడు మైశురపు కలుగ జేయు. భోగపరాక్రమమున యతని నేత్రాంచలములలో నిదిభ్యాస నీడలు గట్టుచునే యున్నది.

యశోధర గర్భము దాల్చెను. అంతఃపురమున మహా త్వష్టము జరిగెనది. సిద్ధాద్ధునిలో భ్యాసనిమగ్నతయే గాని యుత్సాహాతిరేకము కనబడలేదు. శుద్ధోదన మహారాజు హృదయము చివుక్కు మనెను. మహారాజేమి చేయఁగలడు ? జరా పిజా మరణములు యువరాజు కంటఁ బడకుండఁ గట్టడి చేసి యుంచెను.

ఒక నా డంతఃపురమున నెరసిన వెండ్రుకలు, ముడతలు పడిన కేరము, వాల్చిన కనుబొమలు గల యొక ముదివగ్గు దగ్గఁచు నూత కోలతో నడువలేక నడువలేక నడుచుచుండెను. సిద్ధాద్ధుఁ డతని జూచి శున్నఁ డయ్యెను. అతఁడు రాజనర్మ్య పరిసరములఁ గాన్పింపని వేటొక వాస్తవలోక మున్నదని గ్రహించెను. గ్రంథములయందు సిద్ధాద్ధుఁడట్టి లోకమును గూర్చి యానినకే తెలిసికొనియుండెను. అతనికి రాజభోగము లన్నియు సద్వర్ణ సువర్ణ శృంఖలములుగ గోచరించినవి. అతని

మహాప్రసాదమే యొకవిచిత్రకారాగారముగఁగన్పట్టెను. వెంటనే యతఁ డశ్వశాలకుఁ బోయి తన గుఱ్ఱము నెక్కి విశాలప్రపంచమును దిలకింప నుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. కాని యశ్వాహూఘఁ డైన సిద్ధార్థుని గాంచి ద్వారపాలకులు ప్రత్యుత్థానము సల్పి యచనత మస్తకులై నిల్చిచే కాని తలుపులు తెరువరేమి? అది రాజాజ్ఞ! యువరాజు సపరివారముగ ఒయలుదేరవలెనే గాని, యొంట రిగాఁ బోరాదు. పారతంత్ర్యము యువరాజు ముఖమును దేరి వారఁ జూచినది. అతఁడు గుఱ్ఱమును మరలించుకొని మహారాజు సమక్షమునకుఁ బోయెను.

సిద్ధార్థుఁడు యధేచ్ఛగ విహరింప గోరి మహారాజు ననుజ్ఞ వేడెను. శుద్ధోదనుఁడు వేడి నిట్టూర్పు విడిచెను. యువరాజు కోరికను మహారా జెప్పుడును నిరాకరించి యుండలేదు. ఈ విప రీతవాంఛ యతని కేల పుట్ట వలెను? పురమున నేమి చూడవ లెను? ఒకవేళ చూడనలె ననిన నై భవముతో సపరివారముగఁ బోవచ్చునే? వేదాంతాలనే కలవరపెట్టు లోకమును సుకుమార మనస్వి యైన సిద్ధార్థుఁడు నగ్నముగ దర్శింపఁ గలడా? అనేక భావములు మహారాజు మనస్సును వేధించినవి. కాని, పుత్రుని కోరికను నిరాకరింపలేక సిద్ధార్థుఁడతో, “తండ్రీ! నీయిష్టమే నా యభీష్టము. అట్లే విహరింపుము. నీ స్వాతంత్ర్యమున కింతరాయము లున్న వని తలపకుము. అవి రాజమర్యాదలు. ఐనను, నీ యిష్టము చొప్పున వర్తింపుమ”ని భగవంతునిపై భారము వైచి, మందస్వరమున మహారాజు పలికెను. కాని యతని హృదయమున నగ్నిపర్వతములు పొగలు గ్రమ్ముకొన సాగినవి.

నాటి మధ్యాహ్నముననే సిద్ధార్థుడు చెన్నుడను పరిచారకునితోఁగలసి, ప్రచ్ఛన్నవేషమున రాజసాధమును వీడి నగరము లోని కరిగెను. సిద్ధార్థున కది యొక క్రొత్త ప్రపంచము వలె బాడఁగట్టు నాగెను. విఘ్నో విఘ్నలలో గుమిగూడిన ప్రిజానమూహమును గాంచెను. రాజకుమారు లందలంబుల నెక్కి విహరించుచుండిరి. సిరువేద లందలంబుల మోయుచు, స్వేద బిందువు లొల్కు చు నొదిగి నిలుచుచుండిరి. విక్రయక్రియాదక్షులైన వర్తకుల వచోనైపుణ్యము, విస్తునంచయనంపాదనాభిరక్తులైన ప్రిజల వాంఛానైవిధ్యము, నేతగాండ్రొ మగ్గముల చప్పుడు, పిండివాండ్ర తిరుగళ్ల మ్రోత, కుండలు దీయు కుమ్మరి సారె, కాలిన యిరుముచు సాగదీయు కమ్మరి నమ్మెట పోటులు, కంచరి సుత్తి రొదలు, మూగిన ప్రిజల రంజంపఁజేసెడి వినోద కారుల హస్తలాఘవము, దుర్గంధపూరితములైన యంగడి రచ్చలు, సందు గొందులలో నిరుకుకొనిన పూరిగుడిసెలు, రాచబాటలలో విచ్చలవిడిగా విహరించు ధనికుల దురహంకారములు — సిద్ధార్థునకు వింతగనే సాక్షాత్కరించెను.

తరువాత సిద్ధార్థుఁ డొక దేవాలయమును సందర్శించెను. పరదేశాగతుడైన భర్త యాగమనము నాకాంక్షించి దేవుని పూజించు వధువు, సంతానార్థియై దేవునకు మొక్కికొను మఱొక పడతి, చేసిన పాపములు శమించుటకై మునుపులు చెల్లించుకొను భక్తుడు, సంకల్పించిన వర్తకము సిద్ధిముముగఁ గొనసాగుటకు మంత్రపుష్పములు చదివించు వ్యాపారి—యిట్టి వారెందఱో యచటఁ గూడియుండిరి. అచ్చకులు దేవునకుఁ

బ్రతికినాడై భక్తుల ముడుపుల నందుకొను చుండిరి. దేవుని పేరు మీద సాగుచున్న వ్యాపారము, వ్యాపించుచున్న షూద్రము, ప్రబలుచున్న యజ్ఞాన కాపట్యము సిద్ధార్థునకు హృదయ విదారకముగఁ దోచెను.

సిద్ధార్థుడు చెన్నునితోఁ గలిసి పురమంతయుఁ గలయఁ దిరిగి చివరకు రోహిణీనదీ తీరమును జేరెను. అచట శిథిలాంగుఁడైన రుజుర్తుని దైన్యవికలస్థుని వినిపించెను. సిద్ధార్థుడు వెంటనే యతనిఁజేరి యెడిలోఁ బొదివికొనెను. శరీర మంతయు వ్రణములచే నిండి చీము గారుచుండెను కాలు చేతులు వంకరలు దిరిగి పట్టు నడలి యుండెను. అతని తల నిమిరి, సిద్ధార్థుడు, “నీ కెచ్చట నొప్పిగా నున్నద”ని ప్రశ్నించెను. రోగి వణకుచు, “అయ్యా ! నాదేహమున నొప్పిలేని చోటు లేదు.” అని పలుకుచు గ్రుడ్లు తేలవేయసాగెను. చెన్నుడు “ప్రభూ ! యిది యొక యంటు వ్యాధి. ఇతఁడు రేపో మాపో మరణింపగలఁడు. ఇంక లాభము లేదు. మీ రిట్లు స్పృశించుట మంచిదికాదు” అని యుపరాజును వారంపసాగెను. సిద్ధార్థుడు రోగి నిల్లు చేచ్చి మరలి వచ్చుచుండగాఁ గొందఁ టొక మృశిక భేదమును శ్రద్ధాశాసనమునకుఁ గొంపోవు చుండిరి. ఒంధువుల శోకాలాపములు, చుట్టునున్న వారి భగవన్నామసంకీర్తనము సిద్ధార్థుని గలఁచి వైచినవి. అనతి దూరముఁగల శ్రద్ధాశాసనాటికలో శివమునకు దహనసంస్కార మొనర్చి వారు మరలి పోయిరి. జీవయాత్రీకుఁ జిట్టచినది గమ్యము శ్రద్ధాశాసమేనా ? సిద్ధార్థుని గుండెలో నారని చితి

ప్రచ్ఛిన్నం సాగెను. అతని మనోవ్యథ నర్థము చేసికొనిన చెన్నుడు మెల్లగ నతనిఁ దోడ్కొని యంతఃపురసౌధమును జేరెను.

ఆ నాటి రాత్రి సిద్ధార్థునకు నిదుర పట్టలేదు. అతఁడు తన మనస్సంక్షోభము వలనఁ గండ్రికిఁ గూడ బాధకలిగింప కుండుటకు నిత్యక్రమానుసారము నాట్యమందిరమున కేగెను. రత్నదీపాంకర ప్రభారాగపంక్తులు, కన్నూర సుగంధ ధూపములు, ఘనసారసీహారాచలేపములు, కస్తూరికాతాంబూలములు యువరాజు మనోనుతాపమును మఱింత నృద్ధి చేసినవి. రాజు నర్తకి శింజీసికింకెనేరావములలో సాయంకాలమున రోగిముఖమున వెలువడిన వికటహీనస్వరములే వినిపింప సాగినవి. అతఁడు మెల్లగ స్వీయహర్ష్యమును జేసుకొనెను.

ప్రచ్ఛన్న వేషములు దాల్చి సిద్ధార్థుడు రాజ్యమునం దెల్లడ స్వేచ్ఛావిహార మొనర్చెను. ఎల్లడల, హింస, క్రూర్యము, దౌర్జన్యము, దురహంభావము, విద్రోహము లోకములో వికటాట్టహాసవిలయతాండవము నల్పుచున్న ట్లతనికి గోచరించెను.

జాశరులు, కోలుపులు, యజ్ఞములు, నోరులేని జంతువులను హింసించు బలిపీఠములుగా మారినవి. ఔత్రధర్మము ప్రకారము ప్రతిరాజు పొరుగు రాజుల సంహరించి యశ్వమేధ యాగమును నిర్వర్తించి చక్రవర్తి యగుటయే పరమార్థ మని

భావింప వలెను. ప్రజలందఱు రాజునకు దాసులు. సామంతులు గూడ రాజుపాదపీఠికపై నెన్నుదురు సోక సమస్కరింపవలెను. దుష్టసామ్రాజ్యవాంఛ మహారాజపురుషలక్షణమా ? మానవ సహజమా ? పిశాచభావమా ? తానేల యీ హింసాప్రవృత్తిని ప్రతిఘటించి నిలువరాదు ? సిద్ధార్థుని మనస్సులో స్థిరసౌదామినివోలే లోకకల్యాణభావము వెలుగొంద సాగినది. ఇంత వఱకు శాక్యయువరాజువాంఛనమైన కిరీట మతని కింక పాద పీఠికగా మారిపోయినది.

ఆ సమయమున యశోధరాదేవి పుత్రునిగన్న శుభవర్తమాన మొక స్వర్ణదాసి యువరాజునకు నివేదించినది. అతఁడా మెకు మెడలోని ముత్యాలహారము చిరునవ్వు లొలుకుచు బహూకరించి సన్మానించి పంపెను. “ఇది ఛేదించ వలసిన మఱి యొక కొత్త బంధము కాబోలు ?” ననుభావము మెరపు తీగ వలె మిరుమిట్లు గొలిపినది. కాని, సిద్ధార్థుఁ డిదివఱకే కృతనిశ్చయఁ డయ్యెను.

రాజ శిశువునకు రోహిణుఁ డను నామకరణము చేయఁ బడినది. సిద్ధార్థుఁ డుత్సాహియై యుండెను. భారసాల మహాత్మ్యముగ జరిగినది. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు మానవ జీవితమును నరక కూపముగఁ జేయుచున్నవి. దురహంకారము, క్రూరత్వము, ద్రోహచింతనములతో మానవుఁ డెండమావుల వెంటబడించి వెట్టి పరుగులు పెట్టుచున్నాఁడు. ద్వంద్వబద్ధమైన ప్రాణికోటికి సౌఖ్య మెక్కడిది ? మానవ

దుఃఖము సంత మొందించు మార్గము నన్వేషించుటయే జీవిత పరమార్థమని సిద్ధార్థుఁడు గుర్తింపఁ గలిగెను. జీవితమున నా సందయోగము సాధించుటకుఁ గృతనిశ్చయమైన సిద్ధార్థుని జ్యోతిర్నయనములలో నుత్సాహరేఖలు తాండవింప సాగినవి. తన స్థిర సంకల్పమును దెలిసికొనినఁ దనతోడిదే లోకమని నమ్మియున్న సితృదేవుఁ డే మగునో ? భర్తృప్రణయోప జీవిని యశోధర, చిన్నారిచిట్టి పాపాయి—వారిగతి యేమి కావలెను ? ఈతలపు లతని కాశ్మకదృశ్య శృంఖలములు కాగలవు. అది వృధాశంకలకు సమయము కాదు.

సూర్యుఁ డస్తమించెను. పుత్రోత్సవ సందర్భమున వెలి గించిన జ్వాలాతోరణము లంతఃపుర హస్త్యపరంపరలపైఁ బ్రకాశించు చున్నవి. సిద్ధార్థుఁడు చెన్నునిఁ బిలిచి, యశ్వమును సిద్ధముచేయ నియోగించి, తన సౌధమునకేగెను.

మిణుకు మిణుకుల యలతి వెలుగులు చిమ్మచున్న చుక్కలు చిమ్మచీకఁటిని జీల్చుకొని మింటఁ దోచినవి. చెన్నుఁడు గుఱ్ఱమును యవరాజహర్ష్యప్రాంగణమున నిలిపెను. అశ్వ హేమారవము హంసతూలికా తల్పమున నున్న సిద్ధార్థ నాహ్వ నించినది. గగుర్పాటుతో సిద్ధార్థుఁడు లేచి నిల్చి ముందునకు సాగెను. యశోధర నిద్రించు చున్నది. రత్నదీపాంకురప్రభా రాగ పంక్తులు రాహులుని పెడవులపై బోసినవృలతోఁ గలసి పోయి సిద్ధార్థుని గుండెతో దోబూచు లాడసాగినవి. అతఁ

డనుగు పాపాయి కెమ్మోవిపైఁ గడసారి ముద్దు పెట్టుకొన
బోయి ముందునకు సాగక నిలిచి, త్తణములో వెనుదిరిగి మేడ
మెట్లు దిగసాగెను.

విశ్వకళ్యాణగవేషణ గూరంభ మయ్యెను. సృష్ట్యాది
నుడి, యే మానవుఁ డిట్టి లోకోత్తరవివ్రయాత్ర సలుప లేదు.
ప్రపంచచరిత్రలో సిద్ధార్థుని నిర్గమన మనస్యమై వెలిసినది.
అతఁ డశ్వము సధిరోహించెను. ఆ పవిత్రశ్రుభముకూర్తమును
డలఁచుకొని మూడుకాలములు రోమాంచము వహించును.
చెన్నుఁడు స్వామి ననుసరించెను. కాలపురుషుని కటిక యెడఁద
తొలిసారి కడలి, సిద్ధార్థుని గుట్టపు గిట్టల చప్పుడునకు శ్రుతి
కల్పకొని కొట్టుకొన సాగెను.

ఆ నడిరేయి సిద్ధార్థుఁ డశ్వారూఢుడై పయనించెను.
మగధరాజ్యకాననపరిసరములఁ జేరు సరికి ముసి ముసి చీనఁ
టులు చెదరి తెల్ల వార సాగెను. సిద్ధార్థుఁ డచట గుట్టమును దిగి
నవ రత్నఖచిత ఖడ్గమును శుద్ధోదన మహారాజునకు సమర్పింప
మని చెన్నున కొనగి, తన భూషణముల నెల్ల నొలిచి యతని
కొనగెను. చెన్నుఁ డశ్రుపూరితనయనుడై మానమును గాల్చి
యుండెను. సిద్ధార్థుఁడు పీతాంబరముల వీడి, కాషాయవస్త్ర
ముల ధరించి చూచు చుండగనే సన్యాసరూపమునఁ జెన్నుని
వీడ్కొని తరలిపోయెను.

సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించిన పిమ్మట సిద్ధార్థుఁ డనూ పియూ తోటలో నొక వార ముండెను. పిమ్మట మగధరాజు ధాని రాజగృహము చేరుకొనెను. రాజగృహ మొక గిరిదుర్గము. రాజప్రాసాదములతో నుద్భావ వనములతో నాభరము మిక్కిలి మనోజ్ఞమై యుండెను. రాజ గృహమునకుఁ దూర్పున రత్నగిరి కలదు. రత్నగిరి గుహభ్యంతరములు తపో దీక్షతో నుండెడి యోగుల కావాసములు. అచ్చట నున్న యాలారుఁడు, నుద్దలకుఁడు మున్నగు సుప్రసిద్ధబ్రాహ్మణయతులయొద్ద యోగశాస్త్రవిద్యల సభ్యసించుటకు దేశ దేశములనుండి శిష్యు లేతెంచు చుండిరి.

సిద్ధార్థుఁ డొక విశిక్తగుహయందు వసించుచు నారు సంవత్సరములు తపస్సు సలిపెను. మండులెండలు, మంచు తెరలు జడివానలు, ఝంఝూమారుతములు సలిపిన కఠినపరీక్షలో సిద్ధార్థుఁడు కృతకృత్యుఁడై నిలిచెను. భిక్షాన్న మాహారము. భావసమాధియే నిత్యవృత్తము. పక్షు లాతని భుజములపై విశ్రమించి భిక్షాపాత్రలోని మాహారమును నారగించి పోవుచుండెడివి. అతఁ డుషఃకాలమున లేచి, శీతలోదకముల స్నాన మాచరించి యాలారుకడ యోగవిద్యారహస్యముల సభ్యసించి రాజగృహమున భిక్షాటనము సలిపి తిరిగి సమాధిముద్రాముద్రితుఁ డయ్యెడివాఁడు. ఆత్మవికాసమునకు, జ్ఞానోదయమునకు శరీరము ప్రతిబంధక మని యోగసాధకుల యభిప్రాయము. ఇంద్రియముల నిరోధించి, దుఃఖాతీత మైన యానందమోక్షమును సాధింపఁ జూచుటయే వారి తపోయోగము.

ఉద్ధృతబాహులై కొండలు తప మాచరించు చుండిరి.
మఱి కొండ టొంటి కాల నిలిచి, నిమిలితనేత్రులై వాయు
భక్షకులై శిష్కించి తపస్సు చేయు చుండిరి.

ఈ యోగసాధనకు గమ్య మేమి ? ప్రయోజన మేమి ?
భూమిలో మానవ జీవితములో లేని యానందము జన్మాంతమున
నెచ్చటో స్వర్గమున లభించునా ? అయిన నిహలోకజీవితము
దుఃఖపూరితము కాక తప్పదా ? ఈ తపస్సువలన సిద్ధార్థునకు
మనస్సంక్షోభ ముపశమింప లేదు.

ఒకనాటి మధ్యాహ్నమున సిద్ధార్థుడు గుహాగణ
మున నిలిచియుండ మేకలచుండ ముందు గోచరించెను. కాప
రులు దారి తప్పు మేకల వంకర కఱ్ఱలతో మోదుచు నదలించు
చుండిరి. ఆ మందలోఁ గవల పిల్లలఁ గన్న మేక యొకటి గలదు.
అం దొక మేకపిల్ల కుంటిది. తల్లిమేక ముం దరుగు పిల్లకొఱకు
ముందునకుఁ గుంటిపిల్ల కొరకు వెనుదిరుగుచు మిక్కిలి చిక్కు
పడు చుండెను సిద్ధార్థుఁ డా కుంటిపిల్ల నెత్తుకొని నిమిర సాగెను.
తల్లిమేక యాగినది. కాపరులు వచ్చినిలిచిరి. సిద్ధార్థుడు కాపరు
లతో “మధ్యాహ్నముననే పురమునకు ముందను మల్లించు
చున్నా రేల” యని ప్రశ్నించెను. ‘దేవా ! మేము బింబిసార
చక్రవర్తి మేకల కాపరులము. చక్రవర్తి యజ్ఞము చేయుచు
న్నాఁడు. నేటి రాత్రి నూరుమేకల బలి యిత్తురు’ అని కాప
రులు సమాధానము చెప్పిరి. సిద్ధార్థునకు సర్వము విదిత
మైనది. అతఁ డా కుంటి మేక పిల్లను భుజమున నిడుకొని వారి
ననుసరించెను.

మేకలమండలతో సిద్ధార్థుడు పురోహితమున విడిసెను. కుంటిమేకను భుజములపై మోసుకొని వచ్చుచున్న యాతని జూచి ప్రజలు మూగిరి. కిసాగోతమి యను వృద్ధవనిత విలపించుచు సిద్ధార్థుని గలిసికొనెను. ఆమె యేకైక సుతుఁడు పాముకాటుచే మరణించెను. ఆమె భిక్షాటనమునఁ దన గుడిసెకు వచ్చిన సిద్ధార్థునిఁ గని పుత్రుని బ్రతికింపు మని దీనాలాపముల మిక్కిలి ప్రార్థించియుండెను. అతఁ డామెను మరణదుఃఖము నెరుగని గృహస్థుల యొద్దనుండి యావాలు తెమ్మని పంపెను. ఆమె రాజ గృహమెల్లఁ గలయఁ దిగెను. ఎక్కిన గడప దిగుటయే గాని మరణ దుఃఖము నెరుగని కుటుంబమే యామె కా మహా నగరమునఁ గనుపించలేదు. ఆమె నిరాశావృద్ధయముతోఁ దిరిగి వచ్చుచు సిద్ధార్థున కెదురాయెను. ఆమె యుపాయాంతరమునఁ దన బిడ్డను బ్రదికింప సిద్ధార్థుని వేడుకొన సాగినది. ఆ వృత్తాంతమును విన్నవారందఱు సిద్ధార్థ యోగి యేమి చెప్పనో విను కుతూహలముతో నుండిరి. సిద్ధార్థుడు, చల్లని చూపులతో నామె ననుసరించి, 'తల్లీ ! ఆవాలు లేని యిల్లు లేదు. మరణ దుఃఖము నెరుగని గృహము లేదు. సర్వసామాన్య మైన మృత్యువు నీ పాలిటి ప్రత్యేకవిపత్తుకాదు గదా ! సర్వజను లిట్లు దుఃఖపీడితులు కా నేల? ఈరహస్య మెరుగుట కొఱకే నాతపస్సాధన. నీ సంతాపమునకు మందు ధీరత్వమే !' యని పలికెను. గుమి గూడిన ప్రజలందఱు దుఃఖతాపహ చిత్తులై సిద్ధార్థ యోగి తత్త్వోపదేశమునకు దోసిలి యొగ్గిరి. కిసాగోతమి ప్రిసన్నచిత్తు ధీరత్వము వహించెను.

సిద్ధార్థుడు బింబిసారయజ్ఞవాటికను మందతోఁగలసి పయన నుయ్యెను. అతనికీర్తి యతనికంటె ముందుగనే యజ్ఞవాటికను బ్రవేశించెను. బింబిసారచక్రవర్తి యీవార్త విని యాశ్చర్యచకితుఁ డయ్యెను.

యజ్ఞపశువులతోఁగలసి కుంటిమేకను భుజముపై నెత్తుకొని వచ్చుచున్న సిద్ధార్థయోగిని గాంచినంతనే బింబిసార చక్రవర్తి మండపము వీడి ముందునకేగి ప్రత్యుత్థానము నల్పిన్వాగత మర్పించెను. చక్రవర్తి కిరున్నెపులు వేదమంత్రములఁ బఠించుచు బ్రాహ్మణులు నిల్చియుండిరి. యజ్ఞకుండమునుండి హవిరూమము వెలువడుచుండెను. ఋత్విజులు సుగంధద్రవ్య సంభృతమైన సోమరసము నగ్ని కుండమున ప్రేల్చుచుండిరి. చుట్టును బచ్చి నెత్తురు కాలువ యిసుక మడిలోనికిఁ బ్రవహించి యింకిపోవుచుండెను. ఒక మేకను బలివీతమున దర్భలవెంటితోఁ గట్టియుండిరి. ఋత్విజుఁడు వాడికత్తి ధరించి మంత్రోచ్ఛాటన నల్పుచుండెను మంత్రార్థ మిది. “ఓ యజ్ఞభోక్తలై న దేవతలారా ! ఈ యజ్ఞపశుకంతమునుండి చిమ్మఁగొట్టము నలె చిందెడి యరణ కవోష్ణరక్తమును దాగి యానందింపుడు. ఈ నైవేద్యము శ్రీబింబిసారచక్రవర్తియొద్దనుండి, ఘృతాన్న సోమరస పూరితముగా నగ్నిహోత్రుని సహస్రిజ్వాలాముఖమున మీకు వచ్చుచున్నది. ఈ సుహారాజు పాపములన్నియు నీ యజ్ఞాన్నికుండమున భస్మీభూత మగు గాక ! ఇదిగో ! యజ్ఞపశువు కంతము ఖండిత మగుచున్నది.

మంత్రోచ్ఛ్వాసమున ముగిసినది. ఋత్విజుడు ఇద్దఱును
 యుక్తేపించెను. సిద్ధార్థయోగి నోట ‘ప్రభూ! జీవహింస నిషే-
 ఛింపుడు. అచూయిక ప్రాణిని రక్షించి పుణ్యము గట్టుకొనుఁ
 డ’ ను శాంత గంభీరనినాదములు వెలువడెను. సదస్యులందఱు
 నిశ్శేషులైరి. ఋత్విజుని కత్తి యవ్యయత్నముగఁ జేతినుండి
 జారిపోయెను. కరుణారస ప్రభాతరశ మైన సిద్ధార్థుని తేజోనేత్ర
 ములు సౌమ్యగంభీరవాగ్విన్యాసము యజ్ఞవాటికలో సదస్యుల
 హృదయాంతరాళములోఁ బ్రతిధ్వనింప సాగినవి. చక్రవర్తి,
 యాతని కోమలనయనదీధితులఁ గాంచుచు గగురుపాటుతో
 నిలిచియుండెను.

సిద్ధార్థుడు మందగంభీరయానమున ఒలిపీతమున నున్న
 యజ్ఞపశువు మెడలోని దర్భల వెంటిని దీసివేసెను. అతని
 నెవరు నేమి యన లేక పోయిరి. మేకపిల్ల సిద్ధార్థుని కాళ్ల నంటి
 నిలిచినది. అతడు మెల్లగఁ గంతమునెత్తి యుపన్యసింపసాగెను.

“ప్రభూ! ప్రాణ మన్న సకల జీవులకు మిక్కిలి ప్రీతి.
 మానవుడు ప్రాణ మపహరింపఁ గలవాఁడు గాని ప్రాణప్రదా-
 నము సలుపలేడు. ఒక ప్రాణి పాపపంకమును వేటొక ప్రాణి
 రక్తము కడుగఁ జాలదు. ఇట్టి స్వార్థదుర్బుద్ధికంటె వేరు పెద్ద
 పాప మేమి కలదు ?

నిండుప్రాణుల కంతరక్తమును ద్రోగఁగోరు వారెవ-
 డైన దేవతలో? రాక్షసులో? యోచింపుడు. ఆత్మసుఖాపేక్ష

కలుగు నను దుర్భమతో దీనపశుహత్య చేయుటకంటె గొప్ప పాప ముండునా? దుష్టదేవతలకు భయపడి కంఠరక్తమును లంచ మిచ్చుట వీరపరుషలక్షణమా? మానవరక్తమును ద్రాగిగోరు వానిని గూర్చి మన మేమను కొందుము? అయిన మనము చంపుచున్న జీవులు మానవులను గూర్చి యేమను కోవలెను? మానవుడు తోటి జీవముల హింసించుచుండునెన్నె వరును హింసించ రాదని యెట్లు ప్రార్థించ గలండు? విశాల సృష్టిలో భూతదయ కలిగిన కరుణార్ద్రహృదయము కంటె విలువ గలిగిన వస్తు వేఁది? దయ మానన జీవితము నెంత మనోజ్ఞముగ దిద్దునో యోచింపుడు. కృపాపరత సృష్టి నానందధామ మొనరించును.”

సిద్ధార్థయోగి వచనములు విన్న సదస్యుల హృదయములలో సత్యపరిణామము వెల్లివిరిసినది. ఋత్విజులవనతవద నులై నెత్తుటి చేతుల నుత్తరీయముల మాటున దాచుకొనిరి. బింబిసారచక్రివర్తి సిద్ధార్థుని పాదముల చ్రాలి, తన సింహాసనమును స్వీకరింప నతని బ్రార్థించెను. సిద్ధార్థుఁ డిదివరకే సింహాసనకీరీటములఁ ద్యజించి వచ్చిన విషయము విని సదస్యులు సంభ్రమాశ్చర్య వివశులైరి. చక్రివర్తి భూతబలిని, యజ్ఞకర్మలను మగధ రాజ్యమున నిషేధించుచు శాసనమును బ్రయోగించి సిద్ధార్థుని రాజగుదువుగా నుండ వేడుకొనెను. కాని సిద్ధార్థుఁడు సత్యాన్వేషణార్థము గయాప్రాంతాటవులకుఁ బోవ సంకల్పించుకొని నట్లును, జ్ఞానోదయ మైన పిమ్మట బింబిసార

చక్రవర్తి కుషదేశము నల్ప సాహృద ఋణము దీన్పుకొనెడ నని చెప్పి, యతని పిమ్మొని వెడలిపోయెను.

రాజగృహమునుండి సిద్ధార్థుఁ డుపవేలారణ్యమున కరిగి బర్హిర పర్వత పార్శ్వమున స్థానికదీతీరమున యోగసాధన కుపక్రమించెను. స్వప్తిరహస్యములనుగూర్చి, యుత్పత్తిస్థితిలయములనుగూర్చి, కాలప్రభావమునుగూర్చి నిరంతర యోచనలలో నిమగ్నుడై యతఁడు నివాహారముల మటచు చుండెడి వాఁడు. సూర్యచంద్రోదయాస్తమయముల నెరుంగక భ్యాస మగునై యున్న యతని దీక్ష యాయడవిలో నున్న యైదు గును యతుల నాశ్చర్యపరచులను జేసెను. వారు సిద్ధార్థుని తపః సరిణామము నరయగోరి యతని వినచర్యను బరిశీలింప సాగిరి. గౌతమ గోత్రజుడైన ఋషి యెచ్చిరో భిక్షులనమును గూడ మరచి, కండమూలమూల భుజించుచు నిరంతర భ్యాసనచూఢిలో ముగిసి కఠోరతపము నల్పుచున్నాడని మాత్రమే తెలిసికొన గలిగిరి. గౌతమముని శరీరము పోషణలేక నానాటికిఁ గృశింప సాగినది. భ్యాసనచూఢిలో నుండగా నొకనా డతఁడు మూర్ఛ వోయెను. అడవిలో మేకలు మేపుచున్న గొల్లవాఁ డొకఁడు మూర్ఛితుఁ డైన గౌతమఋషినిఁ గాంచెను. మహాముని యె వ్వరో యగ్రకులసంభవుఁడు. అతఁడా గొల్లపిల్లవాఁడు. తన ముంతలోని పాలు ముని నోటిలోఁ బోసినఁ బాపము కాదా? ఆలోచించి గొల్లవాఁడు మేకను దెచ్చి, పాలు ముని నోటిలో పడు నట్లు సింఢసాగెను. పిడుచు గట్టిన నోటఁ బాలతడిచే నాలుక చూడసాగెను. గౌతమయోగి కొంత తడవునకుఁ దెప్పరిల్లి గొల్ల

పిల్లవాని ముంతలోని క్షీరము నస్థించెను కాని, చూపిల్లవాడు
తా నంటుటచే మెల పడిపోయిన వాలను మునీశ్వరున కిచ్చు
టకు జంకెను. గౌతమయోగి మనస్సు నొచ్చెను. “శంక్రీ !
పుట్టుకచే మనుజు లందఱు సములే. దుష్కార్యము సలుపువారు
దుర్జనులు. సత్కార్యము లొనరించు వారు సజ్జనులు. గుణకర్మ
లచేత బ్రాహ్మణుడు గూడ దుర్జనుడు కావచ్చును. అట్లే
సత్సవర్త సవలన నెవ రై స సజ్జనులు కాగలరు. దయారస
హృదయుడ వైన నీవు సుకృతివి. నాకు నీ ముంతలోని పా
లిచ్చి యాడరిపు” మని యశుడు పిల్లవానిని వేడుకొనెను.
మిక్కిలి సంతోషముతో నా గొల్లపిల్లవాడు శాక్యమునికి
ముంతలోని పాల నిచ్చి ధన్యు డయ్యెను.

మఱునాడు, సమీపపట్టణము నందలి యింద్రదేవా
లయోత్సవమున కొక వేశ్య పాడుకొనుచు నరుగు చుండెను.
ఆమె పాడిన గీతము గౌతమముని నాకర్షించెను. “వీణాతంత్రులు
తగుపాటి బిగువులో శ్రుతి సేయుము. బిగువు హెచ్చిన తీగ
తెగును. తగ్గిన నాదము పలుకదు. కావున నధికతా న్యూనతల
వర్జించి యుచితస్థాయి నెలకొల్పి మధురనాద మనుభవించుము.”
ఇది గీతార్థము. శాక్యముని కది జీవితవేదాంతముగఁ దోచెను.
తపస్సాధన మితిమీరిన శరీరమే శిథిలము కావచ్చును.

గౌతమఋష్యాశ్రమసమీపమున నొక గ్రామముకలదు.
అందు సుహత యను సాధ్వి పుత్రలాభము కొఱకు వన దేన
తకు మ్రొక్కుకొని యుండెను. ఆమె పుత్రవతి యైనది.
మొక్కు దీర్చు కొనుటకుఁ బరిచారికతోఁ గూడి పూజాద్రవ్య

ములఁ గొని వచమున కేతెంచెను. వనదేవతాలయము ముందు చెట్టు క్రింద శాతమయోగి కూర్చొని యుండెను. పంచాంగిక య తనిఁ గాంచి వనదేవుఁడే సాక్షాత్కరించె నని కేక వేసెను. సంత్ర మాశ్చర్యములు చెనఁ గొన సజాత తనకుఁ బుత్రసంతాన మనుగ్రహించి, పద్మాసినాసీనుఁడై సృష్టమూలమున వనదే వుఁడే వేంచేసి యుండెనని తలచి భక్తితో నిమిలిత నేత్రయై తాను దెచ్చిన పాయసాన్న మతనికి సమర్పించెను. శాక్యముషి యా పాయసాన్నమును మిక్కిలి యాప్యాయముగ భుజించెను. అతని శరీరమున కొక క్రొత్త దాద్య నులముకొనెను. అతఁడా పాయసాన్నమున కారుచి యెట్లు వచ్చిన దని సుజాతను బ్రశ్నిం చెను. ఆమె చేతులు మోడ్చి, “వనదేవ ప్రభూ! మా మండలోఁ గల నూరు పాడి యావులఁ బితికి యాబది యావులకుఁ బోసి, వాని పాలు తిరిగి యిట్లే యిరువది మైదు మొదపులకుఁ బోసి, తిరిగి వానిపాలు పండ్రెం డావులకు, వాని పాలా డావులకుఁ బోసి యా యాల పాలతో నీ క్షీరాన్నమును సిద్ధ మొనర్చితిని. నా తొలి మ్రొక్కు చంద మిదియే” యని వచించెను. తిరిగి యామె శాక్యమునిఁ గాంచి, “ప్రభూ! నీ వే దివ్యపురుషుఁడవో, లేక సాక్షాత్కరించిన వనదేవప్రభువువో! మనుష్య రూపము ధరించి నన్నుఁ గరుణింప వచ్చితివా”ని భక్తి పూర్వకముగఁ బ్రశ్నించెను.

శాక్యముని, మందహాసరుచిరాసనుఁడై మధుర గంభీర స్వరమున “తల్లీ! నీ సుతుఁడు చిరాయునై వర్ధిల్లుగాక! నే నే దివ్య పురుషుఁడను గాను. తొల్లి, యొక రాజకుమారుఁడను. ఇప్పుడు

సత్యాన్వేషి నై యోగి నైనాను. దివ్యజ్ఞానోదయము కొఱకు వేచి యుండగా శరీరచార్మల్యమున స్పృహ తప్పుచది. సేపు పెట్టిన క్షీరాన్నము ప్రాణముల నిలిపినది. పాలిచ్చిన తల్లిమేలు, పాయసాన్నము పెట్టి ప్రాణదాన మొనరించిన సీమేలు తుల్యములే!” యని వచించెను. సుశాత సనుగొల్కుల వెలుంగు వెల్లునలోఁ బవిత్రసంతృప్తి నెఱిగిరిసెను.

శాక్యముని మరల సుజాత పుత్రుని దీవించెను. అతఁ డామె జీవితములో గోచరించిన సరళత తృప్తి కానందించి, ధ్యాననిమగ్నుఁ డగు చుండ సుజాత సమస్కారపూర్వకముగ సతని వీడ్కొని యింటికిఁ బోయెను. గౌతమయోగి తపస్సాధనను బరీక్షించు చున్న యతిపంచక మాతఁడు సుజాత యాతిభ్యము కడువార నారగించి భ్రష్టశిష్యి యయ్యె నని విచారించి, రహ ప్రదేశమును వర్జించి, యోగసాధనకుఁ దత్త్వజ్ఞానమునకుఁ బ్రసిద్ధి వహించిన కాశీనగరమునకై పయనించిరి. ఆనాటి రాత్రియే శాక్యముని వనదేవతాలయవృక్షమూలమును విడిచి బోధి వృక్షచ్ఛాయలోఁ బద్మాసనాసీనుడై ధ్యాననిమగ్నుఁ డయ్యెను. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు, నింద్రియ లాలనశ్యము నజ్ఞానాంధకారములు శాక్యమునిని వీడి భస్మ మగు చున్న ట్లశని మనో నేత్రమునకు దివ్య దర్శనము కలిగెను. రాత్రి తృతీయ యామ మగుసరికి జ్ఞానోదయమై శాక్యముని బుద్ధుఁ డయ్యెను.

స్థిరసాధామినివలె మోక్షజ్ఞానము బుద్ధుని మనస్సులో దివ్య తేజఃపుంజములు వెలార్చు సాగెను. ఆ వటవృక్షమూలము

దివ్యస్థానమై ముముక్షువులకుఁ బరమపవిత్రోయాత్రాస్థానమై వెలిసినది. బోధివృక్షము పరిపంచమునఁ బరమపూజ్యుని నాడ్చిఁ చుకొన్నది. ఖండ ఖండాతరములు యుగ యుగాంతరము లా పవిత్రస్థలమును దర్శించి పులకింపఁ గలవు. నిర్వాణానంద మను భవేచ్ఛుచు బుద్ధుఁ డెట్లే వారము దినము లా బోధివృక్ష మూలముననే యుండెను. విశ్వకల్యాణమూర్తి, జగద్విమోచ నమునకై జ్ఞానోపదేశమును సలుపుట కుపక్రమించి బోధి వృక్ష మూలమునుండి లేచి కాశీనగరమునకుఁ దరిలి పోయెను.

కాశీనగరప్రాంతమునఁ గల ఋషి పట్టణ మను మృగ దావమును బుద్ధుఁడు సమీపించెను. ఉరువేలారణ్యము నంద తని విడిచి వచ్చిన యతి సంచకము దవురవృత్తుల బుద్ధునిఁ గాంచిరి. కాని భ్రష్టతపస్వి గౌతమశ్రమణకునకుఁ బ్రత్యుత్థాన మర్యాదలతో స్వాగతము సలుప నక్కర లేదు. ఎదుఁ చేసి కమండలువు చీవరము నందుకొన వద్దు. ఇచ్చ వచ్చిన నతఁడే యాసనమునఁ గూర్చుండు నని నిశ్చయించుకొనిరి. బుద్ధుఁడు దగ్గరకు వచ్చెను. దివ్యజ్ఞానరోచిస్సులను జిమ్ముచున్న బుద్ధుని తేజోనేత్రములఁ గాంచి వారి నిశ్చయమును మరచిరి. ఒకఁడు బుద్ధుని కమండలువు నందుకొనెను. మఱియొకఁడు చీవరమును బుచ్చుకొనెను. అందఁ జభివాదములు నల్పి వినయసంభ్రమము లతో నతని కాసన మొసగిరి. కాని, యింకను నతని, శరీర సుఖ లోలాత్ముఁడై సుజాత యొసగిన మృష్టాన్నమును స్వీకరించిన భ్రష్టతపస్వి గౌతమమునిగనే భాషింపసాగి, 'మిత్రమా-గౌతమా' యని సంభాషణమున సంబోధింప సాగిరి. జ్ఞానుల కుపయుక్త

మగు పూజ్య ‘భంతే’ శబ్దముతోఁ బిలువ లేదు. బుద్ధుఁడు వారికి జ్ఞానోపదేశము సలిపి యుద్ధరింప దలచి, “భిక్షువులారా ! తథా గతుఁడు సంయన్సంబుద్ధుఁడు—నేను సంపాదించిన దివ్యజ్ఞానము నుపదేశించెదను. ఆలకించి, యనుసరించి మీరు నిర్వాణానంద మనుభవింపుడ”ని ప్రవచించెను.

యతిపంచకమున కింనను సుజాత యాతిభ్యస్త్రీకార ఘట్టమే కలవరపెట్ట సాగినది. వారి చిత్తములు సుశయతోలాం దోళితము లయ్యెను. బుద్ధుడది గ్రహించి, “భిక్షువులారా మున్నెన్నడైన మీతో నాకు జ్ఞానోదయ మైన దని చెప్పి యున్నానా?” యని ప్రశ్నించెను. ఆ ప్రశ్న వారి హృదయాంత రాశముల నెల్ల శోధించివైచెను. అప్రయత్నముగ ‘భంతే!— చెప్పియుండలేద’ని మారు పలికిరి. వారి మనస్సులో బుద్ధునియెడ శ్రద్ధాభక్తు లంకురించినవి.

అంతట బుద్ధుఁడు వారలకు జ్ఞానోపదేశ మొనరించెను.

“భిక్షువులారా !

జన్మ దుఃఖము

జన్మకుఁ గారణము జీవనతృష్ణ,

జన్మరాహిత్యమునకు మార్గము తృష్ణాసంహృతి. అష్టాంగిక పథమునఁ బ్రవర్తించుట వలనఁ దృష్ణ నశించును.

“సత్య చతుష్కమును గ్రహించిన వాడే జ్ఞాని” పంచ భిక్షుకులలో నొకఁడు శకు కౌండిన్యఁడు “భంతే ! అష్టాంగ పథమును వివరింపఁ బోవున” యని విన్నవించెను.

సంయమోత్పత్తి

సంయక్సంకల్పము

సంయగ్నచరము

సంయక్కర్మ

సంయక్జీవిత

సంయక్ప్రతి

సంయక్స్మృతి

సంయక్సమాధి.” యష్టాంగ పథ మని బుద్ధఁడు వివరించెను.

“ప్రాణి తన్ను తానే రక్షించుకొనవలెను. చేసినకీ డు చెందక తప్పదు. దుఃఖము దుష్కృత్యముల వలన సంభవించును. సుకృత్యముల నాచరించి నిర్వాణపథమును బొందవలెను. యజ్ఞ యాగాదులు పాపములను బరిహరింపఁ జాలవు. భూతదయయే యుత్కృష్టధర్మము”

చల్లనిచూపు, దయామృతేశరంగిణులు వెల్లువలు వారిన హృదయము, తేజఃప్రసన్న వదనముతో బుద్ధఁడు మృగదావమున సల్పిన ధర్మ ప్రబోధమును మొట్టమొదట నాకర్ణించు భాగ్యమా యతిపంచకమునకుఁ గలిగెను. ఉపదేశము నాకర్ణించిన వెంటనే కౌండిన్యఁడు బుద్ధుని పాదముల వ్రాలి ప్రవ్రజ్యదీక్ష నర్థించెను.

బుద్ధుడు కొండన్న జ్ఞాని యయ్యె నని సంతోషించుచు నాత
సికిఁ బ్రవ్రజ్యాశ్రమమును నుపసంపదయు నొసంగెను. తరువాత
మిగిలిన నలుగురు యతులును బుద్ధుని శాస్త్రగా పరిగ్రహించి,
ప్రప్రజ్యోపసంపదల సందిరి.

మృగదావమున శిష్యులు డెచ్చి యిచ్చు భిక్షాన్న
మారగించుచు బుద్ధుడు తన ధర్మచక్ర ప్రబోధమును వెల
యించుచు నెచ్చట కొంత కాలము నివసించెను.

కాశీపట్టణస్థిత మందలి మృగదావమున శిష్యులకు
ధర్మ ప్రబోధము నలుచుచున్న బుద్ధ భగవానుని కీర్తి కాశీ
పట్టణమునకు వ్యాపించెను. ఆ చోటు ఋషివాటిక, సార్నా
థ్ గాఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది. ప్రజలు నిత్యము బుద్ధభగవానుని
సందర్శించి పోవుచుండిరి.

కాశీపట్టణమున సుప్రసిద్ధ వాణిజుని పుత్రుడు యశుడు.
మహాసంపన్నున కుద్యవించిన యశుడు భోగవిలాసలాలసుడు.
అతఁడు ఋతువుల నూర్పున కనుగుణముగ నిర్మించుకొన్న
గ్రీష్మ, వర్ష, హిమ హర్మ్యముల సంతత సంగీత గాన వినోద
ముఁ బొంది పుచ్చుచుండెను. ఒకనాటిరాత్రి వేళ్లల నృత్య
గీత మధ్యమున యశుడు నిద్రించెను. వేళ్లలును గనులు మోడ్చి
విశ్రమించిరి. యశుడు కనువిచ్చి చూచు సరికి నిద్రాభువు లైన
యా వేళ్లల యవయవములలోఁ దొల్లిటి జగన్మోహన సౌందర్య
దీధితులు తొలుకాడుట లేదు. నృత్యసమయమున వేళ్లల

యాహూర్యచాతుర్యము కల్పించిన దుష్టము, కనికట్టుల కా య
శుడు నిష్కారపోయెను. ఎండమావులను వలచిన తన యవివేక
మును నిందించుకొనుచు యశుడు తన భోగచందిరమును వీడి
నగరము కలయఁ దిరిగి చివరకు బుద్ధవిహారమున కేగఁ జలపోసి
మృగవాసమును జేసెను.

ముసి ముసి చీకఁటులు చెడరిపోవుచున్న యా వేఁకున
వెలుగులో నొంటరిగా నడయాడుచున్న యశునకు దవుడవృల్ల
విహారిప్రాంగణమున బుద్ధ భగవానుడు గోచరించెను. అతఁడు
బుద్ధభగవానుని పాదములపైఁ బడి రిత్త బ్రదుకు నుండి రక్షింప
వేడుకొనెను.

బుద్ధుడు, “సంతాపము, ముఖభారము, శూన్యభా
వము తొలగించు వెలుగు కలదు. నీకు జ్ఞానోదయము కాగ
లదు. ఇటు కూర్చుండు మ”ని యశుని జీసెను. యశుడు తన
కాంచనపాదరక్షల వీడి బుద్ధభగవానునకు సమస్కరించి,
యతని పాదసమీపమునఁ గూర్చుండెను. బుద్ధుఁ డతని చిత్త
శుద్ధి గ్రహించి, ధర్మబోధకము లగు సనేకకథలను జెప్పెను.
యశుని పరితాపముదయభానుని కోమలకిరణద్యుతులచే
మాయమై పోయెడి చిమ్మ చీకఁటి వలె సంతరించెను.

ప్రాతఃకాలమున యశుఁ డింటి యొద్దఁ గన్పింప లేదు.
తల్లి యశుని తండ్రియగు శ్రేష్ఠితోఁజెప్పినది. యశుడు స్వేచ్ఛా
విహారి. అతనికి శత్రువులు లేరు. ఇట్టోపభోగవిలాసముల నను

భవింను నతఁ డెల్లు వీడ నేల? శ్రేష్ఠి న గరమంశయఁ దిసి. చివరకు బుద్ధ విహారమును జేరెను. అచ్చట శ్రేష్ఠి తేజఃపరివేషముతోఁ గన్నులకు మిరుమిట్లు కొలుపుచు వెలుఁగుచున్న స్త్రీపామూర్తి బుద్ధునిఁగని, యతనికి సాష్టాంగప్రణామము లొనర్చి, నలుచెల్లి పులకించి బాహ్యస్మృతిని వీడెను. శ్రేష్ఠి తెప్పరిల్లి, యావిహారము నందలి బుద్ధభగవానుని, నత్యస్వరూపు లైన యతిపంచకమును గాంచి, పంచబుద్ధులనుఁ జూచెను. అతఁడు బుద్ధభగవానుని డాసి, తరణోపాయ మనుగ్రహింప వేడుకొనెను. బుద్ధుఁడు కరుణించి, యతనికి శరణత్రయ వీక్ష నిచ్చెను.

బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

ధర్మం శరణం గచ్ఛామి

ఇది, శరణత్రయము. బుద్ధుని శిష్యసంఘములోఁ జేరు వా రీ మూఁడు దీక్షలను గైకొన వలెను. ఈ శరణత్రయమును గైకొనిన తొలియుపాసకుఁడు శ్రేష్ఠియే. బుద్ధోపాసకుఁడైన చిమ్మట శ్రేష్ఠి కుమారునిఁ గాంచి, “తండీ! మీ యమ్మ నీ కొడుకుఁ గాచుకొని బెంగటిలి యున్నదా”ని నుడువుట తోడనే, బుద్ధుఁడు “శ్రేష్ఠి! నీవు నిరర్థకములు తుచ్చము లని నిరసించిన సంసార వ్యామోహముల వైపునకే నీవుత్రు నేల పురికొల్పుచున్నావ”ని సూటిగాఁ బ్రశ్నించెను. శ్రేష్ఠి పశ్చాత్తాము చెందెను. బుద్ధభగవానుని యుపదేశముల నాకర్ణించుచున్న యతఁడు మనః కల్మషములు దొలగ, శుద్ధుఁడై, సన్యాసము నుపసంపద నందెను.

క్రేష్టి బుద్ధుని శిష్యునమేజముగాఁ దన గృహమునకు విందున కాహ్వానించి మీక్కుని నెడలి పోయెను. బుద్ధుడు తన శిష్యులకు శిరోముండనము, కాషాయవస్త్ర ధారణము, విహార నివాసమును విధించెను. నమస్తైశ్చర్య భాగములతోఁ దులఁదూఁగుచున్న కాశీక్రేష్టిపుత్రుఁడు యశుఁడు గడ్డము మీసలు దీసి శిరోముండనము గావించుకొని కాషాయాఁబరధాఁడై బౌద్ధసన్యాసి యయ్యె నను వార్త ప్రజల కాశ్చర్య మొదలించెను. బౌద్ధమత మునఁ బ్రజలకుఁ బూజ్యభావ మేర్పడెను.

యశుని మిత్రులు పృథ్వితశీమాంతులు విమలుఁడు సుబాహుఁడు, పూర్ణ శక్తు గవాపతి బుద్ధుని శరణు వేడి సన్యాసమును స్వీకరించిరి. తరువాత నేబదిమంది పెద్దలు బుద్ధుని ప్రభావమును విని ధర్మదీక్ష నర్థించి, ప్రవ్రజ్యము, చోఢ, నువనంపద నొందిరి. అప్పటికి బౌద్ధమత సంఘమున నరునదిమంది యర్హతు లేర్పడిరి.

బౌద్ధభిక్షువులు నానాదిశలకుఁ బోయి జిజ్ఞాసువులఁ దోడ్కొని రాసాగిరి. భిక్షువుల సంఖ్య క్రమ క్రమముగ నధికమయ్యెను. ఒకనాటి సాయంకాలమున బౌద్ధభిక్షువుల నందఱఁ జేర్చి బుద్ధుఁ డుపన్యసించెను.

‘ప్రజాహితార్థము మీరు ధర్మప్రచారము సలుపుఁడు. శరణతోయ దీక్ష నొసగి భిక్షువుల సంఘమునఁ జేర్పుడు. భిక్షువులు బ్రహ్మచారులై సంఘవిహారములఁ గఠోరనియమ బద్ధులై ఋశశిక్షాపథముల ననుసరించి దినచర్య దిస్తుకోవలెను.

౧. జీవహింస సలుపరాదు.
 ౨. పరద్రవ్యాపహరణము చేయరాదు.
 ౩. పాపకార్యములు చేయఁగూడదు.
 ౪. అసత్యే మాడరాదు.
 ౫. మద్యపానము కూడదు.
 ౬. అకాల భోజనమును విసర్జింప వలెను.
 ౭. సృశ్యగాన విచోదములకు దూరముగా నుండవలెను.
 ౮. గంధమాల్య సుకుమార వస్త్ర భూషణములు వాడరాదు.
 ౯. ఉన్న తానన వాహనము లుపయోగింప రాదు.
 ౧౦. రజిత కాంచనములు వాడఁగూడదు.
- ఇవి బుద్ధుఁడు శాసించిన దశ శిక్షావిధులు.

భిక్షుకశిష్యులను ధర్మప్రచారముకొఱకు వివిధరాజ్యములకుఁ బంపి, ఋషిపట్టణమునుండి బుద్ధుఁ డురువేలారణ్యమున కేగెను.

ఉరువేలారణ్యమున నురువేలకాశ్యపుఁడు, సదీకాశ్యపుఁడు గయాకాశ్యపుఁడు నను మువ్వరు జడదారు లుండిరి. ఉరువేల కాశ్యపుఁ డైదు వందల జడదారులకుఁ బీతాధిపతి. తక్కిన వారలు మూఁడువందలు రెండువందల జడదారుల కధిపతులు. వీర లురువేలారణ్యమున నాశ్రమములు గల్పించుకొని వేదోక్తముగ యజ్ఞకర్మ లొనరించుచున్న సుప్రసిద్ధ సనాతనపండితులు.

బుద్ధుఁ డురువేల కాశ్యపుని యాశ్రమమును జేరెను. ఉరువేల కాశ్యపుఁడు జ్ఞాన తేజస్వి యైన బుద్ధుని కాలిభ్యమర్యాదలు నల్పి యతని నచ్చట నివసించ వేడెను. బుద్ధుఁడతని యగ్ని హోత్రశాలయందు నివసించ సాగెను. అచ్చట నొక మహానర్ప ముండెను. అందుచే నచ్చట బుద్ధుఁడు వసించుట మిక్కిలి ప్రమాదకర మని కాశ్యపఋషి హెచ్చరించెను. కాని బుద్ధుఁడు సరకు గొన లేదు. మఱునాటి యుదయమున నా మహానర్పము బుద్ధుని భిక్షాపాత్రికలో నొదిగి యుండెను. ఉరువేల కాశ్యపుఁ డచ్చేరు వండి, మహాశక్తి సంపన్నుఁడై న బుద్ధున కభివాదము గావించెను.

ఇట్లే బుద్ధుని మహిమ గుర్తించి, యురువేల కాశ్యపుఁడు తన శిష్యసంఘముతో బౌద్ధ సంఘమునఁ జేరెను. ప్రఖ్యాతపండితుఁ డురువేలకాశ్యపుఁడు బౌద్ధసంఘమునఁ జేరిన వార్త విని, నదీ గయా కాశ్యపులు తమ తమ శిష్యులతో వచ్చి బుద్ధుని శరణు వేడి ధర్మభిక్షుకు లైరి.

బుద్ధుఁ డురువేలారణ్యమును వీడి, రాజగృహమును జేరెను. అచ్చట యష్టికా వనమున శిష్యసంఘముతో బుద్ధుఁ డున్నవార్త విని బింబిసారచక్రవర్తి ద్వాదశపండితపరివృతుఁడై తరలివచ్చి బుద్ధభగవానున కభివాదమునలిపి యాసీనుఁడయ్యెను.

అచ్చట వాఁ డురువేల కాశ్యపపండితుని గాంచిరి. అతఁడు బుద్ధశిష్యుఁడా? బుద్ధుఁడే యతని శిష్యుఁడా? చక్రవర్తి పండితులకు సందేహము కలిగెను. బుద్ధభగవానుఁడు చిరునవ్వు లొలుకుచు, నురువేల కాశ్యపునితో “కాశ్యప ఋషీ ! యజ్ఞాది కర్మల

వీడి శరణత్రయ దీక్ష నేల గైకొంటివో యీపండితు లెఱుగ గోరుచున్నారని వచించెను. అతడు లేచి బుద్ధునకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామ మొనర్చి, “నిర్వాణానంద మనుభవించుటకొకటై పరమపూజనీయుఁ డైన బుద్ధభగవానుని శాస్త్రగా స్వీకరించి ధన్యుడ నై నాను. తథాగతుఁడు బుద్ధభగవానుఁడు. నేను దచ్చిష్య పరమాణువున”ని వచించెను. బుద్ధుఁడు, పండితులకు బింబిసార చక్రివర్తికి భార్గి కథలను, సత్యచతుష్కము సష్టాంగమార్గము నుపదేశించెను. పండితులు జాడోపాసకు లైరి. బింబిసారచక్ర వర్తి, బుద్ధభగవానుఁడు మాటయిచ్చిన ప్రకారము, జ్ఞానోదయ మొందిన పీమ్మటఁ దిరిగి రాజగృహమున కరుదెంచినందుకుఁ గృతజ్ఞుఁ డెఱిపి బౌద్ధ సంసారి యయ్యెను. అతఁడు బౌద్ధభిక్షువుల కొఱకు వేణువనవిహారమును నిర్మించెను.

రాజగృహమున రెండు వందల యేబది సన్యాసుల కధిపతి సంజయుఁడను మహాత్ము కలడు. సారిపుత్రుఁడు చూద్దల్కుఁడు నతని ముఖ్యశిష్యులు. ఒకసారి సారిపుత్రుఁ డశ్వజిత్తును బౌద్ధభిక్షుకుఁడు ప్రసన్న సౌమ్యశాంతమూర్తియైపోవుచుండుట గాంచి యాతని వలన బౌద్ధధర్మమును విని బుద్ధదేవుని దర్శించుటకు సహవ్రాతుఁడైన మూద్దల్కునితోఁ గలసి వెడలఁ దలచెను. గురువు సంజయుఁడు నిరోధించెను. కాని వారల నిశ్చయము నడల లేదు. “మనాంతపదవి నా యనంతరము మీదే! ఏల వడలి పోఁ జూచెద”రని సంజయుఁడు వారల దీక్షను సడలింపఁ బ్రలోభమును గల్పించెను. కాని వారు నిరర్థకమైన తౌకిక సఁఘ

ముచే నడలి, నిర్వాణానందము నందుటకుఁ బోఁజూచుచుండ
 “ నుహంతు పడవి ” యడ్డఁగలదా ! వారు సంజయుని వీడి
 జ్యోతిహ్మాని యైన బుద్ధుని కడ కరిగి జాన్మసంఘములోఁ జేరి.
 సంజయుఁడు తన్నువీడిన శిష్యులపై నిందాశాపముల వర్షించెను.
 అతని శాపగర్జనలు శూన్యాకాశమున లీన మైనవి.

బుద్ధుఁడు రాజగృహమున నుండగ శుద్ధోదనుఁ డతఁడు కీర్తి
 విని సహస్రరాజబంధువుల సమాశ్మయ వర్గముతో సళిని దోడ్కొ
 నిఁ దెచ్చుటకుఁ బంపెను. అమాత్యులు, రాజపురుషులు రాజ
 గృహమున కరిగి బుద్ధుని దర్శించి, భిక్షుసంఘమునఁ జేరిపోయిరి.
 శుద్ధోదన మహారాజు పుత్రవియోగముచే నందిన పరితాపము
 బుద్ధున కమాత్యులు వివరించిరి. బుద్ధుఁ డచటినుండి కపిలవస్తు
 పురమున కేగెను.

కపిలవస్తు నగరమున బుద్ధుని పునరాగమనము మహా
 త్వవముగ వెల్లివిరిసెను. బుద్ధునకుఁ దసబాల్యము, జనకుని వాత్స
 ల్యము చిననాటి విద్యావ్యాసంగములు; యశోధరాదేవి;
 యంతఃపుర క్రీడలు; రాహులుని బోసినవ్వులు స్మృతిపథమునఁ
 దగిలినవి. రాజవీధుల శిష్యసంఘముతో బుద్ధుఁడు భిక్షాటనము
 నలుపుచుఁ దరలి రాసాగెను. శాక్యయువరాజు కాషాయాంబర
 ధారియై, పాదచారియై, భిక్షాపాత్రికను బూని బిచ్చ మెత్తు
 కొనుచుఁ వచ్చుచుండెను. శుద్ధోదన మహారాజున కాదృశ్యము
 దుస్సహ మయ్యెను. ప్రజలు తండ్రివ తండములుగ మూగిరి.
 పుర మంతయు నలంకరింపఁబడియుండెను. పురవీధుల బుద్ధుఁడు

సడచిపోవుచుండ సాధహర్మ్యములపైనుండి పూలనర్జము విరిసి
సది. ప్రజలు సాష్టాంగ ప్రణామము లొనర్చుచు భిక్షుసంఘ
ములోఁ జేరిపోసాగిరి. బుద్ధుడు కపిలవస్తురాజప్రాసాదమును
జేదెను. శుద్ధోపసన్నిభువు బుద్ధునిఁ గాంచి యుప్పొంగి మైమర
చెను. పుత్రుడు మహాజ్ఞాన తేజస్వియై, జగద్గురువై తన మ్రోల
నిలిచెను. శుద్ధోదన మహారాజుజన్మ ధన్య మైనది. బుద్ధుడు
తన మృమహస్తస్పర్శచే శుద్ధోదన ప్రభువును సమ్మానించెను.
శుద్ధోదనుడు బుద్ధుని మహాభినిష్క్రమణానంతరము యశోధర
గడిపిన నిర్మల సాగు జీవితమును నామె మనోనుతాపమును
వివరించెను. బుద్ధుడు మహారాజుతోఁ గలిసి, యుద్ధరు భిక్షుకుల
వెంట నిడుకొని యశోధరాదేవి మందిరమున కేగెను.

యశోధరాదేవి, బుద్ధుని కెదురుపచ్చి సాష్టాంగ ప్రణా
మమున నాతని పావనపాదములు కన్నీటితోఁ గడగి యష్టాంజలి
సర్పించెను. తృణశయ్య, కురుచగాఁ గత్తిరించిన శిరోజములు,
కావి నాచీరలు, యశోధరాదేవి పియోగినీజీవితమును స్వయం
వ్యక్త మొనర్చినవి. ఆమె యథోముఖమై బుద్ధభగవానుని
పవిత్ర పాదములఁ జూడుకొని నిలిపి, యాత్మనివేదన మొన
రించుకొన సాగినది. ఇ తలో రాహులుడు చెంగు చెంగున
వచ్చి యశోధర చేలాంచలములఁ బట్టి నిలిచెను. ఆమె, రాహు
లుని చేతులు నొడ్చి, 'తండ్రీ! జగద్గురువౌ మీ తండ్రిగారికి
నమస్సు లర్పింప మని' యున్బోధించెను. రాహులుడు బుద్ధుని
పాదముల నొరగి, లేచి యతని కాషాయాంబరమునుబట్టి యొ
దిగి నిల్చెను. బుద్ధుడు సారీశుత్రుని బిలించి, "ప్రాపంచిక సంపదలు

సత్త్వరములు. శాశ్వత నిర్వాణానందమున కీ బిడ్డలు వారనుఁ
డగు గాక. ఇతనికి దీక్ష నిమ్మని యాదేశించెను

బుద్ధుఁడంతఃపురమును వీడి కపిలవస్తుపురోపాతమున
రోహిణీనదీతీరమునఁ గొంతకాలము వసించెను. ఆనందుఁడు,
సందుఁడు, మున్నగు శాశ్వరాజకుమారులు బౌద్ధభిక్షుకులై
సంఘమునఁ జేరిరి. బుద్ధుఁడు కపిలవస్తుపురమును వీడి మల్క కోనల
రాజ్యముల ధర్మప్రచారము సలిపి, భిక్షుసంఘమును విస్తరించెను.

బుద్ధుఁడు ప్రాతఃకాలమున మేల్కొని స్నాన మాచ
రించి యేకాంతధ్యాననిమగ్నుఁడయ్యెడి వాఁడు. తగువాత విహార
మును వీడి యొంటరిగాఁ గాని భిక్షుకులతోఁ గలిసి గాని సమీప
గ్రామముల భిక్షులనము సలిపెడి వాఁడు. గృహస్థులు, గృహీ
ణులు, బుద్ధభగవానుని యాగమనమును బ్రతీక్షించి నానావిధ
భిక్ష్యభోజ్యముల సమర్పించెడి వారు. బుద్ధుని భిక్షుసంఘ సమే
తముగఁ గొందఱు గృహస్థు లాహ్వానించెడి వారు. అట్టి యాహ్వా
నముల బుద్ధభగవానుఁ డప్పుడప్పుడు మన్నించెడి వాఁడు. భోజ
నానంతరము ధర్మప్రబోధము. కథారూపమునఁ, బ్రశోత్పర
రూపమున సంవాదసూత్రరూపమున సోపాన క్రమమున
బుద్ధబోధలు వ్యాప్తి గాంచెడివి. గ్రామములనుండి విహారమున
కేతించి పాద ప్రక్షాళనానంతరము బుద్ధుఁడు భిక్షుసమూహేశ
మున ధర్మోపదేశము సంపూర్ణుడై వాడు. ఆరామమున
గ్రామిణులకు బుద్ధుఁడు ధర్మోపదేశము సలుపుచుండెడి వాడు.
పద్మాసనాంకితుడై, ధ్యాన నిమగ్నుడైన బుద్ధుని గాంచి

సంసారక్షేత్ర పరిత్యక్తులైన ప్రజలద్వారా తానడ పరవశులై చుట్టూ
క శాంతి ననుభవించెడి వాడు. హాస ముద్రాముద్రలుండ, సర్వ
సిమిలిత నేత్రుండ వైన బుద్ధుని నిదిధ్యాసలో ననుచున్నాడే
మయ్య దివ్య శాంతి సందేశము దిద్దిగంతములఁ బ్రజల హృద
యాంత గాఢములఁ గ్రమ్ముకొనుచుండెడిది.

రాజగృహమున నొక శేషి బుద్ధుని, భిక్షుకసంఘ
మును దన యింట భిక్షువందనముల కాహ్వానించెను. అతని
బావమరది యనాథపిండకుఁ డా విడున కేతెంచి బుద్ధభగ
వానుని సందర్శించి యానంద తన్మయఁ డయ్యెను. బుద్ధుని భిక్షు
సంఘమును, వారి శాంత గంభీర సుప్రసన్న వదనములను గాంచి
తాకికక్షేత్రచ్చన్నమైన బ్రదుకు తుచ్చముగాఁ దలపోయ
సాగెను. ఉదయముననే యతఁడు బుద్ధభగవానుని సందర్శించి
“భగవన్ రాత్రి తమకు సుఖముగా నిదుర పట్టినదా?”
యని కశలపశ్చిన్నమునఁ బరామర్శించెను. బుద్ధభగవానుఁడు
మందహాస మండన విలసత్కపోలుండై “రోషరహితుఁడు, వాం
ఛావిహీనుఁడు, నిర్భయఁడు, నిర్లేప్తుఁడు నెల్లప్పుడు సుఖనిద్ర
చేయుచునే యుండును. నిర్వాణ ప్రాప్తుఁడు నిత్యానంద శీలి”
యని ప్రతిపదించెను. అనాథపిండకునకు నిర్మల సాధు భిక్షు జీవి
తమే పరమార్థ మని దోచెను. అతఁడు తథాగతు నాశ్రయించి
శరణత్రయదీక్ష గైకొని బుద్ధోపాసకుఁ డయ్యెను. అతఁడు
బుద్ధుని శ్రావస్తీనగరమున కాహ్వానించెను.

బుద్ధుఁడు ధర్మప్రచారార్థము దేశదేశములఁ దిగుగా
డెను. ఆ యాత్రలో వర్షాకాలమున మాత్ర మొక విహార

మున నుండెడి వాడు. అనాథపిండకుని యాహ్వానము సంగీత రించుచు బుద్ధుడు, తథాగతులు శూన్యాగారముల సగరముల వెలుపలి ప్రశాంతసీమలలో నుండఁ జలతురని చెప్పెను.

అనాథపిండకుడు బుద్ధునిచే సనుజ్ఞాతుడై శ్రావస్తీ సగరమున కరిగెను. అచట బుద్ధుడేవుని కనువగు విహారమును నిర్మించుటకొఱకుఁ దగిన స్థలము నన్నేషింప సాగెను. అచ్చట జేతరాజకుమారుని యుద్యానవనవాటిక యనాథపిండకుని నాకర్షించెను. అచట విహారమును నిర్మించిన లోకోత్తర మనోజ్ఞముగ నుండును కాని—రాజకుమారుని దా యుద్యానవనము, అనాథపిండకుడు జేతరాజకుమారుని కడ కేగి యుద్యాన వాటికను విక్రయించ వేడెను. రాజకుమారుఁ డుద్యానవాటిక నంతను నువర్ణ నిష్కములచేఁ గొప్పించి గాని విక్రయించుటకు సంసిద్ధుఁడు కాలేదు— అనాథపిండకుడు సమ్మతించెను. అనాథ పిండకుఁడు తన సర్వస్వమును వెచ్చించి యుద్యానవాటికను నువర్ణ నిష్కములచేఁ గొప్పసాగెను. చివరకు ద్వారసీమ మాత్రమే మిగిలెను. అనాథపిండకుని ధర్మపరత్వమునకు జేతరాజకుమారుఁ డచ్చెరవొంది, ద్వారభాగమును దన దానముగా గ్రహింప నతని నేడుకొని తాను గూడ బుద్ధోపాసకుఁ డయ్యెను. రాజకుమారుడు బుద్ధసంఘమునఁ జేరుట కనాథపిండకుడు సంతోషించి దానికే సమ్మతించెను.

జేతవనవిహారము, పరివేషము కొట్టములు, సభాగృహములు, విహారశాలలు, స్నానాగారములు, పుష్కరిణులు,

మండపములతో వెలసినది. బుద్ధభగవానుడు జాతేతనవిహారమున జాలకాలము ధర్మప్రబోధము నబ్బించు నివసించెను.

బుద్ధభగవానుడు పూర్ణపురుషాయుష మనుభవించి వివిధప్రాంతముల ధర్మప్రబోధమును నల్పెను. నైశాలీగరమున సంబపాలి వనవిహార ప్రాంతమున నివసించు చుండగా బుద్ధుడు వ్యాధిగ్రస్తుఁ డయ్యెను. ఆ వర్షాకాలమున భిక్షుకుల నచ్చట నివసించ నాదేశించి బుద్ధుడు మేఘగ్రామమున కరిగెను. అచ్చట మూడుదినము లాతఁడు రక్తగ్రహణిచే బాధ నొందెను. నాల్గవ నాఁకు బుద్ధుడు స్వస్థతఁ జెందిన పిమ్మట నానందుఁడు సంతోషించి, గురువుగారి కభివాసముల నర్పించెను. బుద్ధభగవానుడు చిరునవ్వులొలికి, “జీర్ణావస్థ నొందిన శరీరముతోఁ బూర్ణుఁడొలఁగు కాల మానన్న మైన ద”ని వచించెను. తథాగతుని యానన్న పరినిర్వాణ మానందుని హృదయమును మిక్కిలి కలవర పెట్టసాగెను. బుద్ధుఁ డానందునితోఁ గలిసి పావాగ్రామమున నామ్రవనవిహారమున కరిగెను. ఆ విహారమును గట్టించిన చుండక రాక్షసపుత్రుఁడు బుద్ధుని, భిక్షుక సంఘమును బూజించి పెద్దవిందు చేసెను. అదియే బుద్ధదేవుని తుది భోజనము.

బుద్ధదేవుఁ డచటినుండి కుసినార యందలి సాలవన విహారమున కేగెను. ఆనందుని బిలిచి బుద్ధుఁడు, తన కళ్ళేబరమును సుగంధ కాష్ఠముపైఁ దైలద్రోణ నిక్షిప్త మొనర్చి యగ్ని సంస్కార మొనర్చి, స్మారక స్తూపమును నిర్మింప నాదేశించెను. ఆనందుఁడు వెక్కి వెక్కి యేడ్వసాగెను. బుద్ధుఁ డతని వారించి,

“అనంగా! శోకింపకుము. ఘట్టిన వానికి నిట్టక తప్పదు. నిర్వాణ ప్రాప్తి నొందెడి తథాగతునకై దుఃఖంప నేల? ధర్మప్రచారము చేసి నీవు కూడ ముక్తుడవు కాగలవ”ని యతని నోదార్చెను.

తథాగతుని యాసన్ననిర్వాణవార్త కుసినారవాసుల దుఃఖమున ముంచెను. ఆ రాత్రి సాలవృక్షచ్ఛాయలో బుద్ధభగవానుడు ధ్యానసమాధిని గడచి, నాకాశానంత్రాయతన ప్రాప్తి నొంది మహా పరి నిర్వాణమును జెందెను.

కుసినారవాసులు తండోపతండములుగ నరుదెంచి బుద్ధభగవానుని తుది సందర్శనము చేసికొనిరి. భిక్షుకులు కుసినారవాసులు తథాగతుని పవిత్ర కళేబరమును నూత్న వస్త్రాలంకృతము జేసి తైలద్రోణ నిక్షిప్తము గావించి, పరిమళ కుసుమ సంపూజిత మొనరించి “ముకుట బంధన” చైత్యమున సుగంధ కాఠమునఁ బూజాప్రణామములతో నగ్నిసంస్కారము గావించిరి.

బుద్ధశిష్యులూ పవిత్ర చితాభస్మమును దంత, చందన, స్వర్ణమణి కరండములం దిడి, మహాచైత్యవిహార హర్ష్యములను విహారములను నిర్మించిరి. బుద్ధధాతువులను భిక్షుకులు నానా ప్రాంతములకుఁ గొనిపోయిరి. బుద్ధుని యస్తికలను, దంతములను, నఖలేశములైనఁ జేర్చి తరువాతఁ బ్రజలు మహారాజులు చక్రవర్తులు మనోజ్ఞస్తూపముల నిర్మించిరి. అశోకచక్రవర్తి కాలమున భారతదేశము, ప్రాచ్యఖండములోని సింహళ, కలింగ ద్వీపసముదాయము, చంపా సువర్ణ తిబెట్టు చీనాదేశములు

బుద్ధుని ప్రబోధముల చౌడలఁ దాల్చినవి. శిల్పులు ధర్మతనామా
 ణముల దొల్చి బుద్ధదేవునికి దివ్యమందరములు నిర్మించిరి. చక్ర
 వర్తులు శాస్త్రజిగ్గెష నుజ్జగించి ధర్మచక్రమును బూజించిరి. బుద్ధ
 భగవానుని యుద్భవము మానవజాతికే గాక, సమస్తజీవకో
 టికి మహోదయము. జీవహింస కూడదని దుందుభివాష్ణినాన
 ములఁ బ్రపంచమున కెలు గెత్తి చాటిన భూతదయానుయుని
 ప్రబోధఫలితముగాఁ లోకమున నెడఁటో నేటికిగూడ శాఖా
 హారులుగ నున్నారు. ప్రపంచ చరిత్రలో చే మానవుని యవశేష
 ములును బుద్ధభగవానుని పవిత్రాస్తికల వలె చాఁచెత్తాత్మిక
 పూజ్యత నందలేదు. బుద్ధుని యహింసావాదము, సాధుశీలశ్శ
 జగద్ధితాకాంక్ష సాశీల్యపరత, యిహలోకమునే స్వర్గలోక
 ముగఁ దీర్చి దిద్దుటకు మహోదారమగు సాధనను గల్పించెను.
 రాజపుత్రులు, రాజకన్యకలు నంతఃపురమునువీడి, శ్వశ్రేయము
 కొఱుకు వస్తుదై కకుటుంబులై జీవితమును నొడ్డి ఖండ ఖండంత
 రముల బుద్ధభగవానుని దివ్యప్రబోధమును వెలయించిరి. యగ
 యుగాంతరముల ఖండ ఖండంతరముల ముముక్షువులకు బుద్ధ
 భగవానుని జన్మభూమి పవిత్ర తీర్థమూత్రాస్థల మైనది.

బుద్ధభగవానుని గన్న భారతదేశము నిత్యపవిత్రపుణ్య
 సీమగాఁ జరిత్రలో స్థిరకీర్తి నాజ్ఞించుకొన్నది.

ఏను క్రీస్తు.

పాలస్తీనా దేశమున బెల్లెహేము నగరమున నొక నత్త్రము ప్రక్కఁ గల పనువుల కొట్టము ఏను క్రీస్తు జన్మస్థలము. ఏను క్రీస్తు జన్మత్రి మరియు కన్య, యామె భర్త యోసేపు బెల్లెహేము నగరమునకు జనసంఖ్యలెక్కలో నమూదు కాబడుటకు వచ్చియుండిరి. ఆకాలమున పాలస్తీనా రాజ్యము రోమక సామ్రాజ్యము లో నుండెను. అగష్టును చక్రవర్తి యాజ్ఞ చొప్పున జనసంఖ్య లెక్కలు జరుగుచుండెను. యోసేపు మరియు సుప్రసిద్ధుడైన ఆబ్రహాము దావీదుల ప్రవక్తల వంశములకుఁ జెందిన వారు జనసంఖ్య లెక్కలలోఁ దన నంశగౌరవమును నమోదు చేయుచుట యోసేపుచకు సంతోషగర్వదాయకము. అందుచే గర్భవతి యైన మరియు కన్యతోఁ గలసి, స్వగ్రామ మైన సజరేతు నుండి యాత్మవంశీయఁ డైన దావీదు నివసించి నబెల్లెహేమును జేరుకొనెను. బెల్లెహేము నగర మంతయు జనాభాలెక్కల కొరకు వచ్చిన స్రజలతోఁ గ్రిక్కిరిసియుండెను. యోసేపు మరియుల కా నగర మందలి సత్రములో విడిది దొరుకలేదు. అందుచే నాసన్నప్రసవ యైన మరియు, యోసేపు సత్రము ప్రక్కనున్న యాలీవు తోపులోఁ బనువుల కొట్టమున నుడ వలసి వచ్చినది. ఆరాత్రి మరియు కన్య ఏను క్రీస్తును బ్రసవించి, పొత్తి శ్లోతో నా శిశువును గోలెములోఁ బరుండఁ బెట్టెను. సమీపపర్వత పాంతమునుండి గొట్టెల కాపరులు కొందఱు వచ్చి యా శిశువును సందర్శించిరి. జగద్రక్షకుఁ డైన ప్రభు వవతరించి నట్లు వారు

దేవమాతల వలన జెరిగినవి, యాశిశువును జూడ వచ్చి నట్లెరింగించిరి. మరియు యీ కంతకు ముందే దేవమాత దర్శన మిచ్చి భగవద్రస్ససాదమున నామెను జగద్రక్షకుఁ డుద్భవించు గలఁడని తెలిపియుండెను. మరియు భగవద్ధ్యానముతోఁ దియ్యని భావములతో శిశూదయమున కెదురు చూచుచుండెను. ఆమె గర్భము ఫలించెను.

ప్రాచ్యపండితులు కొందఱు వచ్చి మరియు శిశువును సందర్శించిరి. జ్యోతిశ్శాస్త్రమున వారికి మహాకాంతి పుంజమైన నక్షత్రము గోచరించెను. ఆ నక్షత్రోదయము జగద్రక్షకుఁ డైన నూత్నప్రవక్త జన్మసూచక మని, భావించి, వారా పవిత్ర శిశువు నన్వేషించుచు బయలుదేరి బెత్తెహమును జేరిరి. అచ్చటఁ బ్రభువు హేరోదు. ప్రాచ్యపండితులారాని సందర్శించి తమ యాగమసప్రయోజన మెరిగించిరి.

హేరోదు మిక్కిలి క్రూరుఁడు. అతఁడు దురాక్రమణ ము వల్లనే రాజ్యమును సంపాదించెను. అతని చరిత్ర రక్తకళం కితమైనది. అతఁడు పీతాధిపతులను, సామంతులను జంపించెను. క్రీడావ్యాజమున బావమఱిని నీటిలోఁ ద్రోయించి చంపించెను. అతని కోరిధద్వేషముల కారణి భార్యలు పుత్రులు గూడ నాహుతి కావలసి వచ్చినది. దుర్మణములు, దోషిల్లు, దౌర్జన్య హింసాకాండ యాతని రాజ్యమున పరిపాటి యయ్యెను. హేరోదు రాజ్యమున హత్య కాబడిన వారి కంటె మిగిలినవారి బ్రదుకులే దుర్భరము లైన వని యూదుల రాయబారు లగప్తను

చక్కవక్రికి నివేదించుకొనిరి. అనాడు యూదులలో నొక ప్రాచీన జన్మమునుగూర్చి యొక ప్రబలవిశ్వాస ముండెడిది. ఒక ప్రాచీన జన్మించి, యూదులకుఁ బ్రభువై జగద్రాక్షకుఁడు కాగలఁడని యా యుగమువారి సామాన్యవిశ్వాసము.

ప్రాచ్యపండితుల యభిభాషణము క్రూరుఁడైన హేరోదునకు మిక్కిలి వేదన గలిగించెను. అట్టి ప్రాచీన జన్మించిన హేరోదు దోషముల కెట్టి శిక్ష గలుగునో! అతఁడు రాజ్యభ్రష్టుఁడు కాక తప్పదు. అతఁడు తన పరితాపమును లోనఁగాంచుకొని, ప్రాచ్యపండితులను, శిశువు నన్వేషించి తనకుఁ దెలుప వేడుకొనెను. తాను గూడ నా శిశువునకుఁ బూజావందనము లర్పించుకొందు నని తెలిపెను.

ప్రాచ్యపండితులు హేరోదును వీడ్కొని, పచ్చిబాలెంత రాలైన మరియను దర్శించి శిశువునకుఁ బూజాప్రణామముల నర్పించి భక్తిపూర్వకముగఁ బ్రస్తుతించిరి. వారు తిరిగి హేరోదును దర్శింపలేదు. హేరోదు క్రూరము, దుశ్శీలము వారికి దెలిసినవి. వారికి స్వప్నమున హేరోదు సంకల్పము స్వయంవ్యక్త మయ్యెను. అందుచేత వారు యథేచ్ఛగ వెడలిపోయిరి.

ఎనిమిదవ దివసమున శిశువునకు శుద్ధిసల్పి, నామకరణము నలుపుట యూదులలో ననుశ్రుతముగా వచ్చుచున్న ప్రాచీనాచారము. ఆ సంప్రదాయము ప్రకారము యోసేపు,

మరియ లా శిశువునకు శుద్ధి గావించి, 'ఏను' నామధేయ మిడిచి. ఏను నామము జాషువకుఁ దద్భవము. జాషువ యన ముక్తి యని యర్థము. జాషువ నామము దేవుని నామమైన యెహోవకు సంబంధించినది. ఆ పేరా నాటి యూదులలో మిక్కిలి పరివాటి. మరియకన్యకు దేవదూత సుదర్శన మిచ్చినచో యా పేరే పెట్టఁచుని నూచించెను. అందుచే బాలకునకు "నేను" నామధేయము సంక్రమించెను.

మరియకన్యక కా నామ దేవదూత మరియొక విశేషమును దెల్పియుండెను. ఆమెకు దగ్గర చుట్ట మైన 'ఎలీసబెతు' కూడ గర్భిణి దాల్చినది. ముసలితనములో నున్న యామె కూడనీశ్వరవరప్రసాదమునఁ బుత్రుని గనఁగలదు. మరియకన్యక కా విషయ మచ్చేరువు గొల్పెను.

ఎలీసబెతు భర్త జెకర్యా వృద్ధుఁడు. ప్రార్థనాలయమున ధూపనై వేద్య మిడుచుచుండఁజూచు. ధూపసమయమున దేవదూత నాక్షాత్కరించి, యశనికిఁబుత్రిఁ దుద్భవించు గలఁడని చెప్పెను. వృద్ధాప్యమున నున్న దంపతులకు సుతోదయ మెట్లుగునని యాతఁడు సందేహించెను. సందేహాత్ముఁడైన జెకర్యాకు దేవదూత, "యీసంగతులన్నియుఁ బ్రత్యక్షానుభవమునఁ దెలిసికొనువరకు నీవు మూగవాఁడనై యుండువు"ని పలికి యదృశ్యుఁడయ్యెను. మూగ వోయిన జెకర్యాను గాంచి ప్రజలొకనికి దివ్యదర్శనము గలిగియుండునని యూహించిరి. ఎలీసబెతు గర్భవతియయ్యెను. ముసలి తనమందుఁ జాలా లైన ఎలీసబెతు సిగ్గు

పడి మరుగుననే యుండఁ జొచ్చెను. మరియుకన్యనచ్చి, దేవదూత కథనమును వివరించి యామె సభిసంఘించిపోయెను. ఆమె పగిన వింటి బాలునిఁ గనెను. ఎనిమిదవ దినమున బంధువు లాశిశువు నకుఁ దండ్రి పేరు ననుసరించి జెకర్యాయని నామకరణము నలుపుచుండగాఁ దల్లి యెరింగిబెను వాఁడని, “యొహాను” నామమును సూచించెను. వారి చుట్టఁ లో నట్టి పేరు గలవారు లేరు. అందుచే వారు తండ్రికిఁ బలక నిచ్చి వ్రాయు మని సంజ్ఞ చేసిరి. అతఁడు పలకపై యొహా నని వ్రాసెను. అందఱు కాశ్చర్యము గల్గినది. ఆ పిల్లవానికి యొహాను నామధేయమే యుంచిరి. వెంటనే తండ్రి జెకర్యాయకు మూగతనము పోయి యతఁడు జేవుని స్తుతించుచు మాట లాడ సాగెను. యొహాను దిన దిన ప్రవర్ధమానుఁ డగుచుండెను.

నలుబదియవ దినమున నాలయమునఁ బ్రతిష్ఠా సలుపుటకు యెరూషలేము పట్టణమునకు యోసేపు మరియు లేసును తీసికొనిపోయిరి. అచ్చట నొక నిర్మలహృదయుఁ డగు భక్తుఁడు సుమేయోనా బాలకుని దన చేతులలోఁ గైకొని, యతఁడే కారణ జన్ముడైన జగదుద్ధారకుఁడు కాగలఁడని స్తుతించెను. వృద్ధుఁ డగు సుమేయోను భక్తుఁడు తన జన్మతరించిన దని సంతోషించెను. అట్లే “అన్న” యనునొక వృద్ధభక్తురాలును శిశువును గాంచి పగిస్తుతించెను. ఆమె విగతభర్తృక. ఎనుబది నాలుఁ గేడుల పండు ముదునలి. ఉపవాస దీక్షలతోఁ బార్థివ నలతో నామె జీవితమును భగవదారాధన కంకిత

మొనర్చియుండెను. ఏనుబాలకుని గాంచి, మిత్రుల జవతరించిన ప్రసక్తి యని ప్రవచించెను. భర్మచామ్రప్రకార మా బాలకుని శుద్ధుని గావించి, యోసేపు మరియలు తరలిపోయిరి.

హేరోదు ప్రాచ్యపండితుల పునరాగమనమునకు నిరీక్షించెను. కాని వారి జాడయే లేదు. అందుచే నతడు బెల్లెహేము నగరమందలి పసికూనల సంత మొందంపఁ దలపోసెను. యోసేపు మరియలు ఏనుబాలకుడు హేరోదు నలుపు నమాయక శిశుమాతృకాండమున కాహుతి కాకుండుట కీజిప్టుదేశమునకుఁ బ్రవాసులై పోయిరి. బెల్లెహేము నగరమున ముక్కపచ్చ లారని పసికూన లెండతో హేరోదు క్రూరత్వమునకు బలి యైరి. శిశువధలో సుతులను బోగొట్టుకొనిన రాచెలు మాత దీనాలాపములు హృదయవిదారకములు.

హేరోదు మరణించిన తర్వాత యోసేపు, మరియ యేసులను దీసికొని న్నగ్రామ మైన నజరేతునకుఁ దిరిగి వచ్చెను. నజరేతులో యోసేపు వడ్కింగి వృత్తిచే జీవించుచుండెడివాఁడు. అతఁడు భగవద్భక్తుఁడు, సాధుశీలుఁడు యెహూషలేములో జరుగు పస్కావండుగ కతఁడే చేట నకుటుంబముగ నేగుచుండెడివాఁడు. ఏనునకు బండ్రెండేండ్ల వయస్సులో వారు పస్కావండుగకు యెహూషలేము వెళ్లి యుత్సవాసంతరము తిరిగి వచ్చుచుండిరి. సార్థ వాహమున నేనుబాలుఁడు కనుపింపలేదు. యోసేపు దంపతులు బాలునికొఱకు వెదకివెదకి మఱల యెహూషలేమును జేరుకొనిరి. ఏను ప్రార్థనాలయమునఁ బండితులు నలుపుచున్న

యాధ్యాత్మికగోష్ఠిలో నుండెను. అతని నిశితప్రశ్నల కా పండితులు ముచ్చటఁ గొనుచుండిరి. ఆధ్యాత్మిక చింతతో, దేవునియెడ భక్తితో నూనవునయెడ డయానరాగములతో నేను దిన దిన ప్రవర్ధమానుఁ డగుచుండెను.

ఏను శైశవమును గూర్చి చారిత్రకసాక్ష్య మేమియు లభించుట లేదు. ఐతిహ్యమునఁ గొన్ని కథలు కలవు. అతఁడు నజరేతున యోసేపునకు నడంగమున నహాయము నల్పుచుండెడివాఁడని యెంచ వచ్చును. తరువాత నల్పిన ప్రబోధములలోఁ గన్పించెడి నైదువ్యము, పూర్వప్రవక్తల సిద్ధాంతవిమర్శ, యాధ్యాత్మిక పరిజ్ఞానము నీకాలముననే యేసుకు సిద్ధించి యుండ వచ్చును. ఇంచుమించుగ ముప్ప డేండ్లు విచ్చునరకు నేనీ విధముగనే కాలము గడసి యుండవచ్చును.

చారిత్రకముగ నాకాలమును యుగసంధిగఁ బేర్కొన వచ్చును. పాలస్తీనా రాజ్యము గలీలియా దేశము రోమక సామ్రాజ్యములోనిది. గలీలియాదేశమును హేరోదు పుత్రుఁడైన చిన హేరోదు పరిపాలించుచుండెను వీతాధిపతుల పాబల్య మెక్కువైనది. జగద్విమోచనమునకు రక్షకుఁడైన ప్రవక్త యెసరో యవతరింప వలెను. గత్యంతర మేమియుఁ బ్రజలకు గోచరింపకుండెను. స్వార్థము, మోసము, దురహంకారము పాలస్తీనాలో వీరవిహారము నల్పు చుండెను.

ఎలినబెత్తుకుమారుఁడైన యెహూను, నిర్మలబ్రహ్మచర్య జీవితమును గడపుచుఁ బ్రజలకు నచ్చీలప్రబోధము నలుప

సాగెను. అతఁ డరణ్యములలో, పర్వతగుహాభ్యంతరములలో జగద్విషాచనమును గూర్చి యోచించెను. అతని కంతః ప్రబోధము కలిగెను. అతఁడు జ్యోతిహ్మర్తి. అతఁడు జుగమ ధర్మ ప్రబోధము. అతని చాత్ర పాపపూరితజాతికి భూకంపము. ఆ మహాశూన్యమున నతనివాక్కు దివ్యవాణీయై వినిపింప సాగినది. ప్రజలు శంకాప తండములుగ నతని చుట్టు మూగి యతని ప్రబోధములను విససాగిరి.

‘దివ్యరాజ్యము మిమ్మేలు గాక! చెండు చోక్కాలు గల వాఁడొక దానిని లేని వాని కొనగ గాక! ఉన్న వారు లేని వారి కాహార మొనగుదురు గాక! పరోపజీవనము మంచిది కాదు. ఇతరులను బీల్చి పిప్పి చేయుటకుఁ బ్రయత్నము చేయరాదు.’ పై నికల నుద్దేశించి, యేమానవుని హింసించ వద్దనియు, మృచా నిందాగోపణ సలుప వద్దనియు, వచ్చు రాబడితోఁ దృప్తిఁజేసి యుండవలె ననియు నుద్బోధించెను.

యెహూను ధర్మప్రబోధము వాగ్విన్యాసమును వినిన ప్రజ లతఁడే జగద్రక్షకుఁ డైన ప్రవక్త యగు నేమో యని తలపోయ సాగిరి. యెహూను వినయగంభీరమూర్తి. “కారణజన్మఁ డైన ప్రవక్తను నేను గాను. ఆ యాధ్యాత్మికజ్యోతిహ్మర్తి, రహగమనమును నేను గూడ కాంక్షించు చున్నాను. ఆ మహా నీయుని పాదరక్షల నూడఁ దీయుటకు గూడ నా కర్హత లేదు. ఆ మహాను భావుఁడు పరిశుద్ధాత్మతో, దివ్యానుసంధాన మను గ్రహింపగలఁడ” ని ప్రవచించెను.

ఆ కారణజన్ముడై డేవ్లం డేవతానించునో! ప్రజలు పూజ్యనిరీ
తాఢానముతో నెదురు చూడ నాగిరి. యోధాను సచీతీరమున
నిలిచి, యొహాను పశ్చిమండును 'బాప్తిస్మము' ను పశ్చాత్తాప
సంకుద్ధి బొందుడని యుపదేశించెను. చేసిన పాపములను జెప్పి
పశ్చాత్తాపమును వెల్లెబుచ్చి యొహానువలనఁ బ్రజలు యోధా
ను సచీజలముల బాప్తిస్మమును బొందుచుండిరి.

ఏను యోధాను సచీతీరమును జేరి యొహానునుండి బాప్తి
స్మమును బొందఁగోరెను. అప్పటికే యెందఱో యొహాను
బాప్తిస్మ మనుగ్రహించియుండెను. కాని, యతిలోక తేజస్వి
యైన క్రీస్తును గాంచి, "నీ దగ్గరనుండి నేనే సంకుద్ధి పొంద వల
యును. అట్టి నన్నా నీవు వేడున ది?" ని యొహాను బ్రశ్నించెను.
కాని క్రీస్తున కది నిద్విధైవ సంకల్పముగ గోచరించెను. అట్లే
కానిమ్మని యొహా నాతనికి బాప్తిస్మము నిచ్చెను.

ఏను యోధాను సచీజలములఁ గ్రుక్కు లిడెను. దోషర
హితం డైన యతనికి వేరు సంకుద్ధి యేల? అంతఃప్రేరణచే
యొహానును బాప్తిస్మమునకై క్రీస్తుర్ధ్ధించెను. పరిశుద్ధాత్మ,
వెలుగు వెల్లువఁ జిమ్ముచు, గోపానయానమున నేను నావ
హించెను. అతఁడే దేవుని యనుఁగు బిడ్డఁ డైన క్రీస్తు మహాప్ర
వక్త యను దివ్యవాణి యస్ఫుటముగ యొహాను చెవులలో గిం
గురు మన సాగిన ట్లనిపించెను. క్రీస్తునగా నభిషిక్తుఁడు. భూలో
కమున దివ్యరాజ్యము వెల యించుటకుఁ గారణజన్ముడై యవ
తరించిన భగవద్వర ప్రసాది యైన యేసు క్రీస్తు సాక్షకనామ
ధేయుడు.

మహాభక్తులై న యొహాను శాసన ప్రబోధములలో నిర్భయముగ నడిచితి, కావట్యమును ఖండించెడి వాఁడు. త్యాగయోగియైన యొహాను చరిత్ర చిరస్మరణీయము. రోమక సామ్రాజ్యమున కస్పడు సింహాసనమున కప్రతిష్ఠ తేచ్చిన తిబెచి కైసరు చక్రవర్తి. నిరంకుశ దుష్ప్రభుత్వమును నెరఱచు మన్ను మిన్ను గానని పొంతిపెలాతు యూదుల కధిపతి. గలిలైయ మండలమునకుఁ గూరుఁడైన హేరోదు ప్రభువు. 'అన్నయు' 'కయవయు'లు ప్రధానరూజకులు. హేరోదు దుర్మార్గపథమును యాజకుల దురహంకారమున, యొహాను నిర్భయముగ ఖండించుచుండెడి వాఁడు. యొహాను పాపక్షమాపూర్వక మైన పశ్చాత్తాపనంశుద్ధి ప్రబోధించు చుండెను.

పశ్చాద్ధాంతరంగుడై యొద్దాను నదీతీరమునుండి తిరిగి వచ్చిన నాటి రాత్రి యేసుక్రీస్తు భ్యాసనిమగ్నుడై యుండెను. అరణ్యసమీపమున నతఁడట్లే యాహాము గైకొనక భ్యాసించుచుండెను. అది యతనికిఁ బరీక్షాసమయము. అతఁడు కారణజన్ముడు. ఈశ్వరభక్తుడై న మానవకుమారుడు. అతఁడు ప్రపంచము నుద్ధరించుటకుఁ బూనుకొనవలసి యున్నది. అతని కాకలి వేసిన, - నీశ్వరకుమారుడు తనయాజ్ఞచే రాత్రిని రొట్టెగా మార్చి లేడా? - అది ప్రశ్నయే కాదు. మానవుడు జీవించుటకు రొట్టె యొక్క-టే యావశ్యకము గాదు దేవుని కుమారుడైనచో యెహూషలేము ప్రార్థనాలయ శిఖరమునుండి యొక సారి దూకి చూడ నచ్చును. అప్పు డతని పాదము రాతికిఁ దగులకుండ దేవమాత వచ్చి కాపాడునా? ఈపై శాచిక ప్రశ్నల కతఁ

డతీతుఁ డయ్యెను. జగత్ప్రభు నైన పరమేశ్వరునే పక్షిక్షింప రాదు. భక్తి నిశ్వాసములతో స్థిరనంకల్పముతో నేను క్రీస్తు పరమేశ్వరు నారాధింప సాగెను.

బాప్తిస్మమును బొందిన మఱువారుఁడు, యెహూను శిష్యులతోఁ గలసియుండగా నమీషమునుండి యేసు తరగిపోవుచుండెను. ఏనుఁడు తిష్యులకుఁ జూసి యెహూను, “చూచుడు. దేవునిగాఁజ్ఞె తరలి పోవుచున్న ద”ని పలికెను. ఆ శిష్యులు తరువాత నేనుక్రీస్తును జేరిరి. ఏను క్రీస్తు మానవ హృదయములను బడి పాలించిన దివ్య ప్రభువు. యెహూను శిష్యులు దయారసపూరితములైన యేసుక్రీస్తు శరణనేతగిదీధితులు, జగద్ధితా కాండ్రా పూరిత మైన యాతని యాధ్యాత్మిక ప్రభుత్వమునకు సమ్మోహితులైరి. వా రే యేసుక్రీస్తునకుఁ దొలి శిష్యులు. ఏను శిష్యులకుఁ బ్రజలకుఁ బ్రబోధము నల్పుచు దేశాటనము నలుప సాగెను. ఏను నల్పిన యద్భుత కృత్యము లనేకములు. ఏను మహత్వమును నీలోకోత్తర గాఢలు స్వయంప్రకృతము చేయుచున్నవి.

కృష్ణరోగముతో బాధ పడుచున్న యొక రోగి యేసును బ్రార్థించి రోగవిముక్తుఁడయ్యెను. పక్షవాతముతో బాధపడు మనుష్యుఁడు స్వస్థత గాంచెను. ఏను క్రీస్తు మహిమ విని రోగులు ప్రజలు గుమిగూడ సాగిరి. అతఁడు విశ్రాంతిదినమునఁ బ్రబోధము నలుప సాగెను. ఇది శాస్త్ర విరుద్ధ మని యాజకులు దూషింప సాగిరి. విశ్రాంతి దినము నాఁడు రోగులను జేర్చుచుండుట గాంచి వా రధిక్షేపించిరి. దయామ

యుఁడైన యేసు క్రీస్తు “ప్రాణహింస ధర్మమా? పాపహింస ధర్మమా?” యని పూర్వపక్షమును నెలకొల్పుచుఁ బ్రశ్నించెను.

మతాచార్యులలో యాచకులలో నేను సంస్కృతాయ విరుద్ధముగా నంచరించు నీకేవలము యను దురభిప్రాయము కలిగెను. ఏనుఁజైఁబ్రజలు చూపించు గౌరవ మర్హుడలు పూజ్య భావము వారికి ద్వేషాచూయల రగుల్కొల్పెను. నాసలమున యుంచుటకు కిశోర డెవఁడని యెఱుఁగు దేవుని ప్రతినిధియా? ఏమైన నేను పాపిధవమును నిర్దిష్ట నలుయు నని ప్రతికక్షలు చూచు చుఁడిరి. నీరుపేదలు, దీనులు గోగార్తులు, పరివ్రజితే దేవును చుట్ట మూఁగుచుండిరి. ఒకసారి, మతాచార్యులు కొందఱు ‘మీ పేల పాపలతోఁ దిని త్రాగి తిరుగు చున్నారని ప్రశ్నించిరి. పతి తపావనుఁడైన యేసు క్రీస్తు ప్రభువు, “రోగులకే వైద్యుడు కావలసినది. పుణ్యాత్ములకు నీతిప్రబోధము లేల? పతివల నుద్ధరించుటయే నా కర్తవ్యము. కావున వారితోఁ నిలిగియుట నా విధి” యని సమ్యక్సమాధాన మిచ్చెను. ఏను క్రీస్తు మెట్టిచ చోట దివ్యశాంతి యావిష్కరించు చుండెడిది. అతని నాన్నిధ్య మున హృదయములు పాననము లయ్యెడివి. రోగు బారోగ్య వాతులై నిలిచెడి నారు. దయ్యము లావహించినవారి కేసుసంద ద్ధునమే శాపవిమోచనము. ఏను నొక భూతమాఁతిగఁడని ప్రజలను మోసగించు దగా కోరని యాజకులు ప్రచారము కావం పసాగిరి.

ఏను క్రీస్తు గిరిశిఖరప్రబోధము చిరస్మరణీయము. ఒక నాటి రాత్రి యేసు క్రీస్తు పర్వతశిఖరము నధిరోహించి ధ్యాన

నిమగ్నమునై యుండెను. ఉదయమున చేతివ్యూలను జేర్చి, వారి నందఱి జ్ఞానశక్తియులుల చేర్చుచెను. వారికే అపోస్తలులు అని పేరు. వాగు నీయెను. నేతుడు, అందోయ, యాకోబు, యోహాను, ఫిలిప్ప, క్లొత్తొమయ, మత్తయి, తోమా, అల్ఫయి యాకోబు, యెహోజేకేయెను, యూదా, ఇస్కరియోతు యూదా యను వారలు. ఏను బోధ వినుటకు శిష్యులు, శిష్యప్రముఖులే గాక, ప్రజలెందఱో పర్యవేక్షణము దరి నున్న మైదానమును జేరిరి. కొందఱు రోగార్తులు స్వస్థుల సందుటకు దివ్యనైద్యుని నన్వేషించుచు వచ్చిరి. నిరూపేదలు, దీనులు యెహూషలేము, వాలక్తీవాలచుక్తి తరలి వచ్చిరి. ఏనుక్రీస్తు క్రీక్రీరిసి యున్న జనసామూహమునకుఁ దన యవ్యుతసందేశమును వినిపించెను.

“సరుపేదలే ధర్మము. దేవుని రాజ్యము వారిదే. ఆకొని యున్నవారికే దృష్టి కలుగును. ఐహిక కష్టములనుభవించుచున్న మీరు ధర్మము. మీరు శోకమును గడిచి యానందమునుభవించెదరు. మీదే స్వర్గములు. అయ్యో ధనవతులారా ! దుఃఖిలగు, మీరేకదా ! ఉన్నవారలైనను, యథార్థమునకు సర్వము కోలుపోవుచున్న వారలు మీరే ! మిథ్యాసౌఖ్యము నిలువదు. మీరు దుఃఖింపక తప్పదు. ఇప్పుడే నా మాట లాలకింపుడు.

శత్రువులఁ బ్రేమింపుము. అపకారి కుపకారము న్నలుపుము. దూషించిన వారిని సంభావింపుము. గొర్తించినవారికే మేలు తలపెట్టుము. ఒక చెంపమీదఁ గొట్టిన వానికే

రెండవ చెంపగూడనొగ్గుము. నీ యుత్తరీయమును లాగుకొనిన
వానికే యంతరీయమునుగూడ నిచ్చివేయుము. ఒరులు నీ యెడ
నెట్లు మెలగ వలయు నని యెఱువో యట్లే యుత్తులయెడ
నడచుకొనుము. నిన్ను ప్రేమించిన వాకిచే తిగి ప్రేమించుటలో
విశేష మే మున్నది? మేలు చేసిన వారికే మేలు తలపోయుట
నీలో మెప్పును సూచించదు. పాపులుగూడ ప్రేమించిన వాకిని
ప్రేమింతురు. మేలు చెయుదురు. అది సర్వసామాన్యము.
శత్రువులఁ బ్రేమింపుము. ప్రతిఫలాపేక్ష వీడి, సదా యుపకార
శీలినై మంచిచేయుము, సర్వోన్నతుఁ డైన యీశ్వరునకు
బిడ్డలైన వారు, కృతఘ్నులకు, దుష్టులకుఁ గూడ దయార్ద్ర
బుద్ధితో హిత మాచరించెదరు. దయాశాలినై మెలగుము.
జగత్ప్రీతయైన యీశ్వరుఁ డఖండ దయానిధి. ఇతరులయెడ
రచిత్రాన్యేషణము నలుపకము. అపుడు నీవు దోషదూరుఁ
డవు కాగలవు. నిదింపకము. నీవు కూడ సిందాదూరుఁడ వగు
దువు. క్షమాశీలి వగుము. నీకు క్షమ లభించును. దానపరుఁడ
వగుము. నీ కుషకృతి లభించును. గురుడు మార్గదర్శి. శిష్యుఁడు
గురుడు నములా? గ్రుడ్డివాడు గ్రుడ్డి వానికే దారి చూపఁ
గలఁడా? సిద్ధుఁ డైన శిష్యుఁడే గురువుతో నమానుఁ డగును.
వేషధారీ! ఒరుల తప్పులెన్నుటకు ముందు నీ తప్పులను దిద్దుకొ
నుము. ఒరుని కంటిలోని నలుసు కనుపించి నట్లు, తనకంటిలోని
పువ్వుకనుపించదు. మంచి చెట్టు మంచి పండ్లు కాయును. మంచి
మనసు కలవాడు మంచి మాటల నాడును. మంచి పనులే
చేయును. నన్ను జేరి 'ప్రభూ!' సంబోధమున వ్యర్థభక్తిచూపినఁ

బ్రయోజనములేదు. ఆశయములనాచరణలో ననువర్తించును.”

నీసుక్రీస్తు ప్రబోధమును ముగించి, పర్యవేక్షణమును వీడి కపెర్నహములోని కడగెను.

ఇట్లే వివిధ ప్రదేశములలో నేసుక్రీస్తు ప్రబోధము నలుప సాగెను. అతని మహిమనుగూర్చి లోకులు చెప్పుకొన నారంభించిరి. కపెర్నహములో నతఁడొక కింకరుని రుగ్మత బాపెను. నాయీ నుగ్రామమున నొక కిగతభర్తృక యేకైక సుతుల పునఃపజ్జించి తుని నల్పెను. పాలస్తీనా దేశ మండలతట నీ గాథలు వ్యాపించి నవి. దేవుని మహిమ నెరుక పరచు చున్న ప్రవక్త యుద్భవించె నని ప్రజలు నలుగడలఁ జెప్పుకొన సాగిరి. ఈ నృత్తాంతములు యెహూను చెవి సోకినవి. అతఁడు శిష్యుల నిద్దఱఁ బిలిచి యేసు క్రీస్తు దగ్గరఁ జని “నీవేనా యవతారపురుషుండ నైన యుద్భిష్ట ప్రవక్తవు. లేదా జగదుద్ధారకుని కొఱకై మే మింకను నిరీక్షింప వలసి యున్నదా? వచించుము”ని యడుగుడని పంపెను యెహూ నుశిష్యు లేసు క్రీస్తును జేరి యా ప్రశ్నల నడిగిరి. ఏసు క్రీస్తుఁడు, వారికిఁ జేరిన జనసమూహమును జూపెను— రోగులు, దీనులు, నిరుపేదలు నేసు క్రీస్తును భజించు చుండిరి. పుట్టుగ్రుడ్డివారికిఁ గనుచూ పబ్బినది. కుష్ఠరోగులు స్వస్థతఁ జెందిరి. మృతులు గూడ పునఃజీవితంబు లగుచున్నారు. ప్రజలందఱు అట్టి కథలనే యా శిష్యులకు వినిపించిరి. ఏసు తానే యవతరించిన జగదుద్ధారకుఁ డైన ప్రవక్త నని చాటుకొన లేదు. యెహూను శిష్యులు కనిన దానిని వినిన దానిని తమ గురువునకు విన్నవించుట కేగిరి.

యోహాను శిష్యులైన సర్వాభిషేకం కత్తెనుగూర్చి
 యేసుక్రీస్తునకు న్యాయం నాగెను. “ఏ కత్తెయు యోహాను వంటి యు
 త్తమ పుణ్య సంకెతంకడ బ్రవించు లేదు. అతని యందు మీ
 గేమి విశేషమును గనిపెట్టగలిగినాడు? అతడు డిరక్టములలో
 నున్నాడు. ప్రకృతి వస్త్రములను దాల్చి రాజభవనములలో
 జీవించు సుఖిలాలనులను జూడ లేదా మీరు! యాజకులు, దంభా
 చారులు, వృషాశాస్త్ర వేత్తలతోని నిరాకరించి, సర్వస్వాధ్యక్షులు
 కాకున్నారు. ఈ పురమాంతరము లోని ప్రజలను దేనితో సరిపో
 ల్చువలెనో తోచ కన్నది. అపవేళలై చివరికి పట్టణముల జ్ఞానరహి
 తులైయున్నారు. కొట్టె తినక ద్రాక్షానన మానక జీవితమును
 గడుపు యోహానునకు దయ్యము పట్టిక దను చున్నారు. కొట్టె
 యానవముల స్వీకరించిన మానవకుచూడునిఁ గిండిపోవు మద్య
 పాయి పతితి మిక్కిలిదను దూరు చున్నారు. యథా
 ర్థమును జ్ఞానులే తెలిసికొనగలరు.” దీనిని బట్టి యేసు క్రీస్తునకు
 యోహానుపై గల సదభిప్రాయము న్యక్త మగుచున్నది. ఏను
 క్రీస్తు మజియొకచోటఁ జెప్పిన యపఖ్యానమునుబట్టి యతని
 బోధ లెట్లు కఠిమించెనో యూహించ వచ్చును. “ఒకడు
 విత్తనముల నాట నాగెను. కొన్ని గింజలు బాటలప్రక్కఁబడినవి.
 తెరువరులు వాని దొంగిలినేసి. పక్షులు కొన్నిటిఁ దినినవి.
 కొన్నిగింజలు రాతిసేలపైఁబడి నీరు లేక మొలువనే లేదు. మఱి
 కొన్ని మండ్రపొదల సందులలోఁ బడినవి. పొదలు మొలిచిన
 మొక్కల నెదుగ కుండ నణచివేసినవి. కొన్నిగింజలు మాత్రమే
 మంచి సేలపైఁబడి మొలిచిఫలించినవి. అధికారి యైన శ్రోత లీ

యర్థమును గ్రహించెదరు గాక?" దేవుని సందేశమే యర్థవాద
రూపముననున్న విత్తము. ఈవిషయము నెలుగెత్తి ఏనుచుంటి
చెప్పెను. సమకాలీన సంఘమున నతని పాద లీ యుపాఖ్యానము
లోనిగింజలవలె నెట్లు సంపూర్ణముగ ఇలింప లే కున్నవో యూ
హింప వచ్చును. ఏను స్వీయహృదయసర్వేదమునే యీ యుపా
ఖ్యానరూపమున వెల్లడించెను. అతడు ద్వాదశశతాబ్దమును బిలిచి,
తన యుపదేశములను వివిధప్రాంతములపరిచిలకు వినిపించి, రోగ
ములను బోగొట్టి యుపచారములు నలుపు డని నియోగించెను.

సరకుశకూరిరద్రభుత్వమున సీతి నియమముల దొలగి
యభోగతి పాలై న ప్రజల కా యుపదేశములు చెవి కెక్కింజా
లవు. పాలస్తీనారాజ్యమునకుఁ బాలకుఁడు సీచుండై న హేరోదు.
అతడు రక్తమును బీల్చి ప్రజలను బిప్పి చేయ నచ్చును. రోము
నగరమునఁ కేగి చక్రవర్తికి దాసోహములతోఁ గప్పములను జె
ల్లించివచ్చిన చాలును. హేరోదు చక్రవర్తిని దర్శించుట కొఱ
కొక సారి రోమునగరమున కేగెను. అచ్చటఁ దండ్రుచేఁ దరిమి
వేయఁబడిన యతని సోదరుఁడు ఫిలిప్పాతని కాలిధ్య మిచ్చి గౌర
వించెను. ఆయాతిధ్య మర్యాదలకు హేరోదువలన, ఫిలిప్పు పొం
దిన ప్రతిఫలము విచిత్ర మైనది. హేరోదు సోదరుఁడైన ఫిలిప్పు
భార్యనే తరలించుకొని పోయెను. అది గ్రుడ్డి ప్రేమ యొనఁగాదు.
ఆమెకప్పటికే యెదిగిన కూతురున్నది. అతఁడా వినాహితుఁడు.
ఇదివరకే అరేబియాపాలకుని ఫుత్రికి నువివాహ మాడియుండెను.
ఆమెకు రాణికావలెనను దుష్టవాంఛ; అతనికి నీచమైన పరస్త్రి

వ్యామోహము. అతఁడు తన భార్యను ద్వేషించి వధించెద నని యామెకు వాగ్దానమున గెను. రోము చక్రవర్తియగుచుండి వారు తిరిగి రాకపూర్వమే యతనిభార్య పితృహమునకుఁ బారిపోయెను. అరేబియా పాలకుఁ డతని మామగారి తనెనిమై వండ్లెత్తి వచ్చి యుద్ధమున నతని నోడించెను. హేరోదు యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయి వచ్చి స్నోల లేక దుర్గములో దూరి సాదరుని భార్యతో భోగలాలనుండై కాలమును వెళ్లఁ బుచ్చు సాగెను. ప్రజ లందఱు హేరోదునకు భయపడి నోరెత్త కుండిరి.

కాని, యెహూను హేరోదు సీచప్రవర్తనను, భోగలాల సత్వమును, దుష్ప్రచారమును ఖండింప సాగెను. దోషాంత రంగుఁ డైన హేరో దా ధర్మప్రసక్తను దన నన్ని ధానమునకు రప్పించెను. యెహూను నిర్భయముగ సౌశీల్య సత్ప్రవర్తనలఁ గూర్చి యుపన్యసింప సాగెను. హేరోదు నిత్యజీవితమునఁ దా నశీకరించుచున్నను, నా ధర్మములనే యెహూను ముఖమునుండి కతూహలముతో విడసాగెను. అతనికి యెహూను చెప్పినట్లు నడచుకొన వలయునని తోచెను. అతనిది తాత్కాలిక వైరాగ్యము. అది తెలిసిన యెహూను, సాదర భార్యాసంగమము కంటె వేరు దుర్మీతి లేదని యుద్ఘోషించెను. హేరో దతనిఁ గారాగారమున ఒంధించెను. కారాగారమే యెహూనునకు రాణి కుతంత్రములనుండి రక్షింపగల దుర్గము.

ఒకనాఁడు హేరోదు తన జన్మదినోత్సవమునకు, మిత్రులను సామంతులను ప్రముఖులను దుర్గమున కాహ్వానించెను. అందఱు ద్రాక్షాసవమును సేవించి మత్తిలి యుండిరి. ఆ వినోద

యర్థమును గ్రహించెదరు గాక!" దేవుని సందేశ మే యర్థమనాద
రూపముననున్న విత్త సము. ఈవిషయము నెలుగెల్ల వినుచుండి
చెప్పెను. సమకాలీన సంఘమున నతని గొప్ప లీ యుపాఖ్యానము
లోనిగింజలనలె నెల్లు సంఘార్థముగ కలిపి లే కన్నచో యూ
హింప వచ్చును. ఏను స్వీయహృదయను స్పృశించునో యూ
ఖ్యానరూపమున వెల్లడించెను. అతడు ద్వాదశాపస్త్యులను పోలిచి,
తన యుపదేశములను వివిధప్రాంతములపంజీలకు విసించి, రోగ
ములను బోగొట్టి యుపచారములు నలుపు డని సుచోచించెను.

సరకుశక్తికూర్తరప్రభుత్వమున నీతి నియమములు దోలంగి
యధోగతి పాలై న ప్రజలు కా యుపదేశములు చెవి కట్కరింప
లవు. పాలస్తీనారాజ్యమునకుఁ బెరిగినందు నీచుండై న హేరోదు.
అతడు రక్తమును బీల్చి ప్రజలను బిచ్చ చేయ నచ్చును. గోము
నగరమునఁ కేగి చక్రవర్తికి దాసోహములతోఁ గన్పములను బె
ల్లించివచ్చిన చాలును. హేరోదు చక్రవర్తిని దర్శించుట కింక
కొక సారి రోమునగరమున కేగెను. అచ్చటఁ దండ్రీచేఁ దరిమి
వేయఁబడిన యతని సోదరుడు ఫిలిష్టతని కాలిభ్య మిచ్చి గౌర
వించెను. ఆయాతిభ్య మర్యాదలకు హేరోదువలన, ఫిలిష్టు (1)0
దిన ప్రతిఫలము విచిత్ర మైనది. హేరోదు సోదరుఁ డైన ఫిలిష్టు
భార్యనే తరలించుకొని పోయెను. అది గ్రుడ్డి ప్రేమ యొకఁగాదు.
ఆమెకప్పటికే యెదిగిన కూతురున్నది. అతఁడా వివాహితుఁడు.
ఇదివరకే అశేబియాపాలకుని పుత్రికనువివాహ మాడియుండెను.
ఆమెకు రాణికావలెనను దుష్టవాంఛ; అతనికి నీచమైన పరస్త్రి

వ్యామోహము. అతడు తన భార్యను ద్వేషించి వధించెద సని యామెకు వాద్యుని మొసగెను. రోము నగరమునుండి వారు తిరిగి రావఁపూర్వమే యతనిభార్య పితృగృహమునకుఁ బారిపోయెను. అచేబియ్య పాలకుఁ డతని మామగా రతనిపై దండెత్తి వచ్చి యుద్ధమున నతని నోడించెను. హేరోదు యుద్ధభూమి నుండి పారిపోయి వచ్చి సిగ్గు లేక దుర్గములో దూరి సోదరుని భార్యతో భోగలాలనుండై కాలమును వెళ్లఁ బుచ్చు సాగెను. ప్రజ లందఱు హేరోదునకు భయపడి నోరెత్తు కుండిరి.

కాని, యొహాను హేరోదు సీచప్రవర్తనను, భోగలాల నత్వమును, దుష్పరిపాలనమును ఖండింప సాగెను. దోషాంత రంగుఁ డైన సేగోదా ధర్మప్రసక్తను డన సన్నిధానమునకు రప్పించెను. యొహాను నిర్భయముగ సౌశీల్య సత్ప్రవర్తనలఁ గూర్చి యుపన్యసించి సాగెను. హేరోదు నిత్యజీవితమునఁ దా నశిక్రమించుచున్నను, నా ధర్మములనే యొహాను ముఖమునుండి కతూహలముతో వినిసాగెను. అతనికి యొహాను చెప్పినట్లు నడచుకొన వలయునని తోచెను. అతనిది తాత్కాలిక వైరాగ్యము. అది తెలిసిన యొహాను, సోదర భార్యాసంగమము కంటె నేరు దుగ్గతి లేదని యుద్ఘోషించెను. హేరో దతనిఁ గారాగారమున బంధించెను. కారాగారమే యొహానునకు రాణి కుతంభశ్రమిలనుండి రక్షింపగల దుర్గము.

ఒకనాడు హేరోదు తన జన్మదినోత్సవమునకు, మిత్రులను సామంతులను ప్రముఖులను దుర్గమున కాహ్వానించెను. అందఱు ద్రాక్షాననమును సేవించి మత్తిలి యుండిరి. ఆ వినోద

మున రాణిపుత్రిక శలోమికన్యక సవచూపన లావణ్యమూర్తి
 నాట్యమును నలిపెను. కీర్తిశేషుడైన హేరోదు పౌత్రు, రాణి
 పుత్రిక నర్తకియై రాజసాధమున సమస్తపురుష సమక్షమున
 లాన్యము నలుపుట ! ఎంతటి వింత !! నీతి యగ్రహణము
 చెందునపుడు పాతాళమున కడు గుండ జాలను. ఆ లే జనరాలి
 నాట్యవిన్యాసమున కా భోగపురుషులు తల లూచి యానందిం
 చిరి. మత్తెక్కిన హేరోదు ప్రభు వామెకు, 'కోరిన సమిచ్చైన
 న'ని రసజ్ఞతను బ్రకటించెను. ఆ తరుణమునకై రాణి వేచి
 యున్నది. తల్లి యా దేశమున శలోమికన్యక హేరోదు ప్రభువును
 యొహాను యోగి శిరస్సునే వరముగ నర్పించెను. కారాగారమున
 నున్న యొహాను యోగి కంటఁ దనకు వేలు ప్రమాదము తెచ్చు
 వారు లేరని యామె తలపోసెను. నెరయు చున్న భిరోజములు,
 ముడుతలు పడు చున్న బుగ్గలతో నెంత కాలమో యింక
 హేరోదు బ్రభువును లో బరచుకొన లేనని యామె భయపడెను.
 హేరోదులో లేశ మైన బుద్ధి, పౌరుషము, నిగితిజ్ఞానము, విచ
 ఙ్గణ యుచితజ్ఞత, యే నైన మిగిలియున్నచో నామె కోరికను
 ధిక్కరించి యుండెడివాడు. ఒకదుర్బల నిముషమును వెదకి
 యతని మోసగించుటకు జరిగిన కుట్ర యా కోరిక. ఆ వరమును
 బాలించుట కాతనికి వీలు లేదు. ఇంకొకరి ప్రాణమును
 దానము చేయుట కాతని కేమి హక్కు గలను? అదియే
 యామె వాంఛిత మైనచోఁ దన మాట నిలుపుకొనుట కంటె
 నిలుపుకొనకపోవుటచేతనే ప్రతిష్ఠ గౌరవము లభించును. కాని,
 హేరోదు మంద బుద్ధియై యాలోచన వీడి, కసాయి వాని

నొకనిఁ గారాగారమునకుఁ బంపి యొహాను శిరస్సు ఖండించి తెచ్చుట కాష్ట నొసంగెను.

బుద్ధిహీనుఁ డైన యొక దుర్మార్గు నిరంకుశ ప్రభువు నాజ్ఞచే, రక్షిపిపాసు వైస సౌందర్య యహావన విశాచము కోరు కొనిన బలివై వేద్యమునకు, మహానుభావుఁ డైన యొహాను యోగి పవిత్రశిష్యు గండ్రగొడ్డలి పెట్టుకఁ గూలి పోయెను. ఆ కాశరాత్రి రాజహర్మ్యమున నా కసాయివాఁడు రక్త సిక్త మైన శిరోజములను ఒట్టి యొహాను మహాయోగి శిరస్సును కాంచన పాత్రపై నిడి హేరోదు సమాక్షమున శలోమి కన్యకు బహూకరించెను.

రాణి యొహాను మొండెమును నక్కలు, కుక్కలు, రాబందులు, తినుటకై బయటఁ బారవేయించెను. ఆ శిరస్సు విషయము చరిత్రకు దురపగాహము. యొహాను శిష్యులూ శిరోజమునకు మృతసంస్కార మొనర్చిరి. ఆ శిష్యులలో హేరోదు సపతి తమ్ముడగుగూడఁ గలఁడు. వారు జరిగిన వృత్తాంతము నేను క్రీస్తునకు నివేదించిరి. యొహాను శ్యాగ పీరుఁడై యేసు క్రీస్తునకుఁ బూర్వరంగప్రవక్తకుఁ డయ్యెను.

యొహానుయోగి హత్య యేసుక్రీస్తునకుఁ గర్తవ్యము ప్రస్ఫుటము సలిపెను. ఏను, యొహానుయోగి యాధ్యాత్మిక పరతను జననిమక్షమున సదివతికే ప్రస్తావించెను. ఏ నశని నుండి శాస్త్రిన్యమును బొంది యుండెను. యొహానునకు నేను క్రీస్తునకుఁ గల యాత్మిక సన్నిహితత్వము హేరోదునకుఁ బ్రజలకుఁ దెలిసి నదే. యొహాను ప్రబోధములు స్రజలు వినియుండిరి. ఏసుక్రీస్తు

ప్రబోధముతోఁ బాటత్యద్భుత కృత్యములను సలాపుచుండెను. అతఁడే యుద్దిష్ట ప్రవక్తయను విశ్వాసము ప్రజలలో వ్యాపించుచుండెను. ఏనుచు గూర్చి హేరోదున కుత్కంఠ యెక్కువ య్యెను. అతఁడే యూదులకుఁ బ్రభు నైన ప్రవక్త యగునా ? హేరోదు నాప్రశ్న బాధింపఁ జూచ్చినది. యాజకులు, మహాధిపతులు తమ ప్రాబల్యమును దగ్గించుచున్న యేసు క్రీస్తుపై రహస్య ద్వేషమును వహించి యుండిరి.

ఒకనాఁడు శిష్యులను బిలిచి, యేసు క్రీస్తు “నన్నుఁగూర్చి ప్రజలెవరునుచున్నార”ని ప్రశ్నించెను. వారు ప్రజలలో వ్యాపించిన విశ్వాసములఁ బ్రకటించిరి. “కొందఱు బాప్తిస్మ మిచ్చిన యొహానునుచున్నారు. మఱి కొందఱు పూర్వ కాలపుఁ బ్రవక్త యొకఁడు పునర్భవించె ననుకొనుచున్నారు.” ఏసు క్రీస్తు, “మీరే మనుకొనుచున్నార”ని ప్రశ్నించెను. వేత్తరు “నీవు దేవుని క్రీస్తువ”నెను. ఈ మాటయే లోకమున వ్యాపించిన యాజకులు, సామంతులు హేరోదు, రోమక సామ్రాజ్యప్రతినిధి పాంటిపిలాతుగూడ నేసు క్రీస్తునకు గాఢశత్రువులు కాక తప్పదు. దేవుని క్రీస్తు, నూత్నప్రవక్త యుద్భవించి యూదులకుఁ బ్రభు వగు నని యాకాలమున వారి విశ్వాసము. ఏసు క్రీస్తు, శిష్యులతో “నీ యభిప్రాయ మెవరితో వెల్లడింప వద్ద”ని యాదేశించెను.

ఏసు క్రీస్తు శిష్యులతోఁ గలిసి ప్రజలలోఁ బ్రబోధము సల్పుచుండెను. ‘అయ్యా! ధర్మశాస్త్రీవ దేశకులారా! మీరు జ్ఞాన మను తాళపుఁజెవి నెత్తుకొని పోయినారు. మీరు

లోఁ బ్రవేశింపరు. ఒకరిను బ్రవేశింప నివ్వరు.” నాటి మతాధి
పతులనుఁ గూర్చిని యేసు భావములు వారికి నొప్పి గలిగించెను.

ఒక యధికారి యేసుతో, “మహాశ్వాసీ! దివ్యజీవితమునకు
వారసుఁ డనగుటకు నే నేమి చేయ వలె” నని ప్రశ్నించెను. ఏను
“నేను జ్ఞానినని యేల చెప్పు చున్నావు? దేవుఁడొక్కఁడే పరిపూర్ణ
జ్ఞాన్ స్వరూపుఁడు — సరహత్య చేయ వద్దు; పరధనాపహరణము,
పరస్త్రిచాంఛ మొనలైనవి కూడవు. అసత్య మాడకుము.
తలదండ్రులఁ బ్రేమించుము. ఇవి సచ్చీల లక్షణము ల”ని
సూచించెను. “బాల్యమునుండి నే నట్లే ప్రవర్తించుచున్నాన”ని
యతఁడు మాట వలికెను. ఏను క్రీస్తు “మంచిది. అట్లయిన నీ వ
నశ్వము చేయవలసిన దిం కొకటి కలదు. నీ సర్వస్వమును నిరు
పేదలకుఁ బంచి పెట్టుము. తరువాత నన్ను వెంబడింపుము. నీ
కాముష్మిక సౌఖ్యము కలుగఁ గలద”ని ప్రవచించెను. ధనవంతుఁ
డైన యా యధికారి కా యుపదేశము మిక్కిలి సంకటముగఁ
బఁబించెను. అతని మనోవ్యధ గాంచి యేసు క్రీస్తు ‘ధనవంతుఁడు
దివ్యజీవితమును పొందుట కంటె పులభముగా నొంటె నూది బెజ్జ
ములో దూర గఁదను చిరస్మృతీయ మైన సుభాషితమును వెల
యించెను.

ఒకనాఁడు ప్రార్థనాలయ సమీపమున నేను సుభాషిత
ముల నాలకించుటకుఁ బ్రజలు గుమి గూడిరి. మతప్రబోధము
సల్పుటకు యాజక లకే హక్కు కలదు గాని, యీ యే సెవ్వరు?
నారు వచ్చి యేసుతో, ‘దత్వప్రబోధము సల్పుటకు నీ కధికార
మెవ రిచ్చిర’ని ప్రశ్నించిరి. ఏను వారితో, “యొహానుసకు

బాప్తిస్మము ననుగ్రహించుట కెవ్వ రధికార మొసగినా ర”ని యెదురు పోల్చి వేసెను. అది గడ్డు ప్రశ్న. యెఱుఁగిననున కా యుధి కారమే లేదని చెప్పిన ప్రజలు యాజకులపైఁ దిరుగఁబడుచును. కావున వారు “మాకుఁ దెలియద”ని శిష్యుకొనఁజూచిరి. “అయిన నా యధికారము మీకుఁ దెలియదు. తెలియఁజెప్పిన నమ్మెను. కావున మీకుఁ జెప్పట నిర్ధక్ ను”ని, యేసు విచారించెను. యా జకు లపుడే యేసును బట్టి, మతద్రోహిగ రాజున శిష్యునింప వలయునని తలపోసిరి. కాని, వారు ప్రజలకు వెల్లించి, శిష్యు సమయమునకై వేచియుండుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

అప్పటినుండి యేసు క్రీస్తు బహిరంగముగఁ దిరుగక నాం తరంగిక శిష్యుకోటికి మాత్రమే యుపదేశములు నలుపుచుం డెను. ఇంతలో పస్కావండుగ సమీపించెను. యెరూషలేమున కేసు వచ్చును. అప్పు డతని చేకాంతస్థలమునఁ బట్టుకొని వచ్చు నని, యాజకులు తలపోసి వేచియుండిరి.

పస్కావండుగకు జనులందఱు యెరూషలేమును జేరసా గిరి. పగలు ప్రార్థనాలయమున నేను ప్రజల కుపదేశములు నల్పుచుండెను. పోలీసు శిష్యులు నేనుక్రీస్తునకు జయ జయ ధ్వానములు నలువ సాగిరి. యాజకుల గూఢచారులు కొందఱు వినయమును నటించుచు నేను దరిచేరి, “న్యాయమును బోధిం చుచున్న ప్రవక్తవు. పక్షపాతము లేక దేవుని మార్గమును జూపు చున్నావు. కైసరుకు మనము పన్ను చెల్లించుట ధర్మమా? కాదా? నీయందైత మే మ”ని యడిగిరి. ఈ ప్రశ్నతో నేను వలలోఁ జిక్కు నని వారి యాహ. కైసరునకుఁ బన్ను

చెల్లింపు మనిసచో నిరంకుశప్రభుత్వమున కాతఁడు దాసోహ
మనిసన్నే గదా! పన్ను చెల్లింప న దగ్గనిన, నది రాజద్రోహము.
చక్రవర్తి ప్రతినిధి యై పొంతిపిలాతు ధిక్కారమును సైచు నా?
ఏ నే విధముగ సమాధానము చెప్పినను, బృచ్చకులకు సంతో
షమే! కాసి, యేను క్రీస్తు వానిని కొనినట్లు వలలోఁ బడలేదు.
‘ఏది, మీ నాణెములను, వానిపై ముద్రను జూపింపుడ’ని కోరెను.
వారు కై నకు ముద్రగల నాణెము చూపిరి. అయిన వారు కై నకు
ప్రభుత్వములో నున్నట్లే గదా. “కై నకునకు జెందు వానినిఁగైన
గున కొనంగును. దేవునకుఁ జెంద నలసిన వానిని దేవునకు సమ
ర్పింపుడు!” ఇది యేసు సమాధానము. పృచ్చకులు తెల్లబో
యిరి. యాజకుల దంభాచారము నేను ఒహిరంగముగ నధిక్షే
పించెను. ‘నిలుపు టంగీలు ధరించుకొని తిరు గాడుచు, సంత ఏధు
లలో వందనములు, సమాజమందిరములలో సగ్రీవీతములు
కోరుకొనువారు, పరలోకమున శిక్ష ననుభవించెదరు. అనాథల
గృహనాశనమునకుఁ గారణ మగు చున్న నేపథ్యారుల మాయ
ప్రార్థనలు నిర్ధకములు.”

ప్రధాన యాజకుని యింటిలో యాజకులు మున్నగు
నాఁ రహస్యసమావేశము జరిగినది. వా రే సునకు మరణదండన
విధించునట్లు చూచుట కొక కట్ర సన్నిధి. ఏను ద్వాదశశిష్యు
ప్రముఖులలో నొకఁ డగు యూదా లంచము తీసికొని గురు
నకు నేను నప్పగించుట కంగీకరించెను. పై శాచిక ప్రవృత్తి యావ
హించిన యతఁడు గూడఁ బ్రత్యక్షముగ నేను నప్పగించుటకుఁ

బూనుకొన లేదు. పట్టపగలు, ప్రజాసమక్షమున నేనును కట్టిన కొనుట సాహస మని కుట్రదారు లెంచిరి. ఏకాగ్రశస్థలమున నున్న యేనును యూదా భక్తి సజించుచు ముష్టగొనును. కుట్ర దారులు గుర్తించి యతనిబంధింప వచ్చును. ఇది వారి పన్నుగడ.

పగలు ప్రార్థనాలయమున నుపవ్యసించి సాయంకాలమున నేనుకీర్తిస్తు, ద్వాదశ శిష్యులతో నిష్క్రమించెడి వాడను. ఏను కీర్తిస్తు, సహపంక్తిలోఁ గూర్చొనిన ద్వాదశ శిష్యప్రముఖులకు రొట్టె విరిచి పంచియిచ్చెను. ద్రాక్షారసపాత్రోక నెత్తి దేవునకు ధన్యవాదము లర్పించి, శిష్యుల కందిచ్చెను. 'ఈ రొట్టెయే నా శరీరము. ఈ ద్రాక్షారసమే నా రక్తము. మీకొకట నా సర్వస్వ మిచ్చుచు చున్నాను. కాని నన్ను ఏడ నాడు హస్త మిచ్చటనే యున్నది. భగవత్సంకల్ప మీడార గలదు. దివ్యరాజ్యము భూమిలో నవతరింప నున్నది.' శిష్యుల కా వాక్యములు దుర్భరము లయ్యెను. వేతురు, 'పరీభూ! నీతోఁ గలసి చెఱపాలకుఁ గాని మృత్యుముఖమునకుఁ గాని తరలి వచ్చెద'నని పలికెను. ఏనుకీర్తిస్తు మందహాసభాసురసయనము లతో 'నీవు నన్నెరుగ నని ముమ్మారు పలికినఁ గాని నేడు కోడి కూయద'ని పలికెను.

రాత్రి యథాప్రకారము శిష్యులతోఁ గలసి యేను కీర్తిస్తు ఆలీపు తోపులో విశ్రమించుట కేగెను. ఆ రాత్రి యేను ధ్యాననిమగ్నుడై యుండెను. "తండ్రి! నా యిష్టము కాదు. నీ యిచ్చయే సిద్ధించుఁగాక" ఇది యేను కీర్తిస్తు తుది ప్రార్థనము.

అంతఃకు ప్రార్థనను ముగించుకొని నిద్రించు చున్న శిష్యుల లేపి భగవత్ప్రార్థన నల్పు డని కోరెను. అప్పటికే జనులు గుమిగూడి యుండిరి. యూదా ముందునకు వచ్చి కుహనాభక్తితో నేను క్రీస్తును ముద్దు గొనెను. 'యూదా! దొంగ ముద్దుతో నన్ను గించు చున్నావా?' యని యేసు సూటిగఁ బ్రశ్నించెను. నాటి నుండి యూదాముద్దు మాట కుహనాభక్తికిఁ బర్యాయపదముగఁ జరిత"లో నాటుకొనినది. ఏను తన్ను బంధింప వచ్చిన, యాజకు లతోఁ, బీదాధిపతులతో, "బందె పోటు దొంగను బట్టుటకు వచ్చి నట్లు కత్తులు గుడియ లేఁ? నేను నిత్యము ప్రార్థనాలయమునకు వచ్చుట లేదా?" యని యడిగెను. ఏను నచసములను లెక్కచేయక వారతని నీడ్చుకొని ప్రధాన యాజకుని గృహమునకుఁ దీసికొని పోయిరి. వేతు రా జనములోఁ గలసి వెంట నేగెను. చలికాగుటకు వ్రేల్చిన మంట వెలుఁగున నొక చిన్నది నేతురును జూచి, "యితఁడు కూడ నేనుతో నున్న వాడే" యని చాపెను. వేతురు భయపడి, "నే నతని నెరుగ న"ని బదులు పల్కెను. మఱికోంత సేపటికి, వేరొకఁ డతనిఁ దేరిపారఁజూచి "యితఁడేను వర్గము లోని వాడే" యని యనుమానించెను. వేతురు వెంట నే "యబ్బే! నే నాతని వర్గము లోనివాడను గాన"ని సమాధానము చెప్పుకొనెను. ఒక గడియ గడచిన పిమ్మట, మరయొకఁ డాతనిఁ జూచి, "యితఁడు గలిలీయుడే. ఏనుతో నుండెడివాడే"ని గుర్తు పట్టెను. వేతు రతని మాట ఖండించి యేసుగూర్చి తన కేమియుఁ దెలియ ద నెను. అంతఁ గోడి కూసెను. వేతురునకు గురువాక్యము

స్మరణకు వచ్చెను. అతఁడు బయటకుఁ బోయి తీవ్రనేడననోచి
విలపింప సాగెను.

ఏనును ఒట్టుకొనిన మనుష్యుఁ యాతని నపహసించిరి. అన
మానించి, యతని ముఖమును గప్పి, నెత్తిపై మోది కొట్టిన
పాఁడెవ్వఁడో చెప్పుకొను మని గేలి నేయ సాగిరి.

ఉదయమున యాజకలు ప్రజలు పెద్దలు సభకూడిరి.
ఆ మహాసభలో సభియోగి యేను నిలచెను. “నీవు దేవుని
కుమారుడవా? అవతరించిన క్రీస్తువా?” ఇవి ప్రశ్నలు. “నే నేమి
చెప్పినను మీరు నమ్మరు. మీ రనుకొనినట్లే కానిండు” ఇది
యేను సమాధానము. సభలో నేను దోషమును గీతరించి నట్లే
భావించఁబడెను. ఇత సాక్షు లేల? వారతః పొంతిపటాతు దగ్గ
రకుఁ దీసికొనిపోయిరి. అక్కడ నేనుపై మోపఁ బడిన నేరములు
వేరు. “ఇతఁడు ప్రజలను దిరుగఁబడుటకుఁ బురికొల్పు చున్నాఁడు.
ఇతఁడే యూదులకుఁ గ్రొత్తగా నవతరించిన ప్రభువట?” చివరి
మాట పిలాతునకు గ్రుచ్చుకొనినది. “నీవు యూదుల ప్రభు
వువా?” యని యేనును బిలాతు ప్రశ్నించెను. “మీరే చెప్పు
చున్నారు గదా!” ఇది యేను నొద్దనుండి వచ్చిన సమాధానము.
పిలాతు యాజకలతో గుమిగూడిన ప్రజలతో, నేనునందు వా
రారోపించిన నేరములు గోచరించుట లేవని పల్కెను. ప్రజ
లందఱు నాతఁడు గలిలియానుండి యెరూషలేము వరకుఁ గల
జనులను మత దేశ విద్రోహులుగ మార్చుచున్నాడని ఘోషిం
చిరి. ఏను గలిలియుఁ డని తెలిసికొని పిలాతు యెరూషలేము

నకు నచ్చియున్న హేరోదు దగ్గర కాతనిఁ బంపెను. హేరోదు
 ఓంతుకుముందే యేసును గూర్చి విని యాశానిఁజూడఁ గోరు చుం
 డెను. ఇప్పుడతనిఁ గాంచఁ గల్గి నందుకు సంతోషించి, యతఁడే
 మైన యన్యుతకృత్యముల నల్పు నేమో చూచి వినోదింపఁ
 దలపోసెను. కాని యేసు వకాసగంభీరమూర్తియై నిలిచెను. యా
 జనులు మున్నగు వారితని దూషించిరి. హేరోదు వలుకరించెను.
 అహహహహహ. తుద కతనికి మేలి వస్త్రములు గట్టి బెట్టిఁ పిలాతు
 నొద్దకుఁ దోగి పంపించెను. పిలాతు ప్రధానరహస్యజకులను, బెద్ద
 లను రావించి “మీరితనికై మోపిన నేరములలో నొకటి యైన
 ఋజువు కాలేదు. హేరోదుకూడ సతనిఁ దిరిగి పంపినై చెను. ఇతని
 శీక్షించి వదలివేసెద న”ని చెప్పెను. వా రేసును సిలువ వేయవలె
 సని పట్టు పట్టేరి. మరణదండన యా కాలమున సిలువ వేయుట.
 నిర్దోషిని ప్రజాదురహంకారమునకు బలి యొసగుటకుఁ పిలాతు
 సంకరాత్మ సమ్మతిప లేదు. అతని వైముఖ్యమును గాంచి,
 “యితఁడు కై నరు చక్కగర్తని ధిక్కించి తానే రాజునని చా
 టుకొనుచున్నాడు. చక్రవర్తి శత్రువులు మీకు మిత్రులా? ”
 యని యాజకులు పిలాతు నడిగిరి. వారి బెదరింపులకు పిలాతు
 లొంగిపోయెను. పస్కకు దోషులలో నొకని విముక్తుఁజేయుట
 యాచారము. “సరహత్య సల్పిన బరబ్బను విడిచిపెట్టనా? ఏనుచు
 వదలిపెట్టరా ?” ఏనునకు మరణశిక్ష తప్పించుటకై పిలాతు
 సల్పిన తుదియత్నమా ప్రశ్న. అచ్చటఁజేసవా కేకగ్రీవముగ,
 బరబ్బను వదలి, యేసును సిలువ వేయ వలెనని ఘోషించిరి.

పిలా తట్టే కానిమ్మని బరబ్బను బంధవిముక్తుని గావించి యేసును 'మీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుడ'ని వారి కప్పించెను.

సైనికులు, యాజకులు, పెద్దలు వెంట వచ్చుచుండ నేసును సిలువ వేయుటకు దీసికొని పోసాగిరి. ఆనాటి నియమము లఁబట్టి సిలువను దండితుండే మోయ వలసి యుండెను. ఏను తోఁబాటు సిలువ వేయుటకు మఱియిద్దరు బందెపోతుదొంగలఁ గూడఁ దీసికొని పోసాగిరి. సీమో నను కు రేనీయుఁడు వారికెగు రుపడెను. సైనికులు వానిచే బలవంతముగా నేను సిలువను కపాల మను స్థలమునకు మోయించిరి. అది సిలువ వేయు చోటు. జన సమూహమున స్త్రీ లేసుకై దుఃఖింప సాగిరి. ఏను తనకై వారు దుఃఖింప నవసరము లేదని, తమనం తానము నకై మాత్రమే విచారింప వలసి యున్నదని హెచ్చ రించెను. సైనికులు “నీవు యూదుల ప్రభు వైన, దేవుని కుమారుఁడ వైన, నిన్ను నీవే రక్షించుకొనుము. చూచెద మ”ని గొద్దించి యపహసించ సాగిరి. సిలువపై “యూదుల ప్రభువు” అని ఎగతాళిగ వ్రాసిరి. అతని శిరస్సుపై ముండ్ల కిరీటము నుంచిరి. చేతులలో గొళ్లలో నినువ గసిగఁ గుచ్చి యేసుకీస్తు ప్రభువున సిలువపై వేలాడఁ దీసి, సైనికు లాతని వస్త్రములు చీట్లు వేసి పంచుకొనిరి. అధికారు లితఁడే దేవుని క్రీస్తుయిఁచో, నితరులను రక్షించినట్లు గాక తన్నుఁదానే రక్షిం చుకొను నని యపహసించిరి. సైనికులు తుచ్చ నిరసన భావ ముతో నేసుపై నుమ్మివైచిరి. ఏను కీస్తున కిరునైపులను

బండిపోలు దొంగలను సిలువ వేసిరి. సైనికుల దృష్టిలో నా పాపులకు నేనునకును భేదము లేదు. ఆ దొంగలలో నొకఁ డేనును సరసనభావముతోఁ జూచి “నీవే యీశ్వర ప్రేరిత ప్రసక్తనైన, నేల నిన్ను గ్రక్షించుకొని మమ్ముఁ గూడ రక్షింప లే కున్నావ”ని యడిగెను. రెండవ దొంగ “ఁనము నేరము చేసి మరణదండనఁ బొందినాము. ఈమహానుభావుఁడు నిర్దోషి. ఈ సాధుశీలుని లో కోశ్చర త్యాగమునకు మనసంబుఁ బ్రత్యక్ష సాక్షు లెవ ర”ని మొదటివాని వారిం చెను. వారి సీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపఁ గలఁడని యేసు కృపాంశరంగుడై యభయ మొనగెను.

మహానుభావుఁ డేసు క్రీస్తు పెదవి నడుపక ధ్యాన నిమగ్నుడై పాపులనుభ్య సిలువ వేయఁబడి యంతయు సహించి యుండెను. ఆ యిట్టిలోకదయాసహనము దివ్యము. ద్వాదశ శిష్యుల ప్రమాఖులలో నొకఁడు కుట్రలోఁ జేరి గురువు నప్పగించెను. యాజకులు పెద్దలు మత్సరగ్రస్తులై వారణ దండనకై కుట్ర వస్సుగి. శిష్యులు గూడ దైర్యము లేక వీడి పోయిరి. ఒక చెంప పైఁ గొట్టిన, సిరోధింపక వేటొక చెంప చూపు మని ప్రబోధించిన నిర్దోషిని, సాధుశీలుని, ప్రభువు పితాతు సిలువ వేయ నొజ్జఁబుచ్చి, దుర్వివేకమున దుష్టుల కతంత్రములకుఁ గీలు బొప్పా యయ్యెను. మానుష దైవ కృప లన్నియు నేసు క్రీస్తుపైఁ గుట్ర పన్ని నట్లుండెను. అట్టి ఘోరివిషాదవిపత్నమయమున, సశ్వలశాంతి గంభీరమూర్తి యేసు క్రీస్తు, “తండ్రీ! వీ రేమి చేయు చున్నారో నీరికే తెలియదు! వారిని క్షమించి రక్షింపు” మని క్షమాతరంగితమైన కృపానిష్ఠనములతోఁ దేవునిఁ బ్రార్థించెను.

సిలువపై నేనుక్రీస్తు భగవద్భావము నలుప సాగెను. ఏను తల్లి మరియు మఱికొందరు స్త్రీలు, శిష్యులు దూరమునుండి విపాదపరవశులై యా నన్ని వేశమును జూడ లేక దుఃఖించుచుండిరి. ప్రిహసావిలుడైన యేసున కొకడు పానపాత్రాగ్రాహకనిందింపఁ బోయెను. కాని, మఱియొకఁ డతని వారించి, యేసు దేవుని కుమారుడైన నాతఁడే సిలువ దిగి పానపాత్రాగ్రాహకుని నని యూహ్యపించెను.

విశ్వవేదనకు శ్రుతి గల్పుకొనికొట్టుకొను చున్న యేసు క్రీస్తు గుండెలో దుర్భరవేదన పరిపక్వత సిద్ధించినది. మహానుభావుడైన క్రీస్తు “తండ్రీ! నాయాత్మను నీ చేతి కప్పించుచున్నాన”ని కేకవేసి తల వ్రాలెను.

సిలువ ప్రపంచచరిత్రలో జగద్ధితాకాంక్షులకుఁ బరమ పవిత్రచిహ్నమై శాంతిధ్వజమై వెలసినది.

ఆ మధ్యాహ్నసమయమున నకస్మాత్తుగ మబ్బులు గ్రమ్ముకొని, యులుములతోఁ జీకటి వ్యాపించెను. ప్రార్థనాలయము నందలి నేపథ్యము నిష్కారణముగఁ జనిగి పోయెను. ఈ యుత్పాతములఁ గాంచి, విజ్ఞ లేను దేవుని కుమారుడైన దివ్యప్రవక్త యని తలపోయ సాగిరి. అరిమతయియ గ్రామవాస్తవ్యుడైన యోసేపు భగవద్భక్తుఁడు. ఏను క్రీస్తు శిష్యుడు. అతఁడు పిలాతునొద్దకు రహస్యముగా నరిగి యేసు దేహమును దీసికొని, సమాధి నల్పుట కనుజ్ఞఁ బడసెను. అతఁ డేసు దేహమును దీసికొని, నన్నని నారబట్ట చుట్టి, నమీపారామములోని నొలిచిన రాతి తొట్టెలో నుంచెను.

విశాంతిదిశమునఁ బ్రాంతఃకాలమున నేను శిష్యులు
 పరిమళద్రవ్యములతో సమాధిస్థలమును జేరిరి. కాని యచ్చట
 నేను మృతదేహమును గానక యాశ్చర్యపావశులైరి. మరియు,
 హస్తాను మున్నగు స్త్రీయ శిష్యులు నేను వాక్యములు
 స్మరింప సాగిరి. ఏను కీర్తిస్తు సమాధినుండి పునరుజ్జీవితుడై సా
 త్కాశ్కరించి నట్లు శిష్యులు శిష్యురాండ్రు. ప్రత్యక్షసాక్ష్యము
 నొసగిరి.

ఏనుకీర్తిస్తు భగవద్గర్వప్రసాదమున కన్యక మరియ కుద్భ
 వించుట, మృతసమాధినుండి యతని పునరుద్ధానము కైర్తన
 మతమునకుఁ బ్రాతిపదికలై వెలసినవి. ఏను కీర్తిస్తు ప్రభువు
 పునరుద్ధానానంతరము శిష్యుల సంభావించి, వారి యెదుటనే
 స్వర్గావరోహణము నల్పేనని యపోస్తలుల ప్రత్యక్షసాక్ష్యము.
 ఎంత త్యాగమున కైన నోర్చి, సమకాలీనులైన యేసు కీర్తిస్తు
 శిష్యులు తమ విశ్వాసము నకుంతితదీక్షతో సత్యసూక్తితో
 నిత్యప్రచారము నలిపిరి. చరిత్రలో నేను కీర్తిస్తు పవిత్ర ప్రబో
 ధముల నొదలఁదాల్చు కైర్తనవమత సమాజము ప్రపంచముం
 దెల్లడ నలము కొనెను.

మహానుభావుఁ డైన యేసు కీర్తిస్తు యొక్క యాత్మ బలి
 దానము వలన భగవద్భక్తికి, దీనసేవకు దయార్ద్రాతకు ఖండ
 ఖండాంతరములలో, యుగ యుగాంతరములలో మానవహృద
 యములలోఁ బ్రార్థనాలయములు వెలసినవి; వెలయుచున్నవి;
 వెలయఁగలవు.

గాంధీ

గాంధీమహాత్ముని శైశవనామధేయము మోహసదాను కరంచందు గాంధీ. అసలు పేరు మోహసదాను. కరంచందు తండ్రి పేరు. గాంధీ వంశనామము. తల్లి పుత్రలీ బాయి. గాంధీ జన్మస్థలము పోరు బందరు. క్రీస్తుశకము 1869 సంవత్సర మక్త్యో బరు నెల రెండవ తేదీ జన్మదినము. పోరుబందరు కాథియావా డులో నొక చిన్ని సంస్థానము. గాంధీ వంశమువా రాసంస్థా నమున ప్రధానమంత్రులు. గాంధీ తాతగారు పోరుబందరు సం స్థానమున దివానుగిరి వదలిపెట్టి జునాగడ్ సంస్థానమున నుద్యో గమునకుఁ గుదురుకొన వలసివచ్చెను. అప్పుడు గాంధీ తాతగారు జునాగడ్ నవాబునకు వామహస్తముతో కభివాదము నల్పెను. ఈ విషయమునకుఁ గారణ మడుగగా నతఁడు “కుడి చేయి యీ వలకే పోరుబందరునకు సమర్పణమైనద”ని సమాధానము చెప్పి తన ఋజుశీలమున కభినందనముల వడసెను.

కరంచందు గాంధీ రాజుకోట సంస్థానమున దివాను పదవి నధిష్ఠించెను. పుత్రలీబాయి యతని నాలుగవ భార్య. గాంధీ యాదంపతుల కడగొట్టు బిడ్డఁడు. గాంధీ తల్లి పుత్రలీబాయి భక్తురాలు. ఉపవాసములు వ్రతములు, చాంద్రాయణ చాతు ర్మాస్యదీక్షలు సామె దినచర్యలు. గాంధీ శైశవము పోరు బందరులో గడచెను. ఉన్నత పాఠశాలలో గాంధీ మాతృభాష యైన గుజరాతీతో, బాటుకొంత సంస్కృతమును గూడ నభ్య

సింఛెను. చదువుకొను రోజులలో నతనికి తెలివి గలవాఁడని పెద్ద పేరు లేదు. కాని గురువులయందు భక్తితోఁ జదువునందు శిష్యుతో నుండెడివాడు.

ఒకసారి గాంధీ హరిశ్చంద్ర నాటకము చూచెను. హరిశ్చంద్రుని యకుంతితనశ్యదీక్ష కోమలమనస్కుడైన గాంధీ హృదయమున హత్తుకొని పోయినది. అతఁడు సత్యవ్రతమును గూర్చి కలలు గనసాగెను. గాంధీ యున్నతపాఠశాలలో నుండగనే ఇదుమూడవయేటనే కస్తూరిబాయి యను కన్యక నిచ్చి వివాహము సల్పిరి. ఆ యేడు గాంధీ విద్యకు విఘాత మేర్పడినది.

ఉన్నత పాఠశాలలో నుండగనే గాంధీ సహవాస దోషమున ధూమపానమును, మాంసభోజనము రహస్యముగ నారంభించెను. కాని యా నాఁడు గాంధీకి నిదుర పట్టలేదు. ఏవో పీడకలలు. పొట్టలో బ్రదికిన మేళ “మే మే” యని దీనముగ నగువ సాగిసట్లయ్యెను. కాని, యెట్లో ధైర్యము తెచ్చుకొనెను. మాంసభోజనము వల్లనే తెల్లవారి కా స్రవతాప మనియు, భారతదేశ దాస్యమున కిట్టి మానసికదౌర్బల్యమే కారణ మని మిత్రుఁ డిది వఱకే వాదించి యుండెను. ఆ మాంసభోజనార్థము చివరకు గాంధీ యప్పులలో మునిగి దొంగతనమునకుఁ బాల్పడవలసి వచ్చెను. అన్నగారితోఁ గలసి యతని మురుగులో ముక్క తెగఁగొట్టి, యమ్మివేసి యప్పులు దీర్చెను. కాని—మిక్కిలి ప్రేమతో నల్లారు ముద్దుగఁ బెంచుచున్న తల్లిదండ్రులకు వారి

దుప్రవర్తన తెలిసినచో! గాంధీ గుండెలు ఝల్లు మనెను. ఆత్మదోష మాతని పశ్చాత్తాపములో ముంచిసెరి. కాని తండ్రితోఁ దన యపరాధము పృత్యక్షముగఁ జెప్పుకొను ధైర్య మతనికి లేదు. కావున, నతఁ డొక చీటిపైఁ జేసిన శిష్ట సంతును వ్రాసి, తానే తీసికొనిపోయి తండ్రి కిచ్చెను. అందు గాంధీ శిష్ట నకు శిక్షను గోరుకొనటయే గాక పశ్చాత్తాపమును నెలిపుచ్చి యింక మీద నట్టి తప్పు చేయ నని శపథముచేసెను. ఆచీఁ నిచ్చి గాంధీ గజగజ పణకుచు నిల్చెను. తండ్రి యా చీటిని చూచి కన్నీరు నించెను. పితృప్రేమబాష్పములు గాంధీ హృదయమాలి న్యమును గడగ్గినెచ్చెను. ఇట్టి యాత్మపరిశోధనమే మొదటి నుండి గాంధీశీలమునకు మెరుగులు దిద్దినది.

గాంధీ పదునారవ యేట తండ్రి మరణించెను. ఉన్నత పాఠశాలావిద్య ముగించుకొనిన తర్వాత సత్యం భావనగర శ్యామలదాసు కళాశాలలోఁ జేరెను. కాని భారత దేశమునఁ గన్వపడి కళాశాలలోఁ జదువుటకంటె సింగ్గండులో మూఁడండ్లుండి బారిష్టరు పట్టమును బొందుట సుకరమే గాక జీవితములో విజయమునకు నడ్డదారి. “మావుజీదలే”గాంధీ కుటుంబ హితాభిలాషి యా సలహా నిచ్చెను. గాంధీ యన్నగా గండుల కియ్యకొనెను. ఇల్లిమనస్సులో సంకోచ ముండెను. సీమలో మద్య మాంసముల యలవాటు తప్పనిసరియగు నని యామె వినికీడి. గాంధీ తల్లిదగ్గర మద్యమాంస మహిళా సంవర్కము నకుఁ బోనని శపథము నలిపెను.

గాంధీ యింగ్లండులో బౌద్ధమత పట్టమునకుఁ జదువ నారంభించెను. అప్పటి కతఁ డాంగ్లమును ధారాళముగా మాటలాడఁ జాలకుండెను. అశనికిస్వతస్సిద్ధముగా బిడియ మెక్కువ. వెల్లినది కొంత దేశము. పై గా శాకాహారదీక్ష. సీమలో గాంధీ జీవిత మసిధారావ్రతముగ గడచెను. అతఁ డచ్చట శాకాహార సమాజమునఁ జేరెను. గాంధీ శాకాహారదీక్ష కప్పుడు మాతృ దేవి కడఁ గైకొనిన శపథమే కారణము. కాని మననశీలి యైన యతఁడు మానవాహారమునుగూర్చి యోజింప సాగెను. అతఁ డనేక మిత్రులతోఁ జర్చించెను. తుదకు సాల్టు వ్రాసిన శాకాహారవాద మను గ్రంథము చదిలి తన వ్రతమును దీక్షతో మాత్రమే గాక విశ్వాసముతో నాచరింప సాగెను. గాంధీ సీమ వేషభాషల నలవరచుకొనెను. యూరోపులో లాటిను పాండిత్య భావ. ఫ్రెంచి నాగరికభావ. గాంధీ యా భాషల నభ్యసించెను. వాయులీనము, స్పృశ్యము నభ్యసించి యాంగ్లనభ్యుత్థ నలవరచుకొనఁ జూచెను. కానీ, కొంతకాలమునకే యా ప్రియ త్నము నిరర్థకముని విశ్వసించి విరమించెను. గాంధీ పదిమందిలో నున్నప్పుడు నోరు విప్పుటకేజుకుచుండెడివాఁడు. చివరకు శాకాహార సమాజసభలో నుపన్యసించుటకు గుండె దిటము చేసికొని నిలిచెను. కానీ యతని నోటివెంట మాట రాక పోవుటయే గాక, యూపి రాడ లేదు. సదస్యులకు ధన్యవాదము లర్పించి, గాంధీ వేదికను దిగిపోయెను. సీమలోనే గాంధీ మునిబిసెంటు సతితోఁ బరిచయ మొందెను. దివ్యజ్ఞానసమాజమువలన గాంధీకిఁ బ్రాచీన భారతసంస్కృతిపై, భగవద్గీతపై మిక్కిలి పూజ్యభావ

మేర్పడెను. క్రైస్తవమతగ్రంథముల నాతఁ డచ్చేసి చదువ నారంభించెను. ఏను క్రీస్తు గిశిఖరసృబోధము గాంధి హృదయమున హత్తుకొనెను. “దాష్ట్యమును నిరోధింపక యవకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము నలుపవలెను. ఎవఁ జేని నీ కడిచెంపమీద లెంపకాయ కొట్టినచో, నీ ఎడమ చెఱకూడ నాని కొగ్గుము. ఎవఁజేని నీయుత్తరీయమును లాగికొనినచో, నీ యంతరీయముఁ గూడ నిచ్చి వేయుము.” ఈ బోధను గాంధి మహాహారనీతిగ, మహాపరశక్తివదేశముగ నెంచెను.

గాంధి భారతదేశమునకు బాండ్వరై క్రీస్తుశకము 1891వ సంవత్సరమునఁ దిరిగి వచ్చెను. కాని, -మాతృదేశమునకు సచ్చటతోడనే గాంధి మాతృమరణము నెరిగి, లోలోనఁ గుమిలిపోయెను. జనయిత్ర మరణము నతనికి సీమలో నున్నప్పుడు తెలియఁ వ్వ లేదు. బొంబాయిలో గాంధి బాండ్వరుగ నృత్తి నారంభించెను. కాని, యచటి కుతంత్రములు, నైచ్యనాతావరణము గాంధికి నచ్చ లేదు. అనుభవము లేని నాకొత్త బాండ్వరు. ఎవరు కేసులు నిత్తురు? అదియును గాక, కేసులు తెచ్చుకొంటఱు దళారులు బుందురు. ఈ దళారులకు రుసుము చెల్లించుట యవిసీత యని గాంధి వాదించి నిరాకరించెను. కడకొక కేసు వచ్చినది. వాదింపవలసిన సమయమున న్యాయమూర్తియెదుట గాంధి పెదవి కదలలేదు. ప్రపంచ మంతయుఁ దిరుగాడఁ జొచ్చినది. గాంధి తీసికొన్న ‘ఫీజు’ పై కము నిచ్చి వేసి యా కేసునుండి విరమించుకొనెను. ఇంక బొంబాయి వాసము లాభము లేదని గాంధి రాజకోటను జేరి యక్కడ బాండ్వరు బల్ల కట్టెను. అచ్చట నతనియన్నగారు, నన్న

గారితో నువ్వుడిగాఁ బని చేయు చున్న నురియొక న్యాయవాది సాహాయ్యమున నెట్లో విన్నపములు వ్రాసి, చిన్న కేసులను జూచి జీవితమును నెట్ట సాగెను.

పోరు బందరులోని మేమన్ దుకాణము వానికి దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో వ్యాపారముకలదు. వారు 40,000 పౌనుల దావాలోఁ జిక్కుకొనిరి. “దాదా అబ్దుల్లా అండ్ కో” వారికి చెందిన యా దావాలో మిగిలిన పెద్ద వకీళ్లతోఁగలసి పనిచేయుటకు గాంధీనిఁ బంప మని వారు గాంధీ యన్న గారినిఁ గోరిరి. ఈ యవకాశ మునకు మిక్కిలి సంతోషించి గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాకుఁ బయ నించెను.

నేటాలురేవు పట్టణ మైన దర్బానులో గాంధీ దిగెను. అబ్దుల్లాసేటుగారు రేవునకు వచ్చి గాంధీ నింటికిఁ దీసికొని పోయెను. గాంధీ యబ్దుల్లాసేటున కతని తమ్ముఁ డొసగిన పరిచ యలేఖ నొసంగెను. గాంధీ యాంగ్లవేషము, వాగ్ధోరణి గాంచి యాతఁడు తన తమ్ముఁ డొక వెల్లి యేనుగును దనకడ కంపెనని తలచెను. రేవునకు వచ్చిన తెల్లవార లబ్దుల్లాసేటును దేలికగాఁ జూచుచుండుట గాంధీకి మిక్కిలి యాశ్చర్యము గొలిపెను. కాని యబ్దుల్లాసేటు, దానికి యేనాఁడో యలవాటైపోయెను.

రెండవ నాఁడో మూడవ నాఁడో యబ్దుల్లాసేటుతోఁ గలసి గాంధీ దర్బాను కోర్టున కేగెను. అచటఁ దలపాగతోఁ గూర్చొనిన గాంధీ నైపు మొదటినుండి న్యాయాధికారి మిట్టి మిట్టి చూడ సాగెను. చివర కాతఁడు గాంధీని తలపాగఁ దీసివేయ నాజ్ఞా

పించెను. గాంధీ తలపాగ దీసివేయుటకు సమ్మతించక కోర్చు నుండి నిష్క్రమించెను.

తలపాగ నేల తీయవలెను? ఈ యాజ్ఞలోని యాంతర్యము గాంధీకి మెల మెలగా స్వయంవ్యక్త మయ్యెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికా లోని భారతీయులలో సభకసంఖ్యాకులు కూలీలు. పేరు భారత దేశమునుండి యెదేండ్లు నేటాలునఁ గూలి పని చేయుటకు గుఱ్ఱ కొనఁబడినవారు. వీరికి గిర్మిటియా లని పేరు. ఐదేండ్ల యొడం బడిక కాంగ్లపద మగు “అగ్రిమెంటు”న కప్పభ్యుత్తము గిర్మిట్. అందుండి గిర్మిటియా పద ముద్భవించెను. అందుచే భారతీయు లందరు కూలీ లనియే పిలువఁ బడుచుండిరి. వర్తకు లైన భార తీయులు కూలీ వర్తకులు. గాంధీ యట్లే కూలీ బానిష్ట రని పేరుకెక్కెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాదిమనివాసఁలు జులు జాతి వారు. తెల్లవా రాఖండమును బ్రవేశించి సఖఁడు వారు మిక్కిలి యనాగరికులు. ఈ మధ్య నొక జులు నాయకుని యభి భాషణము మిక్కిలి యర్థవంత మైనది. “తోలుత కైస్తవమత ప్రచారకులై తెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికా చేరిరి. అప్పుడు వారి చేతులలో బైబిలుండెడిది. మా చేతులలో సమస్త భూమి యుండెడిది. ఇప్పుడు మా చేతులలో బైబిలున్నది. వారి చేతు లలో సమస్త భూమి యున్నది.” తెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికా కేలి కైరి. సారవంత మైన భూములను సాగుబడిలోనికి దేవలయు నన్న శ్రామికులు కావలెను. దొర లా పనికిఁ బూనుకొనరు. జులుల కది యగమ్యము. కావున, చవుకగా భారతదేశము నుండి గిర్మిటియాలను దిగుమతి చేసికొని, వారి కాయ కష్ట

ముచేఁ దెల్లవారు దక్షిణ-ఆఫ్రికాను సన్యశ్శాసుల మొనర్చు కొనిరి. కాని చెమట నోడ్చి, తెల్లదొరల కోసము దేశము నంతను సుభిక్ష మొనరించిన భారతీయుల యునికి, తమపని నెరవేరిన తర్వాత దొరలకు గిట్టుట లేదు. కూలి వారు యశమానుల యెడ వినయ భయభక్తులు పొందర్చింప వలెను. తెల్లదొరల సమక్ష మున భారతీయు లెన్నరు తీవ్రగఁ దలపాగతో నుండరాదు. విన యముగఁ దలపాగ దీసివేయ వలెను. కొందఱు ముస్లిములీయ వమానమును, దప్పించు కొనుటకు దా మరబ్బుల మని చెప్పు కొనువారు. ఇలపాగపైఁ ఒత్తికలలోఁ జర్చలు జరిగెను. గాఁది నచ్చుటి పత్రికలు పిలువని పేరంటకాఁడని యవహేళన మొన ర్చినవి. కాని, దాని వలన గాఁది పేరు నలుగడలఁ దెలిసినది.

దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో గాఁది కనులు విప్పిన ఘట్టముల నేకములు. ఒకసారి మొదటి తరగతి టిక్కెట్టు కొని రైలులోఁ బయనించు చుండెను. మార్గమధ్యమున నాతని మూడవ తర గతి పెట్టెలోని కేగు మని గార్డు, పోలీసులు నిర్భందించిరి. “నా దగ్గర మొదటి తరగతి టిక్కెట్టు గలద”ని గాఁది దిగుటకు నిరా కరించెను. నల్ల వారితోఁ గలసి తెల్ల వారు పయనింపరు. అది పాలకులగు దొరల యుద్ధానికి లోటు. పోలీసులు రెక్క పట్టుకొని గాఁదిని సామానుతోఁ గ్రింది కీడ్చివేసిరి. రైలు కదలిపోయెను. ఆ రాత్రి గాఁది చలిలో వ్రేవనులో నుండవలసినదెను. పగలు తిరిగి పయనము సాగించి గమ్యమును జేరెను. అచట భారతీయు లిట్టి యవమానముల నెన్నింటిని దిగమింగిరో కథలు కథలుగాఁ జెప్పు సాగిరి. గాఁదికి జ్ఞానోదయ మయ్యెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో

నాత్మగౌరవమునకు స్థానము లేదా? భారతీయు లెవ్వరికి లేదని మిత్రులు కచ్చితముగా సమాధాన మొసగిరి. గాంధీ మహాత్ము మార్గము నన్వేషింప సాగెను.

ఒకసారి చేర్లెను పట్టణమునుండి జూహాన్పుఁగ్గునకు గుట్టపు బండి టికెట్టుకొనెను. తెల్లదొరలతోఁ బాటు గాంధీని బండిలోఁపల కూర్చుండఁ బెట్టక, యధికారి సారథిప్రక్కచోటు చేసెను. గాంధీ చేయునది లేక యట్లే పయనింప సాగెను. ఆ యధికారి కొంతనేపటికి సిగరెట్టు త్రాగియుటకు సరదాకు సారథి ప్రక్కకూర్చుండఁ దలచి గాంధీని దిగి తన పాదముల క్రింది బల్ల పైఁ గూర్చుండుచునెను. “అసలు నన్ని చటఁ గూర్చుండఁ మనుట యే తప్పు. ఇప్పుడు మీ పాదములక్రిందఁ గూర్చొను మనుచున్నారు, ఇది నా కవమానము. నేను లోపఁగూర్చొనెదను.” ఈ మాటలు గాంధీ నోట వెలువడుటయే తడవు. ఆ యధికారి గాంధీ లెంపలు నెడ పెడ వాయిచెను. బాటసారులు కొందఱు అడ్డు పడిరి. ఆ గండము గడచినది. కాలి బాటపై నల్లవారు నడువరాదు. గాంధీ చాల సారులు కాలినడకనే పోవుచుండెడి వాఁడు. ఒకసారి పోలీసు చూచి గాంధీని జితుకఁ దన్నెను. ఒక తెల్లదొర, గాంధీ మిత్రుఁ డని చూచి, యాపోలీసువానిపై కేసు పెట్టు మనెను. గాంధీ యాతని మనఃపూర్వకముగ తమిం చెనే గాని, కేసు పెట్టుటకు నమ్మింప లేదు.

హోటళ్ళలో భారతీయులు, కుక్కలు లోనికి రాఁగూడ దను ప్రకటనలు వ్రేలాడు చుండెడివి. అయిన నక్షిణ-ఆఫ్రికా శ్వేతజాతియంతయు నీ రంగు తెగులుతోఁ గ్రుల్చిన ముడికిగుంబ

మాత్రమే యని తలుపరాదు. ఆ తెల్లవారిలోఁగూడ దానధర్మ పకులు, దయాశీలుకు లేక పోలేదు. వారెందఱో గాంధీ నాద రించిరి. క్రైస్తవ 'మిషను' లో నున్న తెల్లవారెందఱో గాంధీకి గాఢ మిత్రులు.

దాదా యబ్దుల్లా కేసు చాల కాలమునుండి జరుగు చుండెను. గాంధీ యా కేసులో మిక్కిలి కష్ట పడి పని చేసెను. కాని యాతని మనస్సు కోర్టు, న్యాయసూత్రములపై న లేదు. వాది ప్రతివాదుల నిర్దర జేర్చి, చివరకు గాంధీ వారికి రాజీ కునిర్చెను. గాంధీ పని ముగిసినది. అతఁడు స్వదేశమునకుఁ దిరిగి పో నంకల్పించెను. అబ్దుల్లా సేటు గాంధీకి వీడ్కోలు విందు నేర్పాటు చేసెను.

వీడ్కోలు విందునకు భారతీయులు చాలమంది వచ్చిరి. ఆ నాటి ప్రతిక వలన సేటాలు భారతీయులకు శాసన సభలకు సభ్యుల నెన్నుకొను 'వోటు' హక్కుతీసివేయు శాసనవిషయము గాంధీ చూచెను. గాంధీ అతిథులు కందఱు కా విషయము నెరిగించి, "యిది భారతీయుల యాత్మగౌరవమునకు వేరు పురుగు. వారి కిది ప్రథమోచ్ఛాటన మంత్ర, మ"ని తెలిపెను.

అతిథు లందఱు భారతీయుల హక్కులకై యాందోళన నలుప వలె నని నిశ్చయించిరి. గాంధీ నాగ మని బలవంతము నల్పిరి. అబ్దుల్లా సేటు 'మన యూహ ముంచిదే. గాంధీ గారు భారత్వ రను మాట మరచిపోవద్దు. మరి వారి ఫీజు మాట?' యని చమత్కరించెను. కాని గాంధీ మనస్సు చివుక్కు మనెను.

అతడు “ప్రజాసేవకు ఫీ జేల? నే నుచితముగనే సేవ చేయఁ గల న”ని చెప్పెను.

వీడ్కోలు విందునకు వచ్చిన యతిథి బృందమే దక్షిణ-ఆఫ్రికా భారతీయ సభకు కార్య నిర్వాహణి సన్నిమ గుట వింతలలో వింత. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాత్మసమ్మాన సంగ్రామమునకు, గాంధీ జీవితమునకు, నదియే ఘనా. గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నాగి నా శాసనమునకుఁ బ్రతికూలముగ మహాదోషము చెలరేగఁ దీసెను. పదివేల సంతకములతో నర్జీ యొకటి ప్రభుత్వమున కం దిచ్చిరి. కాని యా శాసనము నెగ్గినది. కాని యా యుద్వేగము భారతీయులలో రాజకీయ చైతన్యమును గల్గించి యనేక స్వయంసేవకులను నాయకులను బురి కొల్పినది. గాంధీ భారతమిత్రుల ప్రోత్సాహమున దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నివాస మేర్పరచుకొనెను. కష్టముమీద నచ్చటి హైకోర్టులో న్యాయవాదిగ నమూ దయ్యెను. అచ్చటి నియమముల ననుసరించి, తలపాగఁ దీసివేసెను. గాంధీ తన నియమము నుల్లంఘించె నని కొందఱు భావించ సాగిరి. కాని ధర్మ మను నది స్థిరజడత్వము గాఁది నిత్యచైతన్య మని గాంధీ తలపోసెను. గాంధీ మాటలలోఁ జెప్పవలె ననిన “సత్యము వజ్రమువలె నంత కఠినమో కునుమము వలె నంత కోమలము”. ఈ యుదంతము గాంధీ జీవిత చరిత్రమున మొదటి నుండి యంతర్వాహినియై జీవనాడి వలె స్రవించు సామరస్యసౌందర్యమును ద్యోతక మొనర్చు చున్నది.

దక్షిణ-ఆఫ్రికా భారతీయ సభకు “నేటాలు ఇండియన్ కాంగ్రెస్” అని పేరు పెట్టబడెను. ఈ పేరునకు మాతృక భారత దేశములోని కాంగ్రెసు పేరే. గాంధీ యాసభకు కార్యదర్శి.

ఒక నాడు బాలసుందర మను తమిళ గిర్మిటియా తల గుడ్డ చేతఁ బట్టుకొని, యెడ్చుచు గాంధీ యెదుట నిలిచెను. గాంధీ యతనిఁ దలగుడ్డ చుట్టుకొను మని చెప్పెను. అతఁడు సంకోచముతోఁ బాగను జుట్టుకొనెను. తమ తోడి మానవుల నీచముగఁ జూచుటయే తమ గౌరవమునకుఁ గారణ మనుకొను వారి భావములు గాంధీ కనహ్యము. ఆ గిర్మిటియా గుడ్డలు చినుగు పాతలు. ఒడలున వణకు. ముందు రెండు పండ్లుండి యుండెను. ఆ కుదుళ్ళనుండి నెత్తురు కారుచుండెను. బాలసుందరమును యజమాని చావమోదెను. గిర్మిటియాకూలీ యజమా కై దేండ్లవఱకమ్ముడు పోయిన బానిస. పేరున కై దేండ్లు గాని, యనంతరము నంతియే. గాంధీ యతని దీసికొని వైద్యుని కడ కేగి, యుల్లాకును బాంకొ కోర్టులోఁ గేసు పెట్టించెను. గాంధీ కూలీల చట్టము చదివెను. ఆ యజమాని రాజీకి వచ్చెను. అతఁడు బాలసుందరమును దన బానిసతనమునుండి విడుటకు సమ్మతించెను. కాని యతని నింకొకరు కూలిగఁ, దీసికొనవలెను గదా? గాంధీకి మిత్రుండైన యొక తెల్ల దొర బాలసుందరమును దీసి కొనుటకంగీకరించెను. ఈ యుదంతముతో నేటాలులో దమకు న్యాయము సాధింపఁగల భారతీయుఁ డొకఁ డుండె నను తృప్తి యుత్సాహము గిరిమిటియాలలో వ్యాపించెను. గాంధీకి గిర్మి టియా బాంధవుఁ డని పేరు వచ్చెను.

భార్యానుతుల దక్షిణ-అఫ్రికాకు గొనివచ్చుటకై గాంధీ భారతదేశమున కేగెను. భారతదేశమున నతఁడు గోపాలకృష్ణ గోఖలే, లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్, సురేంద్రనాథ బెనర్జీ మున్నగు దేశనాయకులఁ జూచి వారి సహాయమున దక్షిణ-అఫ్రికా భారతీయుల కడగండ్లను గూర్చి సభలు జరిపి స్వదేశీయులకు వివరించెను. దక్షిణ-అఫ్రికానుండి తంతి సందుకొని, సకుటుంబముగ గాంధీ దాదా అబ్దుల్లా సేట్ గారి యొడ నెక్కి దర్బాను చేరు చేరెను. దక్షిణ-అఫ్రికా తెల్లదొరలలో నప్పటికే గాంధీపై ద్వేషము పెచ్చు పెరిగెను. దక్షిణ-అఫ్రికా తెల్ల దొరలనుగూర్చి, భారత దేశ మందసత్యప్రచారము నల్పేనని, వారు గుర్తింపె యుండిరి. అయిదు రోజులు గాంధీ, సహాయాత్రికులతోఁగలసి యోడలోననే యుండిపోవలసి వచ్చినది. చివరకు వా రోడ దిగిరి. ఒక మిత్రుని సలహా ననుసరించి గాంధీ భార్యను బిల్లలను వేరొక మిత్రుని యింటికి ఒండిలోఁ బంపి దాను లాటను దొరతోఁ గలసి కాలి నడకను చేవునుండి కదలెను. ఇంతలో శ్వేత బాలురాతని గాంచి “గాంధీ, గాంధీ” యని చప్పట్లు చరచిరి. పెద్ద గుంపు మూగెను. గాంధీపై రాళ్లు క్రుల్చిన కోడి గ్రుడ్లు నర్పింప సాగెను. కొంచెము సేపటికి గాంధీ తలనాగ యెగిరిపోయెను. అతనిఁ గ్రిందికిఁ ద్రోసి యెడ పెడఁ గొట్టిరి. యాదృచ్ఛికముగ నచటికి బోలీసు సూపరింటెండెంటుగారి భార్య వచ్చి గాంధీని దన గొడుగునీడలోఁ జేర్చెను. అంతలో నొక భారతీయుఁడు వెళ్ళి పోలీసులను దీసికొని వచ్చెను. చిట్టచివరకు గాంధీ పోలీసు రక్షణతో భార్యానుతు లున్న మిత్రుని గృహము

చేరుకొనగలెను. కాని యా యింటి చుట్టు తెల్ల దొరలు పెద్ద గుంపుగాఁ జేరి గాంధి సప్పగింపు డని గోల చేయ సాగిరి. పోలీసు సూపరింటెండెంటు అలగ్జాండరు వచ్చి గుంపును శాంతి పరుపఁ జూచెను. కాని యతఁడే గాంధిని మారువేషమున నా యింటి నుండి దాటి పోమ్మని సలహా నిచ్చెను. గాంధి కది సంకట సమయము. ఆనాఁడే మొదట నొక మిత్రుఁడు గాంధిని రేవుపండి రాత్రి యగువరకుఁ గదల వద్దని చెప్పెను. దానికి మొదట సమ్మతించియు గాంధి, మతియొక మిత్రునిమాట చొప్పున దొంగ వలె దాగి యుండు శేల యని బహిరంగముగఁ బాదచాచియై నడచి ముప్పు దెచ్చుకొనెను. ఇపు డేమి చేయ వలెను? ఒక వ్యక్తియే భిన్న సన్నివేశముల భిన్న విధముల సంచరించు చుండును. బాహ్యప్రవర్తన వలననే వ్యక్తియొక్క యాంతరంగిక శీలములను నిర్ణయింప రాదు. గాంధి నల్ల పోలీసు వేషమున నా గృహమునుండి పలాయనము సాగించెను. గాంధి మారువేషమున దాటిపోవు నపుడే, అలగ్జాండరు గారు

“పదపద గాంధిని పట్టాక వద్దాం
పెదచింతకొమ్మకు వేలాడ దీద్దాం”

అని పాట పాడుచు గుమిగూడిన మూకను నవ్వించుచు నిలబెట్టిరి. చివరకు నెమ్మదిగ గాంధి దాటి పోయెనని బయటఁ బెట్టిరి. మూకలోఁ గొందఁ రింటిని శోధించి గాంధి లేడని చెప్పిరి. ఆ మూక పరిపరి విధముల గొణుగుకొనుచు విసువుతో మరలి పోయెను. అధినివేశ కార్యదర్శి, చేంబర్లెను గాంధిని కొట్టిన వారిని శిక్షింప వలసిన దని నేటాలు ప్రభుత్వము నాదేశిం

చెను. కాని గాంధీ యెవరిని శిక్షించుటకు సమ్మతించ లేడు. యథార్థ మెరిగినఁ దాము చేసిన పనికిఁ దామే వగతు రని చెప్పెను.

గాంధీ సేవాధర్మములోని నిర్మలపవిత్రత గుర్తించి, తన పనులను దానే చేసికొన మొద లిడెను. అతఁడు బట్టల నుతు కకొనువాడు. ఒక నాఁడు తానే శిరోజముల కత్తిరించుకొ నెను. కోర్టులో మిత్రులు “గాంధీ! రాత్రివేళ నీ తల నెలుకలు తినుచు న్నవా?” యని ప్రశ్నించి విలుగఁబడి నవ్విరి. తెల్ల మంగలులు కూలి బాదిష్టరునకు క్షౌరము చేయు గదా! ప్రతికూల పరి స్థితులలోననే మహాపురుషుల మేలి గుణము లొఱపిడి చెంది, వెలుఁగారును. గాంధీ యాత్మనిగ్రహమునకు మిక్కిలి ప్రాధాన్య మొనగి బ్రహ్మచర్యదీక్ష నవలంబించెను.

గిరిమిటియాకు సాలుకు 25 పౌనులు (సుమారు 375 రూకలు) పన్ను విధించుటకు నేటాలు ప్రభుత్వము బిల్లు తయారుచేసెను. గాంధీ నాయకత్వమునఁ బెద్ద యాందోళన చెల రేగెను. గిరిమిటియా లండను గాంధీ నాయకత్వమునకు లోఁ బడిరి. నాటి భారతదేశ రాజప్రతినిధి తలకు సాలుకు మూడు పౌనుల పన్ను వేయుటకు సమ్మతించెను. దీని వలన నతఁడు భార తీయ గిరిమిటియాల క్షేమమును గాక తెల్ల దొరల యభిప్రాయ మునకే దోసిల్లొగ్గెను. నెలకుఁ బదునాలుగు పిల్లింగులకంటె నెన్నడు నెక్కువ సంపాదించని యిద్దఱు పిల్లల కుటుంబమునకు సాలుకుఁ బండ్రెండు పౌనులు పన్ను వేయుట యే దేశమున నెప్పుడు నెవరు కని విని యెరుగని యత్యాచారము.

క్రీ॥శ॥ 1897 సంవత్సరమునుండి 1899 సంవత్సరము వఱకు బోయరుల తిరుగుబాటు యుద్ధము జరిగెను. అందు గాంధీ మనోభావములు బోయరుల పక్షమునే యున్నవి. కాని, త్తగారులకు సాయము చేయుటకై లోహిత స్వస్తిక బృందము “రెక్రూస్”తో, గలసి తోడి భారతీయులకు నాయకుడై పని చేసెను. తెల్ల దొరలు పత్రికల గాంధీని భారతీయులను మిక్కిలి స్తుతించిరి. పరోపకారము నల్పుట కే తరుణము దొరకినను ముండంజ వేయవలె నని గాంధీ యభిప్రాయ మప్పటికే స్థిరరూపమును దాల్చెను. ప్రజాసేవ వలననే యీశ్వర సాక్షాత్కారము కలుగు నని సేవాధర్మమును స్వీకరించెను. దరిద్రనారాయణసేవయే జన్మసాఫల్య మని గుర్తించెను. దీనుల సేవయే దేవుని సేవ.

దర్బానులో గాంధీ యొక యాశ్రమమును నిర్మించుకొని, పవిత్రసరళజీవితమును వైరాగ్య పథమున గడుప సాగెను. ఆ సమయమున భారతీయు లందఱు వ్రేలు ముద్రల నమోజు చేయవలె నను కొత్త శాసనము తయారయ్యెను. ఒక మహాదోషము గాంధీ నాయకత్వమునఁ జెలరేగెను. గాంధీ దానికి సత్యాగ్రహ మని పేరిడెను. సత్యాగ్రహయోధులందఱు హింసా వాదులు. దౌర్జన్యమును నిరసించి, శాంతిగ, దౌష్ట్యమును ధిక్కరింప వలెను. చరిత్రలో స్థిరకీర్తి నాజ్ఞించిన సత్యాగ్రహ మను అహింసాపూర్వకమైన ప్రశాంతధిక్కారమును గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలోనే మొట్టమొదటఁ బ్రయోగించెను. మూడువేల భారతీయులూ యంధశాసనమును ధిక్కరింప శప

ధమును గైకొనిరి. చరిత్రలోఁ గని విని యెరుంగని మహాశాంతి విప్లవము చెలరేగెను. పదివేలమంది సత్యాగ్రహము సల్పి కారాగారముల నింపిరి. గిరిమిటియాలగుూడ మూడు పోనుల పన్నును దిరస్కరించి యుద్యమములోఁ జేరి సత్యాగ్రహ యోధులై నిల్చిరి. ఈ యుద్యమము చాలకాలము సాగినది. గాంధీ, సత్యాగ్రహయోధులు జైలుసాలలోఁ బడిన పాట్లనిర్వచనీయములు. సమ్మె సలిపిన కూలీలను జైలుసాలలలోఁ బెట్టిన యిక్కట్లు ప్రపంచము సంతటించి గలచినై చెను. ఆనాటి భారత రాజప్రతినిధి హార్డింజ్ దొరయే దక్షిణ-ఆఫ్రికా ప్రభుత్వమును నిందింపక తప్పినది గాదు. భారతీయు లీ కడగఁజ్ఞును సాహసముతో నెదుర్కొనిరి. దీని చివరి ఘట్టము చిరస్మరణీయమైన 'గాంధీ-స్ట్రట్సు' ఒడంబడిక. అదియే "ఇండియన్ రిలీఫ్ యాక్టు"గఁ బరిణమించినది. భారతీయుల ముఖ్యము లైన కోరిక లన్నియు నీడేరినవి. వ్రేలిముద్రల శాసనము రద్దయినది. గిరిమిటియాలకు మూడు పోనుల పన్ను తప్పెను. సత్యాగ్రహసమరము విశ్వవిజయము గాంచెను.

ఆత్మపారిశుధ్యమునకై ప్రాయోపవేశ దీక్షావ్రతమును గూడ గాంధీ దక్షిణ-ఆఫ్రికాలోనే యారంభించెను. ఆశ్రమవాసుల నైతికచ్యుతినిఁగాంచి, యతఁడు తొలి నిరాహార దీక్షను దర్బానులోఁ బూనెను.

దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో నిరుపది యేండ్ల ప్రవాసజీవితమును సేవాపథము నడపి గాంధీ మాతృదేశమునకు క్రీ॥శ॥ 1915 సంవత్సరమునఁ దిరిగి వచ్చుటకు సంకల్పించెను. దక్షిణ-ఆఫ్రికాలో

నతనికి బహుశా మైన వీడ్కోలు లభించెను. భారతీయు లను రాగపూర్వకముగ నశనికి జరిపిన సన్మానములు, సమర్పించిన కానుకలు లెక్కకు మిక్కిలి. కస్తూరి బాయికి నేబది బంగరు గినియాల గొలుసుకూడ లభించెను. కాని గాంధీ యా ద్రవ్య మునంతను నగతో సహా ప్రిజోపయోగము కొఱకు నిధిగా నేర్ప రచి సంరక్షకుల నియమించెనే గాని దమ్మిడి యైనఁ దానుగైకొ నలేదు. భారతదేశమునకు గాంధీ లండను నగరము మీదుగ రాదలచెను. ఆగష్టు నాలుగవ తేదీన గాంధీ లండను చేరెను. అదివ తేదీన మొదటి ప్రపంచ సంగ్రామ మారంభించెను.

బ్రిటనుయొక్క యాపత్సమయమును భారతదేశము యొక్క యవకాశముగ నెంచరాదని గాంధీ యెంచెను. అతఁడు బోయరు యుద్ధమునందు వలెనే క్షతగాత్రులకుఁ దోడ్పడుటకు నెనుబడి స్వచ్ఛంద సేవకులతోఁ గలిసి పనిచేసెను. కాని, గాంధీ యారోగ్యము చెడినది. అతఁడు మాతృదేశమును జేరుకొనెను. భారతదేశమున గాంధీ గోఖలే నాయకత్వమునఁ బ్రజాసేవ చేయఁ దలపోసెను గాని గాంధీ భారతభూమి చేరిన కొలది రోజులలో గోఖలే పరలోకగతుఁ డయ్యెను. క్రీ॥ శ॥ 1915, మే 25 వ, తేదీన భారత దేశమున గాంధీ యహమదాబాదు దగ్గర నర్మదా నదీతీరమున సబర్కతి యాశ్రమ మును స్థాపించెను. ఆశ్రమవాసు లందఱు సత్యము, అహింస చేతి నూలు వస్త్రములు ధరించుట, యస్పృశ్యతా నివారణము, స్వదేశీవస్తువులనే వాడుట, దేశభాషలలో విద్యాప్రబోధము, మితాన్నభోజనము మున్నగు దీక్షలఁ గైకొనిరి. గాంధీ మూడవ

తరగతి రైలు పెట్టెల నెక్కి, భారతదేశ మంతయుఁ బయనించి
 పల్లీయుల కష్టములఁ దెలిసికొనుచుండెను. లక్ష్మీనగరమును సహ
 లభారత జాతీయ కాంగ్రెసున గాంధీ యిశ్వర దేశమునకుఁ బాని
 సలుగ గిరిమిటియాలను బంపరాదని తీర్మానమును ప్రతిపా
 దించెను. ప్రభుత్వము వారా సిద్ధాంతము నామోదించి కాని,
 క్రియాశూన్యులుగనే యుండిరి. గాంధీ నాయకత్వమును నొక
 మహాద్యమము దేశ మంతటఁ బ్రాకినది. ప్రభుత్వము వా
 రందుల కంగీకరించిరి. తరువాత గాంధీ చువరాన్ లో నీలి
 పంట కర్షకుల దైన్యము సరికట్టఁజూచెను. కాని భూస్వాములు
 కామందులు ప్రతిఘటించిరి. శాంతియుత మైన సత్యాగ్రహ
 మును సాగించి, యచ్చట గాంధీ విజయము గాంచెను.

భారతదేశమున గాంధీపేరు మూల మూలల వ్యాపిం
 చెను. విశ్వకవి రవీంద్రనాథటాగూరు 'గాంధీ' మహాత్ముడని
 స్తుతించెను. క్రమముగ గాంధీకి భారత ప్రజల హృదయ
 ములో విశ్వచక్రలో మహాత్ముడను బిగుదు హృదయయ్యెను.
 ప్రపంచయుద్ధము 1919 సం॥ నవంబరులో నంత మొందినది.
 భారతీయులు కొండలు స్వపరిపాలనము కొంతవఱ కైన లభిం
 చునని విశ్వసించుచుండిరి. కాని, మాంటేగు చెయ్యుషర్డ్
 సంస్కరణ లను పేర భారతీయులకుఁ జిరకాలదాస్యము నొసం
 గుటకు బ్రతిఘటెల్ల దొరలు సొకల్పించిరి. దేశ మంతయు
 నట్టుడికి పోయెను. లాఠీచార్జీలు, తుపాకీకాల్పులు, దేశ మంతట
 సాగెను. ప్రభుత్వ దౌర్జన్యకాండలో నమృతసరము నందలి జలి
 యను పాలాబాగు పార్కులోని ఘోరహత్యాకాండ ముదాహ

రణ ప్రాయము. ఆ పార్కులోఁ జేసిన ప్రజలను వివక్షత లేకుండు డయ్యరు నేనాని కాల్పించి చంపించెను. పంజాబులో సైనిక శాసనము ఏర్పయిక్త మయ్యెను.

గాంధీ మహాత్ముడు ప్రభుత్వముష్కరసీతిని మిక్కిలి తీవ్రముగ నిరసించెను. 1919 న వత్సరము జూలై నెల భారతదేశ చరిత్రలో మిక్కిలి ప్రాముఖ్యము నహించినది. గాంధీ మహాత్ముడు ప్రభుత్వ విధానమును ఖండించి, దేశీయులకు సహాయ నిరాకరణము ప్రబోధించెను. సహాయనిరాకరణోద్యమము జూలై 31 వ తేదీన నిరశన ప్రకటముతో నారంభింప మహాత్ముడు నిశ్చయించెను. ఆ నాడే భారత దేశీయ నాయకుడైన తిలకు మరణించెను. మఱునాడే మహాత్ముడు తనకు బోయరు యుద్ధములో మొదటి ప్రపంచ మహా సంగ్రామములోఁ బ్రభుత్వ సేవకుఁ బ్రతిఫలముగ లభించిన పతకముల రాజ ప్రతినిధి కిచ్చి వేసెను. స్వరాజ్యము ప్రతిమానవుని జన్మహక్కుని యెలుఁగెత్తి చాటిన మహాపురుషుడు తిలకు. అతడు పండితుడు. గణితశాస్త్రజ్ఞుడు. వేదాంతి. మాండలే చైతన్యాలలో గీతా రహస్యమును రచించి ప్రతి భారతీయుఁడును గర్వపించుడు కావలెనని యుద్ఘోషించిన త్యాగయోగి. స్వరాజ్య సంపాదనమే తిలకున కేకైకలక్ష్యము. పవిత్రలక్ష్యసిద్ధికి సర్వసాధనముల నుపయోగింపవలెను. గాంధీకి లక్ష్యముతోఁ బాటు లక్ష్యసాధనములు నంత పవిత్ర మైనవే కావలెను. భారతస్వాతంత్ర్యము గాంధీమహాత్మునికిఁ బవిత్రలక్ష్యము. కాని రక్త పాతమువలన సిద్ధించు భారత స్వాతంత్ర్యము గాంధీకి సమ్మతము కాదు.

మహాత్మునకు సత్యము, సహింస ప్రధానములు. స్వాతంత్ర్య సిద్ధి గౌణము. తిలకునకు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి ప్రధానము. సాధన మార్గములు గౌణములు. భారత దేశమున సద్విశ్వ సంఖ్యాకృతులు తిలకు మహాశయని గొడుగు నీడలో నిలువ సంసిద్ధులై యుండిరి. కాలవశమున తిలకు భారత రాజకీయ రంగమునుండి యదృశ్యుడయ్యెను. గాంధీ మహాత్ముడే దేశమున కేకైకనాయకుడై నిలిచెను. తిలకు జీవించియుండినచో భారతచరిత్ర వేరుగ నుండెడిది.

భారత జాతీయ కాంగ్రెసు కలకత్తాలో 1920 సెప్టెంబరులో సమావేశ మయ్యెను. సంపూర్ణస్వరాజ్యసంపాదనమే కాంగ్రెసు లక్ష్యమని ప్రకటించబడెను. ఆ నాటినుండి గాంధీయే కాంగ్రెసు. కాంగ్రెసే గాంధీ. కాంగ్రెసు గాంధీ పర్యాయపదములైనవి. గాంధీ, రాట్నముతోనున్న మూడు రంగుల జెండాను కాంగ్రెసు ధ్వజముగ సుప్రతిష్ఠిత మొనర్చెను. కోటి రూపాయల తిలకు స్వరాజ్య నిధికై గాంధీ దేశీయుల సద్ధించెను. కొలది రోజులో నా నిధి కోటి దాటిపోయెను. రాట్నము కాంగ్రెసు లాంఛన మయ్యెను. విదేశవస్తు బహిష్కారమునకై యాందోళన ప్రజ్వరిల్లెను. అహింసాయోధులై శాంతిసైనికులై వేలకొలది ప్రజలు త్రివర్ణధ్వజచ్ఛాయలలో నిలచి ప్రభుత్వము నెదిరించిరి. “యువభారత” మను పత్రికను గాంధీ స్థాపించి భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య ప్రబోధము నలుపసాగెను. విదేశ వస్తువులను జేర్చి, స్వచ్ఛంద సేవకులు మంటలు వ్రేల్చు సాగిరి. వేల్పు రాకుమారుడు, యువరాజు భారత దేశమునకు వచ్చినపు డీ యుద్యమమున నచ్చుటచ్చుట

చౌదీ చోరా మున్నగుచోట్లఁ బ్రజలహింసాసిద్ధాంతము నతికఠి
మించిరని గాంధీ ప్రాయోపవేశ దీక్షను బూనెను. అస్పృశ్యతా
నివారణ, నూలు వడకుట, మున్నగు నిర్మాణకార్యక్రమము
లను సలుప గాంధీ ప్రబోధించెను. రోజు రోజునకును భారతీ
యులు సత్యాగ్రహవీరులై ప్రభుత్వము నెదిరింప సాగిరి. ఫిబ్రవరి
1922 లోఁ బ్రభుత్వమువారు గాంధీనిఁ జైలుసాలలోఁ బెట్టిరి.
ఇది భారత దేశములో గాంధీ తొలి నిర్బంధము. అతని కా
లేండ్ల కారాగారశిక్ష విధింపబడెను. 1924 లో ననారోగ్య
కారణమున సతఁడు విడుదల యయ్యెను. హిందూముస్లిము
సంఘీభావము కొఱకు గాంధీ యిరువయ్యెక్క రోజులు ప్రా
యోప వేశ దీక్షఁబూనెను. ఆ సంవత్సరమే యతఁడు బెల్గాం
కాంగ్రెసున కధ్యక్షత వహించెను. మహాత్ముఁడు, ఖద్దరు మద్య
పాననిషేధము హరిజనోద్ధరణమే దేశక్షేమమునకుఁ దారకమం
త్రము లని యుపదేశించెను. 1928 సంవత్సరమున స్వపరిపాలన
నిచ్చుటకు భారతీయుల యర్హత ననుశీలించుటకు సైమను యా
జమాన్యమున నొక సంఘము నీమనుండి దిగెను. సైమను
సంఘము భారత దేశమున నెచటి కేగినను నల్ల జెండాలే స్వా
గత మిచ్చినవి. ప్రభుత్వము ప్రజల నణచుటకు దౌర్జన్య హిం
సాకాండ నారంభించెను. 1930 సంవత్సరమందు కాంగ్రెసు
కార్యవర్గము సబర్బతి సమావేశమున సంఘార్థస్వాతంత్ర్యమును
సంపాదించుటకు సత్యాగ్రహోద్యమము నారంభించుటకుఁ
దీర్ఘానించెను. 1930 మార్చి 12 వ తేదీన గాంధీ మహాత్ముఁడు
దండి యుప్పు సత్యాగ్రహ దండయాత్ర కుప్రకటించెను. మహా

త్తుఁ డనుయాయులతోఁ గలసి స్వాతంత్ర్యము సంపాదించక
తిరిగి రాఁగూడ దను శపథముగైకొని సబర్మతి యాశ్రమము
నుండి యా చరిత్రాత్మిక యాత్ర కువ్రామించెను. సత్యాగ్రహము
ప్రభుత్వ శాసన ధిక్కార రూపమును దాల్చెను. సముద్రజల
ములనుండి యుప్పు ప్రభుత్వమునకుఁ బన్ను చెల్లించు నాగే
తయారు చేయ వలెను. “ఉప్పు సర్వజనులకు జీవితప్రాథమిక
వసరములలో నొకటి. స్వాతంత్ర్యము సర్వజనులకు స్వయం
విదితము కావలె నన్న నీ యుప్పు పన్ను రద్దుకావలెను.” సబ
ర్మతి వీడినది మొదలు దండి చేరు వఱకు మహాత్మున కెటు రేగి
ప్రజలు బహ్మండ మైన స్వాగత మిచ్చిరి. శాసనధిక్కారము,
మద్యపాననిషేధోద్యమము, విదేశ నస్తు వస్తు బహిష్కా
రోద్యమముతోఁ బాటు యుప్పు సత్యాగ్రహము దేశ మంతట
సాగెను. ఆ సేతు హిమాలయము స్వాతంత్ర్య యజ్ఞ కుండ ను
యొను. ప్రభుత్వోద్యోగులు, గామోద్యోగులు తమ తమ
పదవులకు రాజీనామా నిచ్చి సత్యాగ్రహోద్యమమునఁ జేరిరి.
ఏప్రిలు అరవ తేదీన మహాత్ముడు సముద్రతీరమున నుప్పు పోగు
చేసి శాసనధిక్కారమును నలిపెను.

ఆ నాటి త్యాగదీక్ష పవిత్రోత్సాహము నిగ్గులశీలము
లతిలోకములు. 100,000 మంది సత్యాగ్రహయోధులు పదవు
లను ద్యవించి, కుటుంబముల వదలి కారాగారములకుఁ బోయిరి.
మహాత్ముడు, సరోజినీదేవి, పండిత జవహర్‌లాలు నెహ్రూ
మున్నగు వారందఱు బండికృతులైరి. భారతదేశ చరిత్రలో
నుప్పు సత్యాగ్రహము చిరస్మరణీయము. సత్యాగ్రహములు

నముద్ర గాములై తరలి పోసాగిరి. దేశమధ్యములోని బావుల యుప్పు నీటి నైన నుడిగించి సత్యాగ్రహమును సాగించిరి. రవి యస్తమింపని బ్రీటిషు సామ్రాజ్యము ! సిరాయుధులు దాస్య విహ్వలులు నైన భారతీయులు ! 1857 సంవత్సరమున “సిపాయిల తిరుగుబాటును ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామమునఁ బరాజితులైన భారతీయులకు దాస్యవిమోచనమున కిఁక మార్గమే లేదనిపించినది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదముయొక్క యుక్తుచెప్పుల క్రింద భారతస్వాతంత్ర్యాకాంక్ష నలిగి పోయెను. భారత దేశము బ్రిటిషు సామ్రాజ్యశత్రువునకు దాసోహము నల్పినది. అట్టి జాతీయ దైన్యస్థితిలో మరఘింపగులను, శతఘ్నులను నెదిరింపగల యాత్మ శక్తిని, యహింసావాదమునఁ బ్రసాదించి, మహాత్ముడు భారతీయులను లోకోత్తర ధర్మపీఠులుగఁ దీర్చి దిద్దెను. “లాఠీలకుఁ దుపాకులకు నిగ్భీతితో గుండె నొగ్గుము. ఆత్మ బలి దానమే విశ్వవిజయము.” గాంధీ మహాత్ముని రాజకీయ వేదాంత మపూర్వము. అందు శత్రు ద్వేషము లేదు. ఆత్మసంయము నలన శత్రుహృదయమున శుభపరివర్తనమును సాధించుటయే మహాత్ముని తత్త్వము. అహింస, సత్యవీక్ష, ఖిన్దరు, హాజననేన, బ్రహ్మచర్యము మున్నగు నవి మహాత్ముని జీవిత వేదాంతమున నపరిహార్యము లైన ధర్మములు. కాంగ్రెసు వానినే రాజకీయ రంగమున స్వాతంత్ర్యసాధనకు మార్గములుగ స్వీకరించెను. భారతదేశము నందలి మేధావులు, దేశభక్తులు మహాత్ముని నాయకత్వమునఁ గారాగారముల కేగిరి. రాజప్రతినిధి యార్చిసు ప్రభువు 1931 సంవత్సరమున మార్చి నెలలో మహాత్ముని,

సత్యాగ్రహము సన్నిహిత సేలను విడుదల చేసెను. గాంధీయి
ర్విన ఒడంబడిక చరిత్రలోఁ జరిపెనెద్యము. దానివలన శాసన
ధిక్కారోద్యమ ముగినది. స్వీయోపయోగమునకై వ్యక్తు
లుప్పు తయారు చేసికొన వచ్చును. మద్యపాన నిషేధోద్య
మము, స్వదేశీయ వస్తు ప్రచారము శాంతముగ సాగించుకొన
వచ్చును. తరువాత వెల్లింగ్ డను ప్రభువు రాజప్రతినిధి య
య్యెను. మహాత్ముడు 'రాండు లేబిలు' సమావేశమున కాసూ
తుడై సీమకు వెడలెను.

అత్రుసన్యాసము సల్పి, యజాత శత్రువై బ్రిటిషు సా
మ్రాజ్యము నెదిరించి నిల్చిన స్వాతంత్ర్యవిజేత యహింసా
మూర్తి బక్ష్ చిక్కిన బడుగు దేహముతో, జేతితో నడికిన
నూలు గుడ్డను నంగ వస్త్రముగ ధరించి, బోసి నవ్వు లోలుకుచు
సాక్షాత్కరించెను. మహాత్ముని దర్శనార్థము మార్గసంధ్యమున
నేడెను, కైరో, మార్సయిల్లు నగరములఁ బ్రజలు తండోప తండ
ములుగ గుమి గూడిరి. లండను నగరమున స్వాతంత్ర్యతపస్వి
మహాత్మునకు ఘనస్వాగతము లభించెను. బ్రిటిషురాజు జార్జి
చక్రవర్తి, రాణి మహాత్ము నాహ్వానించిరి. లండనులో మహా
త్ముడు శ్రామికుల పేటలో నివసించెను. మానవకృషికి మహా
త్ముడు కల్పించిన పవిత్రత షేర్కొనఁదగినది. పాకీదొడ్లను
దుడుచుట యాశ్రయజీవితమున మహాత్ముని దినచర్యలోఁ బరమ
పవిత్రవిధి. కార్మికుడు పూజ్యుడు. శ్రమపవిత్రమైనది నీచ మైన
శ్రమ లేదని ప్రపంచమున కెటు గెల్చి చాటినవాఁడు మహా
త్ముడు. మహాత్ముని లండనులో శ్రామికులు, తత్వవేత్తలు,

శవులు సందర్శించిరి. “కాండు టేబులు సమావేశమున” మహాత్ముడు స్వాతంత్ర్య లాలను లై న భారతీయుల యాశయములను గూర్చి గంభీరోపన్యాస మొనగెను. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదులకు మహాత్ముని భావములు సచ్చ లేదు.

మహాత్ముడు భారతదేశమునకు 1931 డిసెంబరు 28వ, తేదీన తిరిగి వచ్చెను. 29న తేదీన సత్యుడు రాజప్రతినిధినిఁ జూడఁ గోరెను. కాని రాజప్రతినిధి యంగీకరింప లేదు. కాంగ్రెసు కార్యవర్గము తిరిగి సత్యాగ్రహోద్యమము నారంభించి మహాత్ముని నాయకునిగా నియమించెను. ప్రభుత్వము కాంగ్రెసు సంగ్రహ యక్రమ మని ప్రకటించి మహాత్ముని చెఱసాల యందుంచెను. తిరిగి సత్యాగ్రహమున లక్ష్యమంది భారతీయులు బందీకృతు లైరి.

సత్యాగ్రహోద్యమమున భారతదేశమున 12,000మంది ముస్లిములు దేశభక్తులై మైందవ సోదరులతోఁ గలిసి చెరసాలల కేగిరి. ఖాన్ అబ్దుల్ గఫూర్ ఖాన్ వాయున్యరాష్ట్రమున ‘లోహితకంచుక’ బృందమును స్థాపించి సత్యాగ్రహమునఁ బాల్గొనెను. అతడు “సరి హద్దు గాంధీ” యని ప్రఖ్యాతి కెక్కినను. హిందువులకు ముస్లిములకు మధ్యఁ గలచారిత్రక వైరమును మరచి యందుఁబు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము నెదిరింతుట తెల్లదొరలు సహింప లేదు. హరిజనులు దుర్భర దారి ద్రవ్యములొమునిగి యుండి కూడ స్వాతంత్ర్యసత్యాగ్రహోద్యమమున ముందంజ వేయుట వారి కాశ్చర్య మాయెను. భారతదేశమున సామ్రాజ్యవాదము చిరంజీవిగ వర్ధిల్లుటకు బ్రిటిషు దొరలు “చీలఁ

దీసి పాలించుట” యను కూటరాజనీతి నవలంబించిరి. ఇదే “కమ్యూనలు-అవార్డు.” దీనివలన ముస్లిములకు, హరిజనులకు ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు లభించినవి. గాంధీ “కమ్యూనలు-అవార్డు” అను జాతి వర్గ విభజన పూర్వక మగు భారత జాతీయైక్యనాశనమునకు సమ్మతించక ప్రాయోపవేశ దీక్షఁ బూనెను. ముస్లిములలోఁ గొందఱు ప్రత్యేక నియోజక వర్గములకై “ముస్లిములీగు” ద్వారమున యాందోళన సలిపిరి. హిందూవులనుఁడి హరిజనులను విడదీయుట యనలే కూడ దని మహాత్ముడు కారాగారమునఁ బ్రాయోపవేశదీక్షను బూనెను. పూనాలో హిందూహరిజననాయకులు సమావేశమై ప్రత్యేక నియోజక వర్గములక్కర లేదని తీర్మానమును బ్రకటించిరి. ప్రభుత్వము హిందూహరిజనప్రత్యేకనియోజక వర్గముల రద్దు గావించెను. మహాత్ముడు ప్రాయోపవేశ దీక్ష విరమించెను.

హిందూ ముస్లిము సంఘీభావన, హరిజనోద్ధరణ మహాత్మున కత్యంత ప్రీతిదాయక విషయములు. అశోకు హరిజన నిధికై నిత్యము విరాళములఁ బ్రోవు చేసెడివాడు. హిందూ సంఘమున నస్పృశ్యతా పిశాచము తొలఁగుటకు మహాత్ముని నేవ గణనీయము. సత్యాగ్రహోద్యమము, కాంగ్రెసు గోళికుల కారాగారవాసము, లాఠీచార్జీలు, తుపాకి ప్రేల్పులు, ఊరి శిక్షలు, సమ్మెలు, ప్రభుత్వనిరసన తీర్మానములు రెండు శతాబ్దములు భారత దేశచరిత్రలో మిక్కిలి ప్రాముఖ్యము వహించినవి. బ్రిటిషువారు 1937 సం॥లో భారతీయస్వపరిపాలన నెలకొల్పుటకు భారతదేశమున నెన్నకలు జరిపిరి. కాంగ్రెసున కఖండ విజ

యము సిద్ధించినది. ఈ యెన్నకలలో ముస్లిములకుఁ బ్రత్యేక నియోజకవర్గములు. సరిహద్దు రాష్ట్రమున సాధికసంఖ్యాకులు ముస్లిములే. అచ్చటఁ గాంగ్రెసునకే విజయము సిద్ధించెను. వంగ, పంజాబు, సింధురాష్ట్రములలో ముస్లిములగునకు ముస్లిము స్థానము లెక్కున లభించినవి. భారతదేశమున సింధు, పంజాబు రాష్ట్రములు వినా కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము లేర్పడినవి. ఆరెండు రాష్ట్రములలో సంకీర్ణ ప్రభుత్వము లేర్పడినవి. కాని - ప్రత్యేకనియోజకవర్గము లినుమడింపఁ జేసిన హిందూ ముస్లిము ద్వేషాన్ని రగుల్కొనుచునే యుండెను.

1939 సంవత్సరమున ద్వితీయప్రపంచయుద్ధ మారంభమయ్యెను. భారతదేశ ప్రభుత్వము, భారతీయులతో నే ప్రతిష్ఠేయము లేకుండ బ్రిటనుకుఁ గలసి జర్మనీదేశముపై యుద్ధము ప్రకటించెను. గాంధీ బ్రిటను విపత్తును భారతదేశము యొక్క యవకాశముగ గ్రహింపరాదని, బ్రిటనుకు జితశుద్ధిలో నేమియు గోరకుండ భారతీయులు తోడ్పడ వలెనని ప్రకటించెను. కాని కాంగ్రెసు శార్యవర్గము దేశీయుల సలహా గాని యభిమతమును గాని స్వీకరింపక భారత దేశమును యుద్ధము లోనికి దింపిన బ్రిటిషు చర్యను గర్హించిరి. అసమ్మతి నూచకముగ రాష్ట్ర కాంగ్రెసు ప్రభుత్వములు రాజీనామా నొసగెను. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము తమకే నిర్మాణానిరంకుశత్వము లభించినందులకు సంతోషించిరి.

మహాత్ముని ఖద్దరుదీక్షకు విదేశవస్తు బహిష్కారమే ప్రధానోద్దేశము కాదు. అతఁడు గ్రామములు స్వయం సంపూ

భములై, తొల్లిటి యాధిక వ్యవస్థలతో విలసిల్లవలె నని తల
 పోసెను. గాంధీ యీ యంత్రయుగనాగరికత మానవత్వమును
 నాశనము నల్పచున్న దని యెంచెను. యంత్రముల నలన నధి
 కోత్పత్తి, యధికోత్పత్తి నస్తువుల నమ్మకొనుట కధినివేశ రాజ్య
 ములు, తత్సంపాదనకు యుద్ధములే యీ యంత్ర నాగరికతకు
 ఫలితములు. మానవుడు కోరికల సభివృద్ధి చేసుకొని, యా
 కోరికల నీడేర్చుకొనుట కధికోత్పత్తిని సాధనముగా గ్రహించు
 చున్నాడు. కోరికలకుఁ దృప్తియుండుట యసంభవము. అను
 భవమునకు వాంఛాప్రీతి నదా పురోగామి. భోగ్యాలనత, యధికార
 తృప్తి నలన మానవుఁ డెడమాపుల నెంచుచు
 చున్నాడు. “కావునఁ గోరికలను దగ్గించుకొనుము. పితాంబర
 ములు, మేడలు, మిద్దెలు, విమానములు, మరఫిరంగులు, నధి
 నివేశ రాజ్యములు మానవునకుఁ దృప్తి గలిగింప లేవు. ఆశల
 కవద్దులు లేవు.” చేనూలు ముతకఖద్దగు బట్టలు భారత దేశమున
 సాక్షాత్కృత దీక్షా వస్త్రము లై నవి. గాంధీ సేవాగ్రామునఁ దన
 యాశీమమునుండి యీ ప్రబోధమును వెలయుప సాగెను.
 మహాత్ముడు భారత దేశమున మకుటము మాత్రము లేని మహా
 రాజు. సేవాగ్రామ మనధికార రాజధాని. ప్రపంచ శాంతి
 ప్రియులకు నిత్యపవిత్ర తీర్థయాత్రాస్థలము. ఒక విదేశయాత్రి
 కుఁడు “నీ వేల భారత దేశమునకు వచ్చితివ”ను ప్రశ్నకు
 సమాధానముగఁ జెప్పిన వాక్య ముదాహరణప్రాయము. “నేను
 భారత దేశమునకుఁ దాజ్ మహలును, హిమాలయములను,
 మహాత్ముని సందర్శింప వచ్చినాను.” ఒక విదేశవనిత మహాత్ముని

“మీ కెండలు పిల్లల”ని ప్రశ్నించెను. మహాత్ముడు బోసి నవ్వు లొలుకుచు, “వేలు; లక్షలు” అని సమాధానము చెప్పెను. అందుచేతనే భారతీయులు మహాత్ముని “బాపూజీ” యని ప్రేమతోఁ బిలుచుకొనిరి. మహాత్ముని బోసి నవ్వు జగన్మోహనము. హాస్య రస తరంగితములైన యతని సూక్తులు విశ్వవిఖ్యాతములు.

ద్వితీయప్రపంచయుద్ధమున మహాత్ముడు తన నైతికాశీస్సులు బ్రిటిషు మిత్రమండలి పక్షమునకే యొసంగితి ననియు, దార్శన్య పూరిత మైన యుద్ధ మనుమాటకే ప్రతికూలుండ ననియుఁ బ్రకటించెను. కాంగ్రెసు, భారతీయులకు నిజమైన యధికార మిచ్చిన, బ్రిటిషు ప్రభుత్వముతో సహకరించుటకు సమ్మతించెను. ముస్లిము లీగు, భారతదేశమును విభజించి పాకిస్తానమును సర్వ స్వతంత్రమైన ముస్లిము రాజ్యముగ స్థాపించుటకుఁ దీర్మానించెను. మహాత్ముడు భారత దేశవిభజనకుఁ దన యసమ్మతిని సుస్పష్టముగఁ బ్రకటించెను. 1942 సంవత్సరమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వము, క్రిష్చు మంత్రని భారతీయుల సహకారముతోఁ దాత్కాలిక ప్రభుత్వ స్థాపనకు మార్గముల నన్నే పిఁచుటకు భారత దేశమునకుఁ బంపెను. క్రిష్చు ప్రణాళికకు ముఖ్యసూత్రము యుద్ధానంతర స్వాతంత్ర్యము. బ్రిటిషుప్రభుత్వము మిత్రమండలి ప్రజాస్వామ్యసంరక్షణార్థము, జగత్కల్యాణము కొఱకై నియంతృత్వము నెదిరించు చుంటి మని ప్రకటించిరి. ప్రపంచజనసంఖ్యలో నైదవ వంతున్న భారతీయులను దుర్భరదాస్యములో నణగ దొక్కుచున్న బ్రిటిషు ప్రభుత్వము ప్రజాస్వామ్యముకొఱకై సల్పు యుద్ధమును

నారంభించుటకు ముందే యోటనుని జెందియుండెనని మహాత్ముడు ప్రకటించెను. క్రీస్తు ప్రణాళికను మహాత్ముడు రాబోవు తేదీ వేసిన “బ్యాంకు చెక్కు”ని ప్రపచించెను. కాంగ్రెసు ముస్లిము లీగు లా ప్రణాళికను నిరసించినవి.

కాంగ్రెసు మహాత్ముని యాభ్యర్థమున సత్యాగ్రహము సాగించెను. తిరిగి కాల్పులు లాఠీచార్జీలు చేలకేగినవి. “భారత దేశమును వీడుడ”ను మహాత్ముని సింహగర్జనమే యా యుద్ధ మమునకు శంఖారావము. చెఱసాలలు నిండినవి. మహాత్ముడు పూనాలో ‘ఆగాఖానుభవనము’న నిర్బంధింపబడెను. నెహ్రూ మొదలైన కాంగ్రెసు నాయకు లందఱు నిర్బంధింపబడిరి. దేశ మల్లకల్లోల మయ్యెను. తంతితీగెలు రైలు పట్టాలు కొన్ని చోట్ల నదృశ్య మయ్యెను. 1942 సంవత్సర సత్యాగ్రహము విజయముగఁ గొన్ని చోట్లఁ బరిణమించెను. హింసాకాండతోఁ గనకుఁ గాని కాంగ్రెసునకుఁ గాని సంబంధము లేదని మహాత్ముడు ప్రకటించెను. 1944 సంవత్సరమున మహాత్ముడు విడుదలయ్యెను. ఇటలీ, జర్మనీ దేశము లోడిపోయెను. జపానుతో యుద్ధము సాగుచుండెను. ఇంగ్లండు దేశమున నెన్నికలలో విజయము సంపాదించి కార్మిక పక్షము గెలుపొందెను. కార్మిక ప్రభుత్వము కాంగ్రెసు నాయకులను విడుదల సల్పి, భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్య మొనగుటకు సమ్మతించెను. 1944 సం. మే నెం.లోఁ గార్మిక ప్రభుత్వ పక్షమున సరిపడింపులు సలుపుట క్రమాత్యక్తము. భారత దేశమున కేతెంచిరి. అంతకుముందే జరిగిన యెన్నికలలో కాంగ్రెసునకు విజయము సిద్ధించియుండెను. ముస్లిము స్థాన

ముల ముస్లిములీగు సహిద్దు రాష్ట్రమునఁ దప్ప సంపూర్ణ విజయము సాధింపఁ గల్గెను. పాకిస్తానప్రచార మవినశముగ జిన్నా నాయకత్వమున సాగుచుండెను.

దేశమున మతవిద్వేషము పొబలి, కల్లోలములు చెలరేగెను. కలకత్తాలో మతకలహములు తీవ్రరూపమును దాల్చెను. అందు హిందూ ముస్లిము లన్యోన్యహాననకాములై దురంత చర్యలకుఁ బాల్పడిరి. లూటీలు, స్త్రీ బాల వృద్ధ విచక్షణ లేని ఘోరహత్యలు మత కలహముల పేర భారత దేశ చరిత్రకు స్థిర కళంకమును దెచ్చెను. నవకాళిలో ముస్లిములు చెలరేగి హిందువులపై ఘోరహింసలు నత్యాచారములు సలిపిరి. ఈమతో న్నాడహింసా విలయ తాండవమును నిరసించి నిల్చిన మహానుభావుఁడు గాంధీ మహాత్ముఁడు.

గాంధీ మహాత్ముఁడు పదవ్యుక్తై ప్రియలూడుట తప్పని ఘోషించెను. మానవుఁడు హక్కుల కొరకై పోరాడుట కంటె బాధ్యతలను నిర్వర్తించుటయే మేలని చాటెను. 1947 సంవత్సరమున జనవరి నెలలో నవకాళియూత్ర కుసక్రమించెను. గాంధీ యాత్రీవలనఁ బ్రజల మనఃస్థలలో శుభపరివర్తన మేర్పడెను. కలకత్తాలో శాంతి నెలకొనెను. మహాత్ముఁడు భారత దేశమున జీతము బత్తెము తీసికొనక పనిచేయు ముఖ్యరక్షక భటుఁడని పేరు వడసెను. తరువాత నవకాళికే బ్రిటిక్రియగాఁ జేసి రేగిన బీహారు కల్లోలమున నాహుతు లైన ముస్లిములకు సాయము చేయుటకై గాంధీ మహాత్ముఁడు బీహారు ప్రయాణము సాగించెను. నత్యుపహింసల నుచ్చావన నిశ్వాసములు నల్పి జీవించెడి యొం

టరి బాటసారి, మతోన్మాదవికటాట్టహాస విలయప్రభుజన
తాండవము నెదిరించి పయని చెను.

కాంగ్రెసు లీగునాయకులతో జరిగిన సంప్రదింపుల ఫలిత
ముగ దేశమును విభజించి పాకిస్తానము, భారత దేశములకు 1947
ఆగష్టు 15 వ తేదీన స్వాతంత్ర్య మొసగుటకు నిశ్చయించి నట్లు
కాగ్నీక ప్రభుత్వము 1947 జూన్ 3 వ తేదీనఁ బ్రకటించెను.
పంజాబులో మతేక్షిల్లోలములు చెలరేగినవి. హిందువులు,
సిక్కులు, ముస్లిములు వేలకొలది మరణించిరి. ఆ దురంత
హత్యాకాండమును దలచి యే భారతీయుఁడును సిగ్గుచే దల
వంచుకొనకుండ నుండ లేడు. ప్రపంచ చరిత్రలో నట్టి ఘోర
సన్నివేశము లేన్నియో యుండవు

1947 సంవత్సరము ఆగష్టు 15 వ తేదీన స్వాతంత్ర్య
భారతదేశ పాకిస్తానము లవతరించినవి. భారతదేశ మంతయు
స్వాతంత్ర్యోదయమున కుప్పొంగి పండుగ చేసికొనెను. మహా
త్ముఁ డా సమయమున ఢిల్లీలో నుండక నవకాళిలో మిగిలి పో
యిన తన కర్తవ్యమును నెరవేర్చుట కేగెను. గాంధీమహాత్ముఁడు
నూత్న స్వాతంత్ర్య భారతవర్షము నాశీర్వాదించెను. దేశనాయకు
లకు మహాత్ముని యాశీస్సులే ధ్రువతారకారోచిస్సులు.

భారతదేశ స్వాతంత్ర్యముకంటె ధర్మనిర్వహణమే మహా
త్ముని కర్తవ్యమున సగ్రగణ్యము. రవి యస్తమి-పని మహాసా
మ్రాజ్యము నెదిరించు నాత్మిక శక్తిని పరాధీన విహ్వలులైన
భారతీయుల కొక నాడు ప్రసాదించెను. ఆ నాడు భారత
స్వాతంత్ర్యము గాంధీ మహాత్మునకు శిరోరత్నమై భాసిల్లెను.

గాంధీ మహాత్ముని, గూఢ్యాత్మికమూర్తి, వామనమూర్తి వలె
క్షణ క్షణ పరివర్ధనూనమై విశ్వము నంతటి నావిష్కరించు
కొనెను. శిరోరత్నముగా భాసించిన భారత దేశస్వాతంత్ర్య
మహింసా ప్రవక్త యాధ్యాత్మికమూర్తి కచిరకాలమున శ్రీవ
ణావతంసముగఁ గఠ మణిగఁ జిట్టచివరకుఁ బాదపీఠికా మణిగ
మారెను. గాంధీ మహాత్ముడు భారత స్వాతంత్ర్యశిల్పి మాత్ర
మే గాడు. స్వాతంత్ర్య సముపార్జన మహాత్ముని జీవితచరిత్రలో
నొక యత్యల్ప విషయము మాత్రమే. మానవత్వమును వీడి
75000 మనుష్యుల నొక్క త్రుటిలో సంహరించు “అటము
బాంబులు” నిర్మించు సభ్యతను ధిక్కరించి హింసాదౌర్జన్యముల
రాక్షసత్వమును నిరూపించి, యీ భూగోళమును మానవున
కింత కంటె వాసయోగ్యముగఁ జేయుటకై తరణోపాయము
ప్రబోధించిన యతిలోక తేజస్వి మహాత్ముడు.

1947 సంవత్సరము సెప్టెంబరులో ఢిల్లీనగరమున మత
కల్లోలము లారంభించెను. మహాత్ముడు ఢిల్లీ చేరెను. అతఁడు
ప్రాయోపవేశ దీక్షఁ బూనెను. ఢిల్లీ ప్రజ లందఱు మానసిక
పరివర్తనమును బొంది మతసామరస్యమును బెంపొందింప శప
థము సల్పిరి. మహాత్ముడు నిరాహారదీక్ష విడనాడెను. 1948
సంవత్సరము జనవరి నెలలో మహాత్ముని ప్రార్థనసభలో నొక
యువకుఁ డొక బాంబు రువ్వెను. ప్రమాద మెవరికి జరుగ లేదు.

మహాత్ముడు ప్రభుత్వము తనకు సైనిక రక్షణ ముస
గుటకు సమ్మతించ లేదు. మహాత్ముడు మహాభక్తుడు. దీన
సేవ గూడ నీశ్వర సాక్షాత్కారమార్గముగ నే స్వీకరించెను.

అంతియేగాక పార్థసనభలోఁ దన్ను నిరాఘాటముగ హత్య చేయ వచ్చు నని ప్రకటించెను. హంతపై ద్వేషము లేక, పెదవులపైఁ జరునవ్వులతో మరణించుటయే తన జీవితసాధనమని ప్రవచించెను.

మానవచరిత్ర బుద్ధభగవానుని నేను క్రీస్తు ప్రభువును దప్ప మహాత్ముని వంటి యజాతశత్రుని దయామయునిఁ బ్రసాదించి యుండలేదు.

1948 జనవరి 30 వ తేదీన సాయంకాలమున మహాత్ముడు పార్థసనభ కేగుచుండెను. మతదురావేశ భూతుఁడైన 'నాథూరాం వినాయక గాడ్స్' యెదురు వచ్చి సాష్టాంగ నమస్కారము నల్పి గురి చూచి సూటిగా మహాత్ముని గుండెలో రివోల్వరు పేల్చెను. "హరే రాం" అనుచు మహాత్ముడు నేల కొరిగెను. ప్రపంచచరిత్రలో గడియార మెప్పుడును సంత యుత్కంఠతోఁ గొట్టుకొన లేదు. మహాత్ముని భవనము లోనికి గొనిపోయిరి, అహింసాప్రవక్తయన్నమించెను. సూర్యుఁడన్నమించెను.

ప్రపంచ మంతయుఁ జీకటి గ్రమ్ముకొనెను. మహాత్ముని నిర్యాణవార్త ప్రపంచమును దుఃఖమయముగఁ జేసెను. ప్రపంచరాజ్యము లన్నియు పతాకల నర్ధావరోహము గావించి విషాదమును ప్రకటించినవి. మరునాడు సాయంకాలమున యమునానదీతీరమునఁ జందన కాష్ఠమున మహాత్ముని భౌతిక దేహమున కగ్ని సంస్కారము కావింప బడెను. ఆ నాడు

ప్రపంచములో నెచ్చట సంపూర్ణారోహణముగ నెగురు చున్న పతాకము లేదు.

సిలువఁబడిన నేనుక్రీస్తు ప్రభువు తరువాతఁ బ్రపంచ చరిత్రలో మహాత్మునిహత్య రెండవ యాత్మబలిదానము.

మహాత్ముఁడు సజీవుఁడై యున్న కాలముననే, ప్రపంచ చరిత్రలోని మేధావులలో నగ్రగణ్యుఁ డని స్థిరకీర్తి నాజ్ఞించిన ‘ఎన్ పీను’ మనీషి మహాత్మునకుఁ బూజాంజలు లర్పించెను. “బాహ్యధికారము లేవియు లేని ప్రజానాయకుఁడు. రాజనీతి కుతంత్రముల నిరసించి, యాత్మికశక్తితో విజయము సాధించు రాజకీయవేత్త. అత్రుసన్యాసము సల్పి యధర్మము నెదిరించి గెలిచిన విజేత. యూరోపులోని పాశవిక చార్జ్యము నకుఁ జెలియలికట్టయై నిలిచి మించిన నిర్భూల సాధుపురుషుఁడు. గాబోవు తరముల వారు రక్తమాంసల మైన రూపము దాల్చి, యిట్టి మహాపురుషుఁడు భూగోళమున సంచరించె నని విశ్వ సింపక పోవచ్చును.”

నేటి ప్రపంచమున యుద్ధహోమకుండ మింకను రాజు కొనుచుఁ బొగలు గ్రమ్ముచునే యున్నది. “ఉదజని బాంబు” విధ్వంసకశక్తి ‘యాటము బాంబు’ కంటె సహస్ర గుణాధికము. ఉదజని బాంబులతో యుద్ధము జరిగిన నీక భూగోళమున మానవ జాతియే యంతరించ వచ్చును. “భూలోకమున నొకానొకనాఁడు మానవు లుండెడివారు. వా రెంతయో మేధావులై యాకాశమునఁ బక్షివలె సంచరింపఁ గలిగినారు. నీటిలోఁ జేపవలె నీడుకొని పయనింపఁ గలిగినారు. చివరకు

భూమిపై మానవులవలె మనలేక యన్వోస్యమారణహోమము నారంభించి పూర్ణాహుతి నొందినారని చిట్టచివర కే వివేకలోఁ దమ వాఙ్మయమునఁ గరణగీతుల నాలసింప వలసి వచ్చు నేమో! భావిప్రపంచమున మానవజాతి యస్తిత్వమే శంకా స్పద మగు చున్న చిహ్మచీకటిలో గాంధీ మహాత్ముని యమృత సందేశమే దివ్యజ్యోతి. అద్యతన భావిలో మానవుఁడు మన వలె ననిన గాంధీ మహాత్ముని యమరవాణిని వినక తప్పదు.

మానవుఁడు జీవించి యుండుటకై మహాత్ముఁడు మరణించెను. మానవుఁడు మహాత్ముని శాంతి సందేశము నాలకించి మను గాత !

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

ఇతి శివమ్.

ABOUT THE AUTHOR

Extracts from the Radio Talk from the Madras Station of A. I. R.

by

SRI K. RAMA KOTESWARA RAO

entitled "Modern Trends in Telugu" - published in Triveni.

Within the last two or three years one notices the beginnings of a new movement. the return to classicism. If the leftists and surrealists rebelled against the romanticism of the second and third decades of this century, the neo-classicists like Nanduri Krishnamacharyulu. Jandhyala Papayya Sastry and Joshua are questioning the value of the surrealism of the decade from 1935 to 1945. Harmony instead of strife is their theme. In the post-war world an equilibrium has to be achieved between matter and spirit, between idealism and realism. *Krishnamacharyulu* and his fellow-poets are seeking to effect this reconciliation.

Curiously enough, the old classicists of the type of the Poet-Laureate Sripada Krishnamurthy Sastri, the romanticists like Krishna Sastri, the surrealists like Srinivasarao, and the neo-classicists like *Krishnamacharyulu* are striving in different ways to enrich our literature. They represent the many facets of our cultural life.